V. DEMETRIUS

PENTRU PAREREA LUMII

BUCUREŞTI
—
Editura Librăriei Socec & Co., Societate Anonimă
1921

Preţul Lei 12.—

www.digibuc.ro

V. DEMETRIUS

PENTRU PAREREA LUMII

BUCUREȘTI

Editura Librăriei Socec & Co., Societate Anonimă

1921

14684

www.digibuc.ro

DE ACELAŞ AUTOR

Lucrări originale, publicate:

„Versuri", 1901, vol. epuizat.
„Trepte rupte", 1906, versuri, vol. epuizat.
„Puterea farmecelor", 1913, nuvele, a 2-a ediţiune.
„Tinereţea Casandrei", 1914, roman, vol. epuizat.
„Sonete", 1914, vol. epuizat.
„Cântăreaţa", 1916, nuvele, premiat de Academia Română, ediţia II-a.
„Canarul Mizantropului", 1916, versuri, vol. epuizat, premiat de Academia Română.
„Şcoala profesională Episcopul Gherasim", 1916, nuvele, ediţia 2-a.
„Dragoste neîmpărtăşită", 1919, nuvele.
„Strigoiul", 1920, povestiri fantastice.
„Oraşul Bucuriei", 1920, roman în 2 volume.
„Păcatul Rabinului", 1920, roman.
„Domnul Colonel", 1921, roman, într'un singur volum.
„Pentru părerea lumii" 1921, nuvele.

Lucrări originale nepublicate:

„Domnul deputat", roman.
„Povestiri şi poveşti".
„Setea", nuvele.
„Poezii".
„Norocul Coanei Frosa", nuvele.

Traduceri publicate:

„In pădurea de portocali", roman de Blasco Ibanez.
„Moartea Zeilor", roman de Dimitrie Merejkovschi.
„Neamul Marana", roman de H. Balzac.
„Răzbunare", nuvele de Guy de Maupassant.
„Floare de Mai", roman de Blasco Ibanez.
„Leonardo da Vinci", roman de Dimitrie de Merejkovschi, 3 volume.

www.digibuc.ro

PENTRU PĂREREA LUMII

Cârciuma la „Arnăutul viteaz", scundă şi şoldie, se sprijinea, ca un cerşetor în două cârji, în stâlpii parmaclâcului ei, abia ţinându-şi coperişul ţuguiat, de două ori mai mare decât ea şi care umbrea toată casa de jur împrejur.

Aşezată la răspântie, în colţ de stradă, parcă aţinea calea trecătorilor, dar îşi ascundea, vicleană sau ruşinoasă, luminile ferestrelor sub cozoroc, ca să nu i se vadă nici rachiurile colorate din geamuri, nici muşterii momiţi.

Eftimie Giagoga, cârciumarul, om harnic, sta înapoia tejghelei, gata să piară pe gura beciului, căscată lângă el; sta privindu-şi muşterii, când pe unul când pe altul, şi înghiţea cu mulţumire, când vedea un pahar dat peste cap.

Dacă vre-unul din clienţi nu se încurca, adică vleca de cum îşi sorbise băuturica, aruncând pe tejghea zece bani, Eftimie îşi călca pe inimă şi mulţumia cu glas tare şi plecându-se politicos. Gândul că unui muşteriu nu i-a plă-

www.digibuc.ro

cut băutura, că a găsit-o mai prejos de gustul lui, îl coclea pentru un ceas şi-i strecura în suflet o grije, ca un şearpe de neastâmpărată.

Lui Eftimie Giagoga, nu-i plăcea nici vinul nici rachiul, dar îşi închipuia că era firesc ca toată lumea să bea, să bea mult, şi bine înţeles în prăvălia „Armăutului viteaz".

Totuş, el nu-şi lăsa băuturile precum le primise dela podgoreni şi rachieri! Vinul ştia să-l limpezească cu clei de peşte, să-l sporească, să-l facă vechi, să-l facă tare. Avea în pivniţa lui o adevărată fabrică. Din nu ştiu ce neam de surcele fierte, din pepeni verzi, făcea un fleac de vin eftin, cu care turba mahalaua.

Din vinurile adevărate, drese şi întărite de el, amestecate cu vinul de surcele, scotea alte două trei calităţi. La rachiuri încaltea era mare meşter: făcea ţuică, tescovină, drojdioară, şi lesne ar fi făcut şi lichioruri fine, dacă ar fi avut cui să le vândă. In maghernita lui puteai să beai şi'n ajunul Crăciunului must dulce înăsprit,—îl tăia cu muştar şi-i oprea fierberea, după plac.

Poate că dacă băuturile lui Giagoga ar fi fost nefalşificate, n'ar fi ţinut atâta la ele, dar erau toate opera lui şi avea deci de ce să se mâhnească omul, când vedea muşterii plecându-i, numai după un pahar.

Cârciumarul era ajutat la treburi de două femei: de nevastă-sa, o muere oacheşe, maltă şi uscată şi de o servitoare, care-i era neam lui

www.digibuc.ro

Pentru că Mariţa şi Praştie o luaseră înainte, Vlăjgan întoarse capul şi'l aşteptă locului pe moş Sugiuc, ca să-i povestească lui ce era să pată.

— Venise unu dela Siguranţă în cafenea, urmă Leibu. Noroc că ăsta nu ştia nimic de mărgele. Dar să fi văzut, moşule, cum le-am şterpelit dela gâtul cucoanei!.. M'am făcut că'i aşez blana pe grumaz, îi căzuse pe spate, şi i le-am tras frumos, ca pe o foiţă de ţigară. „Intrau pe strada Turturelelor. Vlăjgan, cu Mariţa lui, cântăreaţă la cafeneaua lui Leon, locuiau într'o odaie despărţită numai printr'o uşe de o chilioară cât un pat de mare, în care dormea Spiru Praştie. Moş Sugiuc dormea în podul de de-asupra odăiei lui Leibu, într'un maldăr de haine vechi.

Intrau în ograda casei lor, când Moşu îl apucă pe Leibu de braţ şi-i şopti, printre gemetele lui de reumatic.

— N'ai priceput adică ce sânt fasoanele astea la muere? Spuneai că împlineşti douăzeci şi şease de ani! Cântăreţelor, sânt păţit, să le tot dai, nu se satură! Ai nărăvit-o cu darurile: nu mai eşti în stare să'i seci pofta! Şi dragoste nu mai găseşti la ea, să te ştergi pe bot! Găseşte altul: Spiru!..

Spiru şi Mariţa intraseră în casă.

— Te fac cocoloş, şontorogule, dacă m-ai minţit! şuieră namila, plecată peste bătrânul

www.digibuc.ro

Sugiuc, cu tot pieptul și înfigându-i pumnii sub fălci.

— Să-mi plesnească ochii! se jură Sugiuc.

O liniște de pământ acoperit de omăt apăsa peste case. Leibu simți că'i țiue o ureche. Deschise ușa odăiei lui.

Mariţa aprindea lampa, mica lor lampă de atârnat în perete ca un calendar. Spiru trecuse în chilia lui.

Vlăjgan era înalt până în tavanul scund, cu braţe de luptător, cu gâtul gros, numai în piept avea ca o groapă. El își arunică paltonul, încins de o căldură nesuferită, ce'i se urcase dintr'o dată din spate, îl sugrumase de gât și îi ardea acum ochii și fruntea. Dar n'avea vreme să se gândească la cele ce simţea. Își privi amanta: i se păru batjocoritoare și veselă. Își trosni gâtul încordat, se întoarse către uşe, eşi în curte. Pasul lui puternic se auzi pe afară depărtându-se.

Dar gelosul se prefăcea că se depărtează.

Ştergându-și fruntea de sudoare, furișându-se, călcând încet, moale, pe omăt, Vlăjgan se apropie de fereastra odăii lui. Dar prin sticla geamului nu se lămurea nimic, din pricina zugrăvelilor gerului. Cu paşi de lână, mari, omul uriaş se întinse mai mult decât păși până la gaura din broasca uşii: Spiru și Mariţa se jucau, mânile lor se amestecau, se acăţau de piept, de subţiori.

Leibu privi adânc, și, tot privind, își vârî o

www.digibuc.ro

mână în buzunar. O mână o ţinea pavăză deasupra ochilor, ca să vadă mereu ce se petrece, iar pe cea vârîtă în buzunar o ducea la gură. Cu dinţii, trase şi scoase limba briceagului. Dar cei din casă îl simţiseră la uşe.

Vlăjgan intră în odae, strângând nebuneşte briceagul în pumn. Spiru sta cu spatele către uşe, ca şi cum nu auzea şi nu avea de ce să se întoarcă.

Văzându-l cu părul vâlvoi, cu ochii aprinşi, cântăreaţa trecu pe lângă perete, pe după spatele lui, şi ţâşni afară, pe când Leibu, fără să scoată o vorbă, îşi înjunghie tovarăşul întors cu spatele, în ieşitura cărnoasă de deasupra picioarelor, în carne macră.

Când însă Spiru, care fusese lovit pe la spate, întoarse capul către el, Leibu pricepu dintr'o dată nebunia ce-o făptuise.

Tovarăşul înjunghiat, simţind de-odată împunsătura, pricepând că e rănit, poate mai mult de frica morţii, stătu să cadă, se lăsă pe spate. Leibu trânti briceagul de podele şi-şi prinse prietenul în braţe. Îl sărută şi'l udă cu o perdea de lacrămi pe obraz. Îl aşeză pe pat, îl descheie, ca să-i scoată pantalonii, clocotind de plâns. Disperat o clipă, buimăcit de năvala de gânduri şi de simţirile din inima lui, pungaşul ridică ochii în tavanul scund şi urlă!

— Mamă, mamă! Dumnezeule Mamă de ce m'ai mai născut!

Văzu rana şi nădăjdui. Era în carne moale,

www.digibuc.ro

dar sângele izvora roşu, turburător, mult. Spiru sta pe piept, se lăsa îngrijirilor şi duioşiei prietenului cu toată încrederea. Leibu îl bandaje cu cămăşile lui, plăgând şi vorbind ne contenit.

— Spirule, puiule, tovarăşul meu, fratele meu! Să mă erţi! Are să-ţi treacă frate! Sunt gelos ca un turc, dar n'o mai primesc pe aici. S'a isprăvit! Nu mai dăm pe la Leon! Tu eşti fratele meu! Era să te ucid, tovarăşe. Când am fost amândoi în puşcărie! Când împărţeam o ţigară de cinci în două!

Peste o săptămână, după ce trecuse prin friguri şi aiureli, Praştie, ameţit oleacă, slab, eşea, din vizuina lor, ţinut de un braţ de Leibu şi de alt braţ de către Moş Sugiuc, să se plimbe. Era o zi de iarnă luminoasă, neaua scânteia în bătaia soarelui ca diamantele.

— Ai mai văzut-o pe Mariţa? întrebă Spiru, abia potrivindu-şi paşii pe drum, şovăitor.

— Eu? nu; ţi-am spus c'o las!

— O las şi eu, dacă'i aşa! şopti Praştie, încet, de neauzit, cu multă părere de rău.

www.digibuc.ro

ȘINISTRA FARSĂ

Nici șuerul prelung și puternic al locomotivei, oftat pe care satele în noapte, ca sub nori de păcură, îl auzeau sfâșietor și desnădăjduit, nici el și nici sdruncinul și legănarea neîntreruptă a vagonului de clasa treia: nu-l trezeau din somn pe Stan Vovidenie. Băuse mult, lacom, țăranul acesta tânăr, fără barbă, fără tulee de mustăți, cu fața rotundă și rumenă de flacările băuturii, și cu capul rotund ca un pepene verde. Mai dormia lumea în vagon, în fel și chipuri pe bănci, însă nu ca Stan Vovidenie, pe jos, lespede, cu capul încredințat scânduri tari, murdare, gloduroase, cu desnădejde.

Când se opria trenul prin stații, pasagerii vagonului de clasa treia se mișcau pe locuri, unii se deșteptau, încercau să privească în noaptea neagră. Un student strâmba din nas, de câte ori da cu ochii de nenorocitul întins pe podele. Duhoarea de rachiu eșită în horcăit și în șuerări de pe gura lui Stan, îl scutura de scârbă până și pe un jandarm, care

www.digibuc.ro

moţăia sprijinit în puşca lui scurtă. Un ovreiaş, funcţionar comercial, retras într'un colţ, crăpă în dinţi necontenit seminţe de dovleac

Parcă la nesfârşit avea să mergă trenul, veşnic trecând prin staţii necunoscute, de care nimeni n'avea nevoe, şi parcă noaptea n'avea să se sfârşiască! Sgomotul încheeturilor trenului, ciocnite, trăncănituri, parcă rosteau: „tot-dea-una! tot-dea-una!"

— Popeştii-Mari! se irosi în noapte glasul conductorului.

Patru glasuri deosebite, puternice, înţepate, învăluite şi limpezi, de başi, soprano şi de primadonă, sburară către ferestrele vagonului. O ceată de patru inşi, două cucoane şi doi domni, raşi, actori, năvăliră într'un vuet de râsete şi de vorbe printre ceilalţi pasageri. Dela un fund la altul, călătorii din vagonul de clasa treia se mişcară, se treziră. Numai Vovidenie îşi clocotea neîntrerupt între fălcile deschise horcăitul ca pe un ceaun, la flăcările alcoolului.

Fără sfială, noii veniţi vorbeau, râdeau, ca în casa lor, veseli ca la un ospăţ. Trupa de patru avusese succese, avea bani, şi se ducea acum cine ştie unde, ca de-acolo s'o pornească iară, poate fără bani, fără bocceaua cu costume, singura pentru care arătase grije, şi-i căutase un loc ferit de înghesuială.

Vârstnicul trupei, cel mult om de treizeci de ani, privi pe rând şi scurt pe toţi pasagerii şi, după ce parcă'i citise pe toţi, ca pe toate

www.digibuc.ro

rândurile unei pagini, se așeză între ai lui. Pe omul care horcăia pe scânduri, încă nu-l văzuse. Când îl zări, se ridică dela locu'i, se apropie, se plecă peste el.

Văzând că tovarășul are de lucru, una din coconițe întrebă:

— Dar ce ai descoperit așa de interesant? De ce vrei să-l deștepți?

— N'aș vrea să-l deștept, prea bine doarme! răspunse tot plecat deasupra lui Stan, actorul. Mă gândesc că, așa de beat, cum e flăcăul ăsta, o fi trecut de stația lui. Îi caut biletul. A! i l'am găsit! Erâ pus la pălărie. E bine! n'a trecut de stația lui. Trebue să se dea jos la Luncavăț.

Jandarmul se apropiase și el de Vovidenie, și urmărise bănuitor toate mișcările actorului. Înțelegându-i grija, îl aprobă dând din cap, ca un om al stăpânirii.

— Credeai poate că vreau să-l buzunăresc? Strâmtorat jandarmul se apără:

— Doamne ferește! Văd eu cu cine am a face! Sunt orășan! E teatru în orașul nostru.

— Stăi să vezi și mai bine cine sunt eu! se strâmbă actorul și scoase din buzunarul lui o pereche de mustăți și un barbișon ca al lui Alexandru Vodă Cuza .

Restul trupei, funcționarul comercial, un târgoveț, se apropiară. În două minute, actorul făcu din țăranul spârnatec, care dormea

www.digibuc.ro

beat: un boer travestit țărăneşte, boer cu cioc şi cu mustăţi.

Stan Vovidenie dormia în neştire, nepăsător de podoabele lui. Un hohot de râs uriaş umplu vagonul de clasa treia. Rând pe rând, pasagerii treziţi veniră să-l vadă pe boerul beat, — pe Stan, şi să crească cu hohotul lor de râs, veselia. Stan, dormia, parcă şi pentru boerul pe care îl înfăţişa.

Mai toţi credeau că, la deşteptare, ţăranul îşi va da seama de ciocul şi de mustăţile lui. Nu mai dormia nimeni. Actorii, actriţele, se întreceau în vorbe de duh. Aşteptau cu toţii staţia la care trebuia să coboare ţăranul beat.

— Ne apropiem. Trenul şi-a micşorat viteza. Sus cu boerul cu cioc!

Cu sgâlţăeli puternice, cu răcnete, actorul şi jandarmul reuşiră să-l pue în picioare pe beţiv. Trenul se oprise.

— Luncavăţ! răsună de-afară.

— Dă-te jos, mă creştine! Aci e satul tău! Ai ajuns!

Omul se întinse de istov, îşi duse amândouă mâinile la brâu, se plecă strâmb, ca să-şi ia pălăria de pe bancă, aruncă biletul şi plecă.

— Cum te chiamă, măi? îl întrebă actorul.

— Stan! vorbi el, încleiat, şi coborî din vagon, în hohotul de râs, slab tăiat de grije.

Un felinar umblător, o lumină roşie, se perdu departe; şeful staţiei pieri şi el în gara

www.digibuc.ro

mică și pustie, peste care noaptea, tot nesfârșită, apăsă neagră.

„Stane!“ strigă după călătorul năuc, actorul șugubeț, plecându-se din vagon, pe când vagonul se urnia să plece.

„Stane“, strigase actorul, dar urechia lui Stan, deși prinsese sunetul numelui lui, nu i-l dusese îndată la creer. Mintea țăranului era împăienjinită, abia putuse da picioarelor porunică să meargă, poruncă veche, mereu împlinită, fără greș.

Stan nu avea ochii să aleagă. Impinse prima ușe ce o văzu înainte'i, a sălii de așteptare de clasa întâia, luminată slab de o lampă. Numai după ce pătrunse acolo și după ce făcuse câțiva pași, mari, de om beat, auzi chemarea, îngrijorată oare cum: „Stane!“. Cu greu, omul se întoarse. Zâmbi întâi, crezând că vede nedeslușit pe cineva, pe cel care 'l chemase poate. Ochiul însă, rob mai credincios decât urechia, îi deslușì că privia într'o oglindă. Omul întoarse capul, se întoarse cu totul, ca să vadă pe cel din oglindă. Dar nu erà nimeni la spatele lui; nu erà nimeni în toată încăperea strâmtă a sălii de așteptare.

Turburat oleacă, voi să se apropie de scaune, ca să vadă dacă cel zărit în oglindă nu s'ascunde după ele. Oglinda însă, pe care o privea cu coada ochiului, înfățișa mereu pe omul cu cioc și cu mustățile lungi. Și omul din oglindă avea chiar hainele țărănești de pe el, avea

www.digibuc.ro

chiar pălăria lui, avea brâul lui; avea aidoma aplecările lui de trup! Şi nu era nimeni altul, în încăperea aceia, decât el singur, Stan Vovidenie!

Omul ridică mânile în sus, spăimântat, şi vedenia de-asemenea! Stan făcu un pas, ca să se repeadă către uşe, arătarea din oglindă se porni şi ea, gata să dea piept cu el. Stan închise ochii şi sbucni pe uşe, în întuneric.

Abia afară, şi după ce fugise mult, cu spaimă în suflet, gata să cadă sleit de puteri, abia târziu, ducându-şi mâna în neştire la falcă, îşi simţi ciocul de Vodă Cuza şi îl smulse ca pe ceva drăcesc, îngrozit.

Târziu de tot se dumeri, se linişti.

www.digibuc.ro

BLÀNA

Ion Manolescu Ghiont era proprietarul unor case mărunte de pe strada Toamnei. Dumnealui avea familie numeroasă: nevastă, doi băeţi şi două fete, dar, om chibzuit, deşi nu avea carte, se învârtea bine, făcea politică şi casa lui nu suferea nici o lipsă. Bine înţeles că în opoziţie o ducea mai greu cu leafa puţină pe care i-o servea clubul partidului şi cu chiriile, trei la număr, toate trei cam o mie două sute de lei pe an.

Ce om era Ghiont! N'am fi dat pe el, dumneata sau eu, o ceapă degerată; părea molău, nătâng, avea un obraz desgustător, avea ceva de câine miluit. Totdeauna, înainte de a vorbi, —pe semne ca să'şi înveselească aproapele, să se facă ascultat, — râdea tam nisam. Când râdea, închidea ploapele unsuroase şi deschidea gura, de i se vedeau până în gingii dinţii galbeni şi stricaţi.

Ne-am fi mirat, dumneata sau eu, cum de avea omul ăsta trecere pe lângă oamenii cu

www.digibuc.ro

vază, deputaţi, prefecţi, ba şi miniştrii; cum de nu le era scârbă, să se slujească de aşa dihanie.

Şi ce om era! Bietul Ghiont mai avea şi un miros nesuferit, care te îmbolnăvea; iar mirosul ăsta greu şi ciudat plutea în jurul lui, ca peste o mlaştină verde.

In zilele de alegeri, şi mai înainte cu două-trei săptămâni, Manolescu-Ghiont parcă mânca laur porcesc! El, blegul şi nătăfletul de el, era într'un ceas aci la cârciumarul din colţ, cinstind cu proprietarii, alegători, era la candidat acasă, şi acasă la cel puţin alţi şcapte alegători de frunte.

Şi încă ceva: era tare în pumni şi 'n picioare, şi răcnea!..

Aşa oameni le trebuesc deputaţilor, prefecţilor şi chiar miniştrilor!

Intr'o iarnă de opoziţie, hop că se iveşte un loc vacant de deputat de Ilfov. Opoziţia tocmai trăgea nădejde; guvernul se clătină. Afară de asta guvernul nu avea un candidat de soi, pe când opoziţia, ai cărei membri de seamă rămăseseră în mare număr fără scaun în parlament, pusese candidatura unui fost ministru, cunoscutului şi preţuitului orator Costică Xifando, un venerabil bătrân.

Opoziţia mai avea încă o socoteală, iat-o: nu credea ea, ca anume personalităţi din guvern, rubedenii cu candidatul ei Xifando, să-i îngădue căderea, când tocmai el se afla în mare

www.digibuc.ro

durere: îi murise un fiu, tânăr, speranța și bucuria familiei lui. Opoziția, vicleană, nădăjduia în omenia și compătimirea guvernanților înrudiți cu nefericitul părinte Xifando.

Dar ea nu se mulțumea numai cu atât, ci ținea întruniri pe culori și făcea prin agenți electorali o propagandă dârje. Iar printre agenți se afla și Ion Manolescu-Ghiont.

Din apriga luptă încinsă între candidații scaunului de deputat, Ghiont se alese, în ziua alegerii, cu capul spart și fără palton. Tras dintr'o parte de unii, din alta de alții, s'a trezit desbrăcat, cu o negură pe ochi și ud în cap... de sânge.

Ai lui l'au băgat într'o farmacie, acolo a fost bandajat și, bravul rănit, s'a strecurat apoi singur acasă.

Candidatul lui reușise. A doua zi dimineața, fără palton, bandajat, Ghiont, s'a dus acasă la domnul Xifando, să-i istorisească ce pățise. Boerul era vesel de izbândă și, când l'a văzut așa: a râs, a făcut haz nespus.

— Capul... nu-i nimic, se vindecă, spunea el. Ești tare de cap, dar ai rămas fără palton...

— Ai să-mi dai dumneata altul, cucoane! s'a înfipt repede și dibaci electorul. Bine c'am reușit la alegeri! N'ai vre-unul vechiu, al băiatului dumitale care, Dumnezeu să-l erte...

— Bine, mă, bine! a răspuns boerul supărat de amintirea fiului lui, și pentru că un om de teapa lui Ghiont îi sgândărea o durere scum-

www.digibuc.ro

pă. Dar mai gândindu-se, adăogă: da! a rămas o blană de la fiu-meu; n'o poartă nimeni. El umblă cu ea, numai când se ducea la țară. Așteaptă.

Și Manolescu s'a întors acasă, îmblănit, de de-abia se mișcă.

Tare bine i-a prins omului blana aceia grea, cuprinzătoare și caldă. După trei zile dela alegeri,—pentrucă răcise—și-a simțit tot trupul ca bătut cu parul; și o lene, o nevoe de zăcere, l'a așternut la pat. Bine înțeles că se 'nvelea cu blana. I se făcea câte odată atât de frig, deși era foc în sobă, că se chircea, se ghemuia cu cap cu tot în blana de urs, și sufla acolo, până când înădușea. Numai atunci scotea capul.

A lui nu veniseră la putere, cu toată intrarea în Cameră a domnului Xifando. Mai bine! pentrucă bietul Manolescu nu s'ar fi putut bucură. Fusese picnit adânc, răzbit la plămâni. Trecu primăvara, trecu vara, toamna începuse să prevestească venirea iernii. Vânturi reci smulgeau hotărîte ultimele frunze veștede de pe ramurile negre. Sgrebulit, tușind, Manolescu nu mai lăsă din spate blana mântuitoare. Cu cât intră în iarnă, sta mai mult în pat. In cele din urmă căzu lat, toropit: zăcu trei săptămâni și muri.

Orfanii și văduva l'au plâns mult, mahalaua i-a căinat; dar partidul, căruia nu-i adusese nici un serviciu, vreme de un an, îl uitase.

www.digibuc.ro

Numai domnul Xifando a făgăduit orfanului Manolescu, băiat de șeaisprezece ani, să-și aducă aminte de răposatul, când va veni la putere.

Ne mai având nimeni nevoe de atâta căldură, câtă era ea în stare să dea, blana fusese pusă într'un ungher al casei, pe lângă uşe. Doar băiatul cel mare, Niculache, o lua dimineaţa în spate, pentru câteva minute, până să se îmbrace cu hainele lui de liceu.

Familia Manolescu o ducea greu numai cu venitul caselor ce le închiria. Fusese deprinsă cu un trai mai îmbelşugat. Drept de pensie n'avea. Răposatul, de câte ori era la putere, era numit la primărie controlor comunal al pieţei sau pe lângă o percepţie. Ce afaceri bune făcea! Dacă nu i-ar fi plăcut chefurile cu lăutari, afară la iarbă verde sau la mânăstire: avere ar fi făcut! Să fii controlor în piaţă, să ai primăvara mieii pe mâna ta! câştigi bani, nu jucărie! Pe lângă percepţii, alt neam de afaceri! minunate! Cine ştie ce faci tu în culoare? Cine ştie pentru câte odăi ar fi dator Bercovici sau Popescu să plătească? Sunt multe şi grase picuşurile, — leafa e un fleac pe lângă ele! Până şi intendent la un cimitir, când faci socoteala, e o slujbă tot atât de bănoasă ca o deputăţie.

Nicolae Manolescu, primul născut, îşi sfârşi în Iunie clasa a şeasea de liceu. Ar fi rămas corigent la două materii, dacă nu s'ar fi folosit

www.digibuc.ro

de două cărți de visită, ale unor oameni sus puși, rămase prin cutia mesii de când trăia Ghiont, și pe care le-a scris chiar el, băiatul, ca din partea acelora.

Elena Manolescu, muma, era tare îngrijorată de soarta liceianului: să-l lase la învățătură, până la luarea bacaloreatului, — cărți de vizită avea destule! — domnul Xifando, de pildă, l'ar fi uitat cu totul, iar băiatul n'ar fi căpătat ușor slujbă. Dacă îl lua de la școală, se gândea femeia, poate că nici odată n'ar mai fi fost băiatul în stare să-și încăputeze studiile începute.

Intre acestea se apropia toamna și zvonul se lățea că ai răposatului vin la putere.

Lui Niculae i se acrise de școală și casa avea nevoe de sprijinul lui. Soră-sa, Lina, fată de cincisprezece ani, ajuta mă-si; frate-său și soră-sa cea mică de tot, n'aveau de cât să învețe mai departe.

In toamna aceia, schimbându-se guvernul și d. Xifando devenind ministru al lucrărilor publice, Niculache se alese cu o slujbă de copist la gară. Primea în mână vre-o optzeci și cinci de lei.

Intre strada Toamnei și gara de Nord nu se afla pe atunci nici o linie de tramvai. Băiatul bătea drumul de patru ori pe zi, iar la slujbă i se da lucru cu porția, lucru pe care musai trebuia să-l dea gata.

La început, mă-sa îl încuraja, dar, când pri-

www.digibuc.ro

cepu că acolo, la gară, slujbașul nu se rezema de cât pe leafa lui, că nici un altfel de câștig nu se pomenește, femeia se turbură, se înfurie și nu mai pricepu nimic.

— Auzi slujbă păcătoasă ce ți-a dat! Pentru atâta ai învățat tu? Să fie afurisit Xifando! Slujbe de-astea înțeleg să dea la dușmani, la opozanți, iar nu ție, feciorul lui Manolescu, care a murit de pe urma alegerii lui!

Or cum, femeia avea dreptate! Răposatul ei soț, bleg și fără altă știință de carte de cât două clase primare, când era la putere, las'că era temut de toată mahalaua, avea belșug în casa lui și risipea bani! în zaifeturi cu meamurile și cu prietenii. Băiatul era desghețat, avea șease clase de liceu și... poftim! i se dase o slujbă bună pentru dușmani, pentru opozanți.

— Biletele de tren nu's date pe mâna ta? îl întrebă muma într'o seară.

— Nu, mamă, sunt la casier... răspunse băiatul, obosit.

— Atunci ce ai tu pe mână? Cum ești tu la putere?

— Mie-mi dă hârtie, peniță și cerneală, căscă flăcăul.

— Hârtie! să se... mormăi femeia; peniță! să se înțepe... cerneală, s'o bea el! ministrul!

— Am să mă duc mâine la ministru! hotărî muma.

Niculae slăbise, se culca de pe la zece seara.

www.digibuc.ro

Ardea noptea și se trezea dimineața cu spatele îndurerat. O săptămână întreagă rămase într'un rând acasă, cu blana în spinare.

Prin Februarie, iarna, aspră până atunci, se curmă de odată, și zile cu lumină de primăvară deschiseră bolțile cerului. Toată luna lui Februarie trecu așa, într'o încântare a sufletului, obosit de posomorala iernii, într'o promisiune dulce. Pomii, amăgiți și ei, își pregătiseră mugurii.

Dar, într'una din primele zile ale lui Martie, nori negri începură să se îmbulzească spre răsărit; seara se lăsă de odată, timpurie, și Crivățul iernii, ghețos, se revărsă peste oraș.

In asemenea zile, un dolíu des și greu își desfășoară trâmba peste șubredul suflet al omului, și o descurajare fără putință de mângâere îți curmă ziua, te îmboldește să te culci, te sfătuește să dormi adânc, doar va veni o altă zi, mai bună. Ce ciudat lucru! Și așteptăm noi venirea primăverii, ca pe o mângâitoare? Și primăvara ca și iarna murim sau ne îmbolnăvim, ducem lipsuri, avem griji și scârbe!

Nicu Manolescu căzu bolnav fără scăpare. Venise primăvara și el clănțănea de frig, strâns în blana călduroasă. Pe vremea arșiței lui Cuptor, cu blana alături de el, își dădu într'o zi sufletul.

Fratele și cele două surori ale lui, care-l

www.digibuc.ro

iubeau și-i ziceau cu respect „nene“, pentru că învățase carte multă și era sprijinul casei, tremurau și țipau slabi și plânși, pe lângă sicriul lui. Muma însă parcă se făcuse de fier. Imbărbătată de durere, se tocmise cu hoții de dricari, care veniseră rânduri-rânduri și dădeau ocoale casei ca spionii; tot ea dereticase casa, măturase curtea, ca să nu fie de ocară în lume.

In toamna aceluiaș an, în care flăcăul Niculae murise, Lina, de șeaispreze ani împliniți, începu să se vestejească pripit, să se simtă ostenită de dimineața și să stea pe prispă la soare, ceasuri întregi. De la o vreme începu să tușească. De cum veni iarna, nelipsita și binecuvântata blană boerească își găsi întrebuințarea. Fata n'o mai lăsa din cârcă, și în ea se așternu la pat, într'o zi de Crăciun.

Inainte vreme, la alde Manolescu își făceau jocurile toți copiii de prin vecini, împreună cu copiii casei. Acum însă curtea era pustie. Sandu și Mița se posomorîseră ca niște oameni în vârstă.

Nenorocirea privise adânc în sufletele bieților copii, le furase râsul și pofta de joc și de bătae. Sandu împlinise și el treisprezece ani, era în clasa treia de liceu; Mița împlinea unsprezece, sfârșea școala primară.

De la Crăciun, de când se îmbolnăvise vădit, opt luni de zile neîntrerupt a zăcut Lina. Maică-sa, văzându-i boala lungă, nădăjduia

www.digibuc.ro

că va scăpa. Dar doctorul secției i-a spus între patru ochi, că nu e nici o speranță de scăpare.

Într'adevăr, după opt luni de stârșeală și de gâlmuială în blană, fata mare a închis și ea ochii.

Mahalaua se înfricoșase și ea: de trei ori intrase moartea în casa Manoleștilor. Și moartea era alegătoare, lua pe cel mai destoinic din casă. Luase pe tată, luase feciorul cel mare, luase fata mare și, pe când aceasta își dădea sufletul, biruită, băiatul de liceu, Sandu, cădea și el la paf, cu ochii lâncezi, cu pielea arzând, cenușie, încrețită pe oase.

Muma, cu umerii obrazului ieșiți, cu ochii scufundați și ca doi licurici în două scorburi negre, cu privirea țintuită pe icoana morții mereu petrecută pe dinainte-i, muma se făcuse de fier. Pe fața ei, ca'arsă, citeai o sălbăticie și o resemnare puternică, uriașe. Ai fi crezut, văzând-o, că s'a pregătit să rabde până ce va rămâne singură pe lume și, atunci când moartea va trebui, *va trebui!* să vie și la ea, să dea cu ea ochii, atunci se va întâmpla ceva neînchipuit de strajnic, de grozav!

In blana largă de urs și cu gulerul de vulpe, în blana cuprinzătoare, zăcea de șease luni, mai des ațipit decât treaz, copilul Sandu. Sub icoana Maichii Domnului, candela nu se mai stingea. Era o zi de primăvară timpurie. Manoleasca era dusă după târgueli, plecase târ-

www.digibuc.ro

ziu, ceasul bătu unsprezece. Băiatul deschise ochii mari, cercetători, — visase pe tată-său. Se munci să vadă cine se află în odae, și văzu mai întâi că e singur. Apoi văzu pe soră-sa, zăcând. Fata, care'l privia și ea, zise:

— Tare mi-e frig! Nu știu cu ce să m'acoper...

— In blana asta bună încapi și tu! răspunse Sandu. Vino aici!..

Blana largă, lacomă, darul omului politic, îi coprinse bine pe amândoi.

www.digibuc.ro

ÎNDOLIATUL

Cine știe de ce n'a venit astăzi Comovici la birou? întrebă răstit șeful, om gras, înalt, și care punea parcă toată greutatea corpului în fiecare vorbă, când era supărat.

Funcționarii dădură din umeri, și-și întoarseră capetele către Vasile Stoleru, cel care lucra la o masă cu Comovici.

— Știu că e frate-său bolnav, se auzi în tăcerea posomorîtă a camerei spațioase, glasul pițigăiat al celui ce se simțea întrebat de toate privirile colegilor.

— Și'l îngrijește el? se răsti îndată șeful. E doctor? Hai?

— Ba tocmai că frate-său, adică bolnavul, e doctor, lămuri Stoleru.

— Ei, poftim! făcu șeful și trânti cu pumnul în masă.

Și toată lumea râse.

— Frate-său e doctor și-l caută el! repetară funcționarii veseli și gata să-și mute gândul la hârtiile din fața lor.

www.digibuc.ro

Nici a doua zi, Comovici nu veni la slujbă. A treia zi, șeful, privind scaunul gol al celui ce încă lipsea, spuse tare, ca să audă toată lumea de sub ocârmuirea lui.

— Lui Comovici, săracul, i-a murit ieri fratele!.. Mâine 'l îngroapă. Avea tuberculoză la mațe; poftim!

— Și noi râdeam! rosti plin de regret, omul de spirit al biroului, Vasiliu.

Dar tot el mai apoi, mult mai târziu, adaose:

— Dacă l'aș fi cunoscut, i-aș ține o cuvântare la groapă. N'aș spune decât atâta: bietul Comovici, bietul Omovici, bietul Atomovici!

Și omul de spirit zâmbia cu inima strânsă și surâdeau triști, plecați pe mesele lor, tovarășii lui de birou, așteptând să treacă norul de cugetare, ce plutia în fumul de țigară din odaia largă.

A treia zi, pe la ceasurile nouă, când nu mai credea nimeni să-l vadă, omul, căruia îi murise fratele, răsări în pragul ușii biroului. Era tras la față, era mai drept ca de obicei și mai grav. Stând țeapăn cu cap cu tot în ușe, ochii i se mișcară spre dreapta, și-apoi lung spre stânga.

— Ne-a părut foarte rău, la toți! se rosti șeful.

„E sdrobit bietul băiat! L'a costat mult moartea fratelui lui!..“ cugetau colegii, privindu-l.

Comovici închise încet ușa în urma lui, și

www.digibuc.ro

veni să strângă mâna șefului. Emoționat, șeful se sculase în picioare. In palma lui mare ținu mult mâna subalternului, căutând un cuvânt de mângâiere, pe care nu-l găsia. Un sgomot de scaune date în lături, despărți pe cei doi oameni. Comovici privi acum la stânga, spre alt coleg, și acesta înțelese că omul jalnic avea nevoe și de compătimirea lui. Ideia acestei compătimiri trecuse, din cap în cap, în tot biroul.

Cu acelaș pas, larg și solemn, mergând drept și cu bărbia în piept, Comovici se apropie rând pe rând de toate mesele.

In cele trei zile de când îi murise fratele, atâtea mâni i se întinseseră, grăbite și calde, că omul învățase să strângă prelung cu palma lui dreaptă, să-și lase pleoapele a jale și să culeagă în sufletul lui îndurerat: bucuria părerilor de rău ale altora, pentru pierderea îndurată de el.

Nimeni nu-i spusese nici un cuvânt, toți se gândiseră că vorbele nu-i pot aduce nici o mângâere. Nenorocitul se așeză la masa lui, alături de omul de spirit. Un vraf de hârtii îi aștepta luarea aminte. Era tăcere adâncă în birou. Comovici, după ce privise în gol un răstimp, se aplecă pe hârtii, luă condeiul, ca pe ceva strein pipăitului lui, în degete, îi privi îndelung penița îndoliată. Înțelese că trebue să scrie. Muie pana în călimară, scrise câteva rânduri, ca silit de o datorie tirană.

www.digibuc.ro

Aruncă apoi condeiul pe masă, ca răpus de năvala unor gânduri mai tari decât voința lui. Își vedea fratele murind? Îl vedea în sicriu? Vedea coșciugul coborît în groapă și auzea bulgării de țărână căzând ca pe o ladă? Cine ar putea spune?

Toți cei de față îi urmăreau mișcările. „N'o să poată lucra astăzi!..“ își zicea șeful, și, tot el, întrebă:

— Era doctor, fratele dumitale?

— Eșise întâiul, domnule, vorbi destul de limpede și de tare Comovici.

Și deși nu-l mai întreba nimeni nimic, urmă tot el:

— La facultatea din Paris nu e ușor! se fac studii serioase, nu ca la noi!..

Un fior de admirație trecu din scaun în scaun. Șeful își învălui subalternul într'o mantie de respect. După o gândire de câteva miunte, pe când Comovici sta rezemat de spătarul scaunului, ca răstignit de doliul inimii lui, șeful făcu semn lui Vasiliu să se apropie.

— Hârtiile alea... șopti el omului de spirit, stau cam de mult. Ia-le dumnata și le lucrează. Comovici, nu-l vezi, săracul?..

Vasiliu aprobă din cap cu tărie. Îi părea rău, de sigur, că nu se gândise singur să-și ia sarcina aceia. Cu amândouă mâinile luă teancul de hârtii din naintea lui Comovici și le mută în fața lui.

www.digibuc.ro

Indoliatul parcă nu vedea ce se petrece. Şeful însă era mulţumit.

— Domnule Comovici, zise el, lucrul dumitale de azi are să ţi-l facă tovarăşii... Oameni suntem! Dacă-o veni directorul pe aici, să n'ai grije, răspund eu! Poţi plecà. Plimbă-te, ca să mai uiţi. Poţi să lipseşti şi mâine, poimâine e sărbătoare, aşa că tocmai Luni vino la birou.

Toată lumea era mulţumită. Comovici se sculă în picioare, dar nu plecă numai decât.

Plin de mândrie pentru respectul pe care îl insuflà durerea lui, ca de un merit cu greu dobândit, ca să se încredinţeze şi mai mult parcă, îşi privi rând pe rând pe toţi colegii. Apoi, iarăş, foarte drept, plantat în mijlocul camerei, rosti lung şi frumos: „Vă mulţumesc", şi plecă uşor, aproape voios.

Nu făcuse însă două sute de paşi, şi zări pe un prieten, pe care nu-l văzuse de două luni. Fratele răposatului doctor dela facultatea din Paris păli, puse bărbia în piept, plecă pleoapele şi se îndreptă către amicul său, ca să-i spună, în vorbe puţine şi trist, nenorocirea lui.

www.digibuc.ro

30.000 DE LEI

Cu coatele pe masă, cu capul în palme, așa stătea de un sfert de ceas Grigore Diacu. Afară începuse să plouă, ferestrele odăii erau deschise și ploaia bătea în casă, se înfunda în covor. Dar el nu știa, nu vedea. Cu un ceas mai înainte, îl oprise factorul poștal pe stradă și-i dase două scrisori, dintre care una era de la moșie. Toader Banciu, logofătul lui, îi scria fără înconjur că, atât conacul, precum și hambarele cu bucate și cotlonul în care se afla batoza, au ars. Cine pusese foc, sau din a cui nechibzuință se nimiciseră toate, nu se putuse afla. Subprefectul venise să vadă pârjolul și ridicase cu jandarmi pe toți argații și pe el, pe logofăt. In arestul jandarmeriei era chiu și vai, argații erau bătuți pe rând, dar nimic nu se putuse afla. Logofătul îi scria din cancelaria jandarmeriei, căci și el era bănuit, ținut de scurt și fusese chinuit.

Ploaia cădea fără sgomot afară și'n casă și Diacu încremenise cu capul strâns între palme

www.digibuc.ro

ca într'o menghinea. De-odată ridică tresărind capul şi privi spre ceasornic. Cu toată preocuparea lui, auzise ceasornicul stând. Strânse cu putere din pleoape, repede, privi în juru-i şi zise tare, ca răspuns preocupării lui încordate de până atunci:

— Ca mâine ajung într'un bordei! Sunt ruinat; ce mai vrei?

Veni la fereastră să privească în stradă, şi covorul îmbibat de apă fleoşcăi sub tălpile lui. Omul nu auzia şi privia fără să vadă în firele ploaei vinete, peste case, în norii cenuşii.

După ce stete câtva ca un visător, mintea, care tot nu-i rumegase gândurile, îi aduse pe buze ca un ecou vorbele durerii lui, pe care însă nu le pătrundea, de înţelesul cărora nu suferea. Ca un surd, care nu s'aude când vorbeşte singur şi încet. Diacu vorbea tare, fără să fie atent la ceeace spunea:

— Dacă nu 'mi pun secfestru creditorii, vând cu ce spuza mi-a mai rămas şi-i plătesc. Cu ce am să mă aleg, nu ştiu... Las agricultura! O las!...

De cum isprăvise de citit scrisoarea logofătului Toader, alergase nănc pe străzile Bucureştilor, fără ţintă, un ceas. Işi trecuse pe dinaînte pe toţi argaţii şi nu-l găsise pe nici unul nevinovat. Ii socotea buni de tras în ţeapă. Gândindu-se la suprefect, cercetându-l cu ochii amintirii, îl găsi nedestoinic să descopere pe cel care i-a pus foc la conac şi hambare. Ce i-ar

www.digibuc.ro

fi chinuit el și cât de dibaci ar fi fost, ca să afle pe făptuitorul unei atât de groaznice mișelii!

Dar, după un ceas, ajungând ca din întâmplare în fața casei lui, și intrând în casă, mânia i se șterse. Clocotul din el scăzuse, mintea îi obosise.

In locul mâniei deslușite, luă stăpânire pe sufletul lui o încordare neîndrumată, o durere fără pricină știută.

I se părea casa pustie, n'avea pe nimeni la îndemână să-i vorbească. Scoase ceasornicul din buzunar și, privindu-l: două gânduri i se limpeziră. Trebuia să plece la moșie cu primul tren, ca să vadă cu ochii lui ce se întâmplase, și să vestească pe nevastă-sa.

Nevastă-sa era prin târg, copiii toți la școală, el își luă pălăria și plecă din casă. Nu mai ploua. Nori afânați, ca de vată murdărită cu cenușe, călătoreau, se destrămau încet.

O pisică trecea strada cu luare minte, scuturându-și laba după fiecare pas. Uruituri de trăsură se pierdeau în tăcerea de după ploae. Clăbuci de nori se topeau în albăstrimea depărtărilor. Cerul se însenina pe margini larg, iar în creștetul lui un nor, ca o lespede necioplită, se pusese drept paravan soarelui.

Grigore Diacu hoinări vreme de un ceas pe pavelele orașului strălucitoare de curate, în ziua de toamnă văratecă a nămiezii aceleia.

Peste un singur om cunoscut dădu și, în

www.digibuc.ro

câteva minute, îi spuse tot ce-l năpăstuise. Dumitru Tăvălescu îl ascultase ca un înțelept și-i spuse la urmă, dându-i mâna:

— Fii pe pace, n'au să-ți rămână copiii pe drumuri... Ai să te alegi cu zece, douăzeci de mii de lei, ca să învârteşti o afacere mult mai bună și sub ochii dumitale, aci în București. Ne mai întâlnim noi!..

Prietenul îl lăsase în mijlocul drumului, nehotărît și gânditor. Lui Diacu i-ar fi priit să se acațe de cineva... I se părea inutil să'și scormonească singur reaua lui stare. Ar fi voit să se plângă altuia, să fie de altul îndemnat pe ce cale să apuce, să înțeleagă din încurajerile altuia starea lui. Se întoarse acasă cu un capăt de nădejde în cuget. Poate că nu sărăcise de tot, deși nu'și asigurase avutul în potriva incendiului.

Acasă, nevastă-sa venise. El îi aruncă pe consolă scrisoarea logofătului și intră în altă cameră. Acolo dădu peste Alexandru, băiatul lui cel mare, care învăța la școala comercială. Alecu citea o carte, fumând.

— Cum! fumezi, netrebnicule? Asta'ți mai lipsește! Poate că și beai, poate că...

Părintele era furios. Cu pumnii strânși se apropiase de băetan, cu ochii scânteind.

— Nu fumez în fața ta, în ascuns. Dacă știam că vii tu, aruncam țigara, îngăimă băiatul.

— De ce fumezi? O aruncai! O aruncai sub

www.digibuc.ro

pat, sub masă și cine știe dacă n'aprindeai casa! Așa iau foc casele, avutul oamenilor. Știi că ne-au ars conacul și hambarele; tot? Nu știi? tot un neghiob ca tine și o fi asvârlit țigara pe scânduri...

Mișu urmărea pe tată-său prin casă și pricepu că în adevăr i se întâmplase nenorocirea de care vorbea.

— Tată, cine ți-a spus?

In minutul acela intră pe ușe maică-sa, cu scrisoarea lui Toader în mână, cu ochii mari, holbați și plânși. Femeia vorbi de la ușe:

— Să mergem numai decât să vedem! La câte pleacă trenul?

Cele trei ființe, izbite de aceiaș nenorocire, se priviră adânc și desnădăjduit. Tatăl și muma pricepând prin ei înșiși paguba suferită, fiul oglindindu-le în inimă durerea și imitând fără să vrea și să știe până și gesturile lor de restriște.

In câteva luni, Diacu își vându moșia, nu de multă vreme cumpărată, plăti toate datoriile. Ii rămase bani peșin, 30.0000 de lei. Era la a treia pagubă mare și la a treia schimbare de profesiune. Tată-său, murind, îl lăsase singur stăpân pe casa lui de schimb din strada Lipscani. Dar cum el, Grigore, nu pricepea jocul de bursă și-l jucă totuș, pentru că toți bancherii îl joacă, și pentrucă trebuia să-și dea lui și nevesti-si dovezi de iscusință, perduse mult, se descurajase și lăsase bancheria.

www.digibuc.ro

Atunci îi venise în minte să facă o încercare îndrăzneață în industrie. Crezuse că pricepe că a venit momentul pentru țara noastră ca să-și înmulțească mijloacele de producție, iar capitalurile să intre în speculațiuni ca cele din apus: mai sigure ca în agricultură, unde aștepți totul dela ploae; mai sigure, ca în negoț, unde totul e acaparat.

Pentru creiarea unei noi industrii, precum visa el, îi trebuiau tovarăși mulți și bogați, gata să verse sume mari. Nu'i găsi. Dar, printre multele proecte cari circulau pe piață și din cari puține se înfăptuiau, unul îi câștigă cu deosebire încrederea și închipuirea. Era vorba să se înființeze în țară o fabrică de conserve de carne, colosală, cu abatorul ei. Conservele acelea să fie trimise în coloniile engleze.

Ideia era mare, și, pentru îndeplinirea ei, se formă un comitet care s'o studieze, să facă legături cu societăți streine de răspândire și export.

O mare sumă de bani se cheltui în călătoriile prin Anglia, necesitate de studii.

După ce totul fu aranjat în streinătate, debușeul asigurat prin contract, când tovărășia curagioasă ajunse la faptă, se constată că de și țara noastră are pășuni întinse, nu e în stare să procure sutele de mii de kilograme de carne sănătoasă și fragedă, de care ar fi fost nevoe. Se constată că mai toate vitele scoase la obor,

www.digibuc.ro

erau biete dobitoace muncite, bătrâne sau bolnave, al căror proprietar, ţăranul, le vindea de mare nevoe. Omul îşi vindea vita, pentrucă nu mai putea s'o hrănească. In sfârşit, Grigore Diacu perdu peste douăzeci de mii de lei în noua încercare de întreprindere. Atunci se convinse că ţara noastră nu-i de cât agricolă, numai şi numai agricolă. Cumpără o moşie, făcu datorii pentru întreţinerea ei, câştigă mult într'un an şi perdu în doi.

In ajunul lung al fiecărei noi afaceri, Grigore Diacu, grav, cu un bloc de hârtie dinaînte-i pe masă, cu creionul sugrumat în degete, făcea socoteli cu glas tare. Vizavi de el, pe scaun, Sofia, nevastă-sa, îşi trudea mintea să-l înţeleagă ce socoteşte, privind ţintă când vârful creionului fugar pe hârtie, când ochii lui Grigore, cari pironeau un gând.

In zilele acelea, hotărâtoare pentru familie, Sofia se culca cea din urmă şi se deştepta în zorii zilei. Îşi urmărea bărbatul pas cu pas, înfrigurată tresărind la fiecare sgomot, cu cearcăne negre în jurul ochilor aprinşi, gata să dea drumul limbii. Grigore, în preziua unei hotărâri, avea de obicei să vorbească singur, să bolborosească; Sofia era acolo, lângă el, ca să-l întrebe ce spunea şi să-i răspundă pe larg: deşi toată străduinţa şi fierberea ei erau zadarnice, pentrucă Grigore Diacu tocmai pe ea n'o ascultă niciodată. Ori cine altul îl putea

www.digibuc.ro

duce de nas, numai nevastă-sa nu. Numai în potriva ei, omul își oțelise voința.

Rămas cu 30.000 de lei, dintr'o avere de două sute de mii pe vremuri, Grigore Diacu, bucuros că-i rămăsese și atâta, nu putea să stea cu brațele încrucișate. Dacă și-ar fi pus banii la casa de economie, n'ar fi putut trăi din venitul lor. Trebuia neapărat să se apuce de o negustorie. De care negustorie, dacă nu de una strașnică, de care mulți s'ar fi sfiit sau nici nu le-ar fi trecut prin cap?

El se gândise, rânjind ca un om trecut prin ciur și prin dârmon, la una de care omenirea nu se putea lipsi, n'avea cum s'o ocolească și care, față cu creșterea populației Capitalei, era menită să aibă viitor strălucit.

Omul nu stătu mult la cumpănă. Nevastă-sa, izbită și ea de ciudățenia ideii, se împotrivise la început, ca din principiu, cu obișnuitele ei neîncrederi în toată lumea și în bărbatu-său mai ales, dar cedase repede.

Diacu închirie pe dată o curte spațioasă, care numai la stradă avea o casă fără etaje, pentru locuință și prăvălie, și ridică în ograda largă un garaj imens pentru cinci dricuri. 4 dricuri obișnuite și unul scump de 12.000 lei, pentru ceremoniile mari. In fundul curții se ridică grajdul în care aveau să intre opt cai negri și patru albi ca zăpada, pentru flăcăi și fete mari. Pe stânga, într'o magazie, avea atelierul de coșciuge, menit să i se ducă faima,

www.digibuc.ro

pentru că putea scoate la nevoe până la treizeci de sicrie pe zi. Alcătuise totul curat și frumos, avea o cameră anume pentru uniformele cioclilor lui.

După socoteli, scoase din studiul statisticei morților a oficerului stării civile, în zece ani își scotea capitalul, se plătea de unele datorii bine înțeles, baṣca doui poli câștig pe zi. Iar peste zece ani, populația Bucureștilor, considerabil sporită, i-ar fi adus un câștig egal cu venitul averii lui moștenite de la părinți.

Ținea în slujbă tot oameni dibaci, roși în treaba dricăriei, veniți la el cu plăcere pentru un cinci lei pe lună mai mult.

Când unul din dricurile lui, cu lustrul nou, negru ca abanosul, uriaș, apărea din curte pe stradă, o umplea cu maestatea lui tristă, frumoasă și gravă.

Privindu-l cum umple lumea cu mâhnirea lui demnă, lui Grigore Diacu îi veneau lacrămi în ochi. Ideia morții se revărsa luxoasă, din dricurile lui, până și în razele împrumutate de la soare și pe care le răsfrângea în juru'i.

— După așa dric, nu ți-e rușine să plângi! reflecta dând din cap patronul cu ochii umezi de duioșie. Ușurează durerile! zâmbea el, privindu-l cum se depărtează, ca pe o corabie plecată să cucerească lumea.

Dricăria mergea bine, fabrica de sicrie însă șchiopăta. La dricărie n'avea prea mulți concurenți, dar îi avea înverșunați. La cosciuge

www.digibuc.ro

însă îl concurau toți tâmplarii și-ar fi fost bucuros să se desfacă de fabrică, dacă nu se întâmpla ca uneori, vânzând un sicriu, să prindă un client pentru înmormântare. Avea destule cheltueli: fabrica de cosciuge, mutretul cailor, ciocli, rândașii și serviciul de spionaj, pe care, în lupta cu ceilalți dricari trebuia să-l aibă. Spionii nu erau plătiți lunar, ci cu bucata. Spionul colinda toată ziua Bucureștii, din paradisier în popă și din popă în doctor, ca să afle pe cei cari trăgeau să moară.

Armat cu vestea cea bună, iscoada, dădea ocol casei muribundului, până reușia să strecoare câți-va gologani în palma uneia din slugile casei. Când omul în agonie, se ușura de viață, spionul, înviorat, într'o goană de cal, dădea fuga la patron. Pânda aceasta, plină de răbdare, și uneori de iscusință, se nemeria să fie făcută, cu noroc, și de două ori pe zi.

Dar toți dricarii își aveau spionii lor. Și se întâmpla să se întâlnească, față în față, câte doi trei dricari și să se concureze, între mort și rudele plânse, cu înverșunare, gata să se sfâșie ca niște mopși.

Pelticu, omul de încredere al lui Diacu, cel care lua comenzile, veni într'o zi stâlcit. Dricarii, în toiul concurenței, fuseseră dați afară în brânci de fii răposatului, care nu voiau să creadă în moartea tatălui lor. Izgoniții se încăieraseră în stradă, ca țiganii.

Pelticu avea cinci la sută din fiecare coman-

www.digibuc.ro

dă dobândită de el şi-şi da osteneala să izbutească.

Din pricina concurenţei ce şi-o făceau uneori, dricarii nu mai câştigau. Dar nici unul nu putea să dea înapoi şi lupta se urma dârje, primejdioasă.

Într'o zi, Diacu întâlni pe stradă, gata de astă dată să stea la taifas, pe vechiul lui cunoscut, Tăvălescu. Grigore avea patima destăinuirilor. Şi îi istorisi cu deamănuntul tot ce făcuse până atunci, şi i se plânse de concurenţa ce i-o făceau ceilalţi dricari, mai ales lui.

— Ştii ce zic eu, domnule Diacu? Să vă uniţi cu toţii într'o societate cooperativă. Eşti om deştept, mă pricepi! Într'o societate a dricarilor, eu unul, dacă m'aţi primi, aş pune cu plăcere zece mii de lei. Şi cu trecerea pe care o am eu, ştii că frate-meu e mare şi tare la poliţie sub toate partidele şi joacă un rol!.. Cu trecerea mea am stabili o patentă!.. un moft de patentă! Când am înfiinţat serviciul barometric, aveam numai cinci mii de lei...

— Al dumitale e? întrebă plin de veselie şi de admiraţie Diacu, pentru un om de afaceri atât de iscusit şi care-l întrecuse. Felicitările mele!

Domnul Tăvălescu se învioră, îşi şterse năduşeala de pe gât cu batista şi spuse:

— Nu mă bag de cât unde miros că e câştig berechet! Dacă propunerea mea îţi place, lasă-

www.digibuc.ro

mă pe mine să vorbesc în numele dumitale cu ceilalți dricari. De ce să vă concurați nebunește și să câștige de pe urma desbinării dumneavoastră moștenitorii. Ați ajuns să îngropați lumea de pomană! Când veți fi uniți, o să puteți urca prețurile, cât v'o plăcea. Și-are să plătească lumea or cât. Și știi pentru ce? Pentrucă dricul nu poate omul să-l amâne, că se împute mortul în casă. Altceva. Ai de-aface numai cu oameni zăpăciți de durerea morții, cari nici nu se gândesc la tocmeală! sau cu moștenitori veseli, gata să dea or cât, numai să le duci mai de grabă la groapă ruda bogată.

Ascultându-l pe Tăvălescu vorbind, numărând șansele, scornind mijloace noi de pândă, Diacu se mira de deștăptăciunea omului ăstuia și se încredința lui cu punga și cu sufletul. Simțea că-l iubește, dobândise o nemărginită încredere în iscusința lui.

— Va să zică facem societate? Vii printre noi? întrebă el, temându-se că Tăvălescu are să se mai gândească.

— Uniți-vă! rosti solemn celălalt.

— Nu. Vorbește dumneata cu toți ceilalți, vorbește și-n numele meu. Dar vreau să intre pe mâna dumitale afacerea!

— Dacă'mi dați mie conducerea tovărășiei, nimeni să nu se amestece! Te uiți la mine? Pricepi cine sunt? întrebă Tăvălescu.

Aproape toți dricarii Bucureștilor, sleiți

www.digibuc.ro

de concurență, lipsiți de bani, au primit să facă parte din „Societatea funebră", ce s'a înființat. Dumitru Tăvălescu, bine cunoscut tuturora, a fost învestit cu toată puterea necesară unui conducător-șef, în voile căruia nimeni nu se amestecă. Dar, ca să existe totuș un control al greșelii, i s'au numit două ajutoare, doi inși cari veneau odată pe săptămână să cerceteze registrele. Cei doi erau: un dricar, cel mai bogat din asociație, om de o sută de mii de lei, și o rudă a lui, un avocat ghebos, care nu pledase nici odată și trăia din mici afaceri necunoscute. Cocoșatul venise și el cu două mii de lei în întreprindere. Dricarii socotiseră că ei înșiși n'ar lucra cu nepărtinire și puseseră la cârma afacerii pe omul cu trecere și cu pricepere faimoasă, pe Dumitru Tăvălescu. Fiecare dintre ei se învoise să primească lunar numai două sute de lei, ca să nu stânjenească mersul societății. La sfârșitul anului era sorocit să-și împartă câștigul, potrivit capitalului depus de fiecare, în bani, dricuri, cai, etc.

Înființându-se societatea, domnul Tăvălescu aduse o mare inovație, menită să desființeze serviciul de spionaj. Odinioară dricarii plăteau pe spioni cu doi lei pentru o înmormântare de clasa treia, cu trei lei și cincizeci pentru una de a doua, și cu cinci lei pentru clasa întâia. Tăvălescu găsise altceva. Pe socoteala societății, a vizitat însuși pe toți popii Capita-

www.digibuc.ro

lei, cu care a convenit ca să-l vestească, de cum o spovedi vr'un muribund. Preotului care se ţinea de vorbă şi se grăbea, i se da zece la sută din suma primită pentru înmormântare, bine înţeles dacă înmormântarea era făcută de societate, căci nu toţi dricarii se uniseră.

Cu numai două sute de lei pe lună, Grigore Diacu, om trăit bine, odinioară bogat, nu putea trăi.

Avusese copilăria să dea toţi banii ce îi avusese în întreprinderea asociaţiei. Şi nici ceilalţi dricari nu se ajungeau cu o sumă atât de mică, şi ei trăiseră mai larg.

Nevoia împrumuturilor sosi repede. Grigore Diacu se prezentă într'o bună zi la o bancă, pentru un împrumut de o mie de lei. Ce era o biată mie de lei, faţă de câştigul pe care socotia el, că are să i-l aducă societatea la sfârşitul anului? Dar casierul băncii, înştiinţat că dricarii se uniseră, îi spuse politicos:

— Domnule Diacu, treceţi, vă rog, mâine, pentru rezultat.

Diacu salută şi plecă, precum mai plecaseră din faţa ghişeurilor de bancă şi alţii dintre tovarăşii lui. In vorbele casierului: „treceţi mâine pentru rezultat", el înţelegea să vină a doua zi, ca să ia bani cu siguranţă şi compătimea banca lipsită în ziua aceia de capital şi nevoită să fie politicoasă ca un diplomat.

Dar a doua zi, Diacu fu refuzat pe şleau,

www.digibuc.ro

pentru că el personal n'avea nici o avere, iar ca să fie împrumutat, i-ar fi trebuit girul societății.

Ce se întâmplase? Casierul băncii întrebase pe împuternicitul societății, dacă poate sau nu să împrumute, iar Tăvălescu îl sfătuise să nu dea nici un ban, pentru că cooperativa mergea prost.

Grigore, firește, neavând încotro să cârmească, veni la Tăvălescu, la omul care mânuia și cei 30.000 de lei ai lui.

— Dragul meu, i se răspunse, societatea noastră nu poate nici să împrumute, nici să gireze. A cheltuit enorm cu popii, ca să-i atragă de partea ei, ceeace cred că n'are să fie nimeni atât de prost să desaprobe. Ideea asta făcea singură o sută de mii de lei, și-ar fi trebuit să vă cer bani pentru ea! Ai nevoie de bani? îl măsură Tăvălescu.

— Am mare nevoe de o mie de lei! scânci Grigore.

Tăvălescu își luă aerul unui om amăgit în speranțele lui și care totuș nu se lasă învins, e tot prietenos:

— Și n'ai un prieten bun, nu mă ai pe mine, gata să te împrumut cu trei mii, dacă îți trebue?

Ei se priviră lung, Diacu scânci:

— Nu m'am priceput...

Apoi, căutând o pricină serioasă, care l'ar fi putut împiedica, adăogă:

www.digibuc.ro

— Credeam că un om de afaceri ca dumneata, nu poate să'şi îngroape banii; îi rostogoleşte, îi fructifică...

— Aşa este! Nu poţi dumneata să'mi plăteşti dobânda egală cu venitul, pe care sunt eu în stare să'l storc dintr'o mie de lei! Eu câştig mie la mie.

— Poftim! declară Grigore, puteam să'ţi cer?

— Dar când n'ai de unde să împrumuţi, nu-i mai cuminte şi mai firesc să vii la mine?

„Imi dai în mână, ca garanţie, acţiuni de ale societăţii noastre, pe care nimeni nu ţi le-ar primi. Dacă peste şease luni nu mă plăteşti, acţiunile rămân ale mele. Cred că'i dreptul meu, de!

Grigore aproba vesel.

— Trebue să-ţi dau o dobândă mai cum se cade, prea ai perde mult!

— Paisprezece la sută! închee Tăvălescu.

Când societatea funebră a încheat trei ani dela existenţa ei, Tăvălescu, intrat în afacere cu zece mii de lei, poseda acţiuni de-ale-cooperativei de 30.000 lei, iar acţiunile lui Diacu scăzuseră la 9.000 lei.

Cum prăpădise Diacu acţiuni de douăzeci şi unu de mii de lei, n'ar fi putut să spună! Le vânduse rând pe rând, pe mai toate lui Tăvălescu, dându-i bine înţeles dobânda înainte, o dobândă care nu mai avea nimic prietenos în ea, barem ca la început.

www.digibuc.ro

Pe Tăvălescu nu-l putea nimeni învinovăți că face șarlatanii. Cumpărase cu bani peșin toate acțiunile pe cari devenise stăpân. Și el, ca și toți membrii societății, se plângea că afacerile merg prost. Ba el mai spunea convins, cu o importanță amară, că e prima victimă a ei, întru cât are slăbiciunea să'și ajute tovarășii. Când îi împrumuta, îi ruga să nu spună nimănuia, pentru că vestea prostului mers al cooperativei s'ar duce repede și nici societatea, pentru nevoile ei stricte, de existență, n'ar putea să lucreze și să figureze cu cinste printre firmele Capitalei. Pentru asta își împrumuta el tovarășii, ca să nu afle lumea starea societății!

Pe Tăvălescu nu-l controlau decât doi: dricarul, om de o sută de mii de lei, ca fiind cel mai interesat, și avocatul cocoșat, socotit că n'avea pe cine să părtinească.

După primul an, care adusese pagubă, Diacu nu se socoti îndreptățit să bănuiască cinstea prietenului său Tăvălescu. Omul acela se purta cu el politicos, deschis, îl sfătuia, îl împrumuta la nevoie.

Dar Sofia, nevastă-sa, de cum văzu că bărbatu-său iar perde banii, nu se mai liniști.

In zadar fură toate deslușirile date de Grigore. Ea își vedea avutul, căci era și al ei, ca și al copiilor lor, jefuit de niște hoți dibaci. Pentru bărbatu-său, care se lăsase să cadă în

www.digibuc.ro

cursă, femeia nu mai avea nici o vorbă bună, nici o privire de soţie.

La încheerea celui de al doilea an de existenţă, se constată pagube şi mai mari. Societatea funebră era concurată cu înverşunare şi cu isbândă de trei dricari iscusiţi, cari nu primiseră să facă parte din ea şi lucrau fiecare deosebit.

Şi ei, ca şi societatea, plăteau popilor zece la sută din costul înmormântării. „Funebra" fusese silită să reînfiinţeze serviciul de spionaj şi să dea preoţilor câte unsprezece la sută.

Dar după doi ani de pagube se deschiseră ochii lui Diacu; simţise şi el că e înşelat. Când ros de bănueli; când desgustat, atâta de-i venea să-şi ia lumea în cap, când revoltat şi părându-i-se că cu ochii şi cu vocea lui l'ar îngrozi pe Tăvălescu şi ar face să se deschidă registrele în faţa-i, ca să vadă unde stă ascunsă şiretenia pagubei,—Grigore Diacu, între desgust şi revoltă, sta pe loc, ca un om tras din două părţi de o potrivă de tare. Nevastă-sa îl ciocănea mereu, iar el mai des tăcea, de cât îi răspundea.

Mizeria venită cu vremea, sparge dragostea dintre soţi, stârneşte neînţelegeri şi dispreţ. Sau era linişte posomorîtă în casă, sau nu era de loc. Certurile se ţineau lanţ împrejurul lipsurilor şi al desnădejdii. Speranţa de câştig, după al doilea an încheiat cu perdere,

www.digibuc.ro

nu mai licărea nici în mintea încrezătoare a lui Grigore.

Totuş, când se întâlnea cu Tăvălescu, îl saluta până la pământ; îi zâmbea tocmai pentru că-l bănuia. Tăvălescu nu mai era tovarăşul lui de întreprindere, era omul periculos şi puternic, în mâna căruia îi stătea tot avutul, un om care ar fi fost bine să i se facă prieten. Totuş, acasă la el şi în conştiinţa lui, Diacu clocotea mai ales în potriva „borţosului", care-l sărăcise. Adesea, pisat de nevastă-sa ceasuri întregi, pleca năuc pe străzi, făcându-şi impresia că e un câine al nimănuia, turbat, care dacă ar da în cale-i de „borţos" l'ar hărtăni cu colţii, l'ar rupe fâşii, fâşii. Dar de cum îl saluta cineva, îşi schimba mersul dezordonat, îşi înnălţa bustul şi călca cu luare aminte.

Odată, făcându-şi curaj, convingându-se că nu va fi ridicol, se duse la sediul societăţii, să-l roage pe domnul şef al Funebrei, să-i arate şi lui registrele cooperativei, pe care nu le văzuse destul de bine împreună cu toţi ceilalţi membri. Dar Tăvălescu, de cum îl văzu, deschise o condică lungă şi rămase atent pe rândurile ei. Când Grigore îndrăzni să-i înfrunte cugetarea, să-i spună de ce venise, împuternicitul îl rugă să poftească pe a doua zi, la orele zece dimineaţa, ca să-l satisfacă pe deplin.

Diacu plecă, aproape glorios, sigur că a doua zi va fi o zi fericită şi nu se putu stă-

www.digibuc.ro

până să istorisească nevesti-ei, nu numai ceeace i se păruse lui c'a făcut şi ce avea de gând să lămurească a doua zi, ci şi rezultatul presimţirilor lui trandafirii.

A doua zi, la sediul Funebrei, găsi pe Tăvălescu şi pe ceilalţi doi, pe sfetnicii lui, marele acţionar şi ghebosul. Aceşti doi îl luară între ei şi căpetenia tovărăşiei le deschise în faţă registrele de cheltueli şi venituri.

Socotelile spuneau desluşit, că societatea abia îşi trage sufletul. Acţionarii, aceia a căror meserie fusese totdeauna dricăria, erau toţi slujbaşii ei, ca să poată bieţii oameni trăi. Cu el, cu Diacu, societatea se găsea foarte stingherită, cu el n'avea ce face, pentru că nu se pricepea la nimic.

El fusese bancher, industriaş, moşier; ce slujbă putea cere la societatea de înmormântare? Primul acţionar, cocoşatul, până şi Tăvălescu, îi aduceau deosebite imputări grave. Arătase o purtare vitrigă societăţii, îi căşunase pagube materiale şi morale. Incercase la toate băncile să împrumute, deşi pricepuse că nu va isbuti. Vorbise multor particulari cu neîncredere de conducerea societăţii, pe când datoria lui ar fi fost să amăgească opinia publică şi să atragă noi capitaluri în întreprindere. Dacă gurile rele, aşa ca a lui, n'ar fi clevetit, societatea ar fi atras şi pe ceilalţi dricari, din cauza cărora afacerea se ducea de rîpă.

www.digibuc.ro

Bietul Grigore Diacu s'a apărat şi s'a scuzat în toate chipurile, de învinuirile aduse de tovarăşi. Ascultându-i, începură să-i ţiue urechile. Se apăra, necăjit şi de-o muscă mare cât un trântor şi care nu-i da pace. Se apăra de ea şi când nu era nevoe, pentrucă nu-şi mai vedea rostul acolo şi regreta că venise.

I se păruse la un moment, când discuţia se aprinsese mai tare, că pieptul cocoşatului şi burta lui Tăvălescu au să-l prindă ca nişte tampoane de tren şi să-l strivească. Capul ghebosului, luciu, grăsos, din pricina năduşelii care îi curgea de pe frunte, îl obseda cumplit, tocmai când Tăvălescu citea cifre; capul rotund, mare, sprijinindu-se în bărbie de masă, îi făcea impresia că stă deadreptul pe masă şi-l silea să se întrebe: „Ce-ar fi să-i şterg o sfântă de palmă ghiulelii aceleia, care tot asudă? S'ar rostogoli?

Prin uşa deschisă din spre stradă vedea stând, în umbra casei, patru ciocli, mâncând frăţeşte pe trotuar dintr'o pâine, pe când sgomotul căderii ciocanelor pe cue răsuna grabnic.

— E de lucru, gândea Diacu. Afacerea tot merge.

Cu gura plină, un cioclu cu mustaţa mare, galbenă, întreba pe cineva eşit din ogradă:

— Ai pus caii? Avem doi morţi azi; unul acum la unsprezece.

Presimţirile fericite îl înşelaseră pe Grigore.

www.digibuc.ro

Își închipuise că se duce să ceară socoteală de averea lui și a familiei lui, ca un judecător așteptat cu grije de vinovați.

Nădăjduise că Tăvălescu, încolțit de vizita lui, are să-i șoptească ceva la ureche, are să-l facă părtaș la câștigurile lui viclene, temându-se de privirea lui cercetătoare și aspră pe registre. Din liniile și cifrele de pe registre, el nu pricepuse nimic, e drept, dar Tăvălescu nu putea să știe că omul care i le cere, nu le pricepe noima.

— Ce scrie el în condici? l'a întrebat seara nevasta.

— Scrie ce vrea; e unit cu controlorii!

După al treilea an de perderi, societatea refuză ursuză și nepăsătoare să-i mai servească două sute de lei pe lună. Vestea asta el nu avu tăria s'o poarte nevesti-si.

Cele nouă mii de lei, ce-i mai rămăseseră în afacere, nu i le schimba nimeni în bani, așa că își perduse tot avutul. Abia acum rămăsese cu desăvârșire ruinat.

Nici nu mai îndrăznea să se gândească la ce-ar fi avut de făcut. Coborîse mereu de la moartea tatălui lui, care-l lăsase bancher, dar gândul că se va urca iarăș, ajutat de afaceri, îi ținuse tare cerbicia, îl făcea rău cu cei care îl ocărau sau numai îl desaprobau. In vremurile din urmă, abia putea ține băeții, doi, și o fată la școală. Băiatul cel mare era la sfârșitul studiilor, pe curând ar fi putut și el câștiga.

www.digibuc.ro

De rudele neveste-si se ferea cu grije şi căuta s'o depărteze de ele şi pe Sofia.

Intr'un rând, Sofia, după ce aflase dezastrul celui de al treilea an de dricărie, îi spuse între patru ochi, potolit, că are de gând să-şi ia copiii de mână şi să se ducă la neamurile ei. Ea nu mai avea ghete, pălărie, albituri, nu mai avea somn şi linişte. Copiii îndurau şi ei tot felul de lipsuri, până şi pâinea începuse să lipsească.

Atunci, sub enumărarea atâtor lipsuri, el nu mai avu puterea să se certe, să înfrunte, să scoată o vorbă. A stat cu capul în piept, ca un copil certat, a simţit că se învârteşte casa cu el şi a oftat cu trei caturi. Femeia a trântit uşa şi l-a lăsat să cugete singur. Poate că n'a putut suferi priveliştea bărbatului ei înfrânt cu desăvârşire. Altădată, omul cel puţin îi răspundea arţăgos, învinovăţea la rându-i, ca să-şi mai uşureze sarcina propriei lui netrebnicii, isvorîtă din nepriceperea lui şi şarlatania altora.

Când a văzut, ca dintr'un vârf de munte, tot povârnişul care-i aştepta rostogolirea, la început omul a ameţit, dar mai apoi o furie smintită i-a trimes gândul, ca pe un glonţ, la Tăvălescu.

Cum îl momise excrocul borţos! Oare Sofia avea într'adevăr de gând să se despartă de el? Or cum, trăiseră bine amândoi, apucaseră vremuri bune. Muma voia să-şi ia copiii cu ea, ca

www.digibuc.ro

să-i crească după prieeperea ei. Se ducea după belşug, ştiind că în strâmtoare căile vieţii o iau razna, la întâmplare. Nu pleca de lângă el, ca să petreacă! Copiilor acelora le trebuiau hrană, încălţăminte şi şcoală! O! el rămăsese sărac, era nedibaci, nu ştia nici o meserie barem.

Nevastă-sa era o sfântă, căuta să mântuiască ceeace se putea mântui: copiii lor! Şi iarăş imagina borţosului trecu pântecoasă pe dinainte'i. Îi veni să-i trântească un pumn în stomac, simţi muşchii mânei drepte contractându-se. I se păru că vede stomacul turtit ca o pernă de puf.

Sofia intră iarăş în odaia îmbâcsită de supărarea lui Grigore. Şi mobila casei păru mai veche, zidurile îşi vădeau serbezia lor, de demult nevăruite.

— Dar o sută de lei, începu ea, ca şi cum vorbea de adineaurea, cred că poţi cere şi căpăta de la societate!.. Avem de dat percepţiei, ce crezi? Peste câteva zile vine şi ne vinde din casă. .Percepţia te amână până la o vreme şi apoi, basta; te vinde la mezat!

— Da! da! afirmă Grigore. Are să-mi dea! Trebue să-mi dea! Tăvălescu ! Ce canalie! Am să mă duc la el şi, fără vorbă, am să-l apuc de brâu şi am să-l trântesc la pământ, să crape ca un butoi cu borhot!

Furios, omul îşi luă într'o repezeală pălăria

www.digibuc.ro

și o șterse pe ușe. Nevasta rămase dând din cap pe urma lui.

Grigore Diacu era mic de stat, slab și fără putere, pe când Tăvălescu era un urs de om, înalt și gros, ca un atlet german.

Seara, Diacu veni acasă sfărâmat de alergătură și de frământare. Temându-se că va face vr'o nebunie, mâniat cum era, nici nu dase pe la sediul asociației, ci umblase creanga pe străzi mărginașe. Își adusese aminte de un prieten, de la care s'ar fi putut împrumuta și se dusese la acela. Vorbise cu el despre verzi și uscate, dar îi fusese peste putință să-i ceară un împrumut.

Plata birului se apropia, fusese somat să-l plătească. Sofia nu'i da pace, îl îmboldea fără răgaz, să se ducă la cooperativă.

Pentru el, societatea se rezuma în Tăvălescu, pe care acum, în sfârșit, îl cunoștea. Ceasuri întregi, până se deștepta din somn, omul păcălit, furat, rostogolea planuri nebune de răzbunare. Pe unele din ele le ținea minte, și le împrospăta și în noaptea următoare plăsmuirea,—le gusta, le adăogea.

Dar la soarele zilei, toate planurile lui erau ca uitate, și omul rămânea numai în fața nevolniciei lui și atotputerniciei lui Tăvălescu.

In dimineața zilei hotărâtă de percepție pentru vânzarea mobilelor, Grigore sări de pe scaun, ca înțepat cu acul, sub ocara și pri-

www.digibuc.ro

virea nevesti-si. Se duse întins la sediul Funebrei.

— Rabd, rabd, se gândea el, dar până la un timp; am să-l trântesc, să crape.

Când sediul se zărea de departe, el trecu mâna pe fruntea-i asudată de fuga lui şi de svârcolirile inimii.

— Să nu intru ca un disperat! De ce să mă priceapă şarlatanul în ce hal sunt?

El o luă la stânga, cu pas domolit, ca să-şi potolească turburarea. După un sfert de ceas se afla departe de Funebra, dar tot se gândi să vie la ea. I-ar fi fost ruşine s'o mai mintă pe nevastă-sa, ca de obicei, că a fost, dar nu l'a găsit pe „borţos". Işi întări picioarele, îşi mai grăbi mersul. Când intră în cancelaria tovărăşiei, după ce trecuse prin coridorul ei, pentru că uşa din faţă i se păru închisă, îi fu peste putinţă să nu moţăe din cap cu politeţe, în faţa domnului grav de la birou, în faţa lui Tăvălescu. Chipu-i chinuit, de frământările-i de mai înainte, de otrăvurile brăzdătoare ale urii şi disperării trecute peste el, făcură din surâsul lui Grigore o strâmbătură.

Tăvălescu îl citi ca pe niste slove de afiş şi voinicul pierdu tot curajul, înaintea privirii care'l silabisise. Cu o plecare de cap, de grumaz, şi mai politicoasă, întrebă sugrumat:

— Domnule Tăvălescu, n'aţi putea d-voastră, în baza vechii noastre amiciţii, n'aţi putea... pentru că ne cunoaştem de mult... dacă

www.digibuc.ro

nu vă face trebuință... să-mi împrumutați o sută de lei? Dacă nu vă face trebuință!..

— Nu pot, nene! Ce sunt lucrurile astea?.. Mă lăsați singur să țin pe umeri societatea asta care se dărâmă... N'am! ți-aș da cu plăcere. Mergem rău! Ar trebui să vă gândiți să sporiți capitalul tovărășiei. Am să ajung să fiu singur acționar, cumpărându-vă mereu acțiunile!

Ridicând din sprîncene, ca un om care caută să înțeleagă bine lucrul greu și important ce i se spune, nici scârbit, nici revoltat, nici barem batjocoritor, Diacu, grăbit, mai salută odată și plecă.

Pe drum, către casă, furia îl cuprinse din nou, scrâșni din dinți, își încleștă mâinele în pulpele picioarelor și la urmă se întristă adânc. Îl mâhni neputința lui de a-i spune ticălosului acela, ce crede despre el. Fiindu-i rușine de scandal, dorise să mai fie cineva de față, ca să-l potolească. La ce nevoe? salutase umil ca un miluit. Și doar crescuse în avere, fusese totdeauna stăpân, nu slugă!

O taimică admirație încolțea în inima lui Diacu, pentru omul pe care nu îndrăznea să-l atingă nici cu vorba. Un fel de părere de rău, că nu-i fusese pe plac omului acesta, care cu priceperea lui ar fi făcut ceva din el, își arunca umbra de mărăcine stufos pe mintea de gânganie mărunță a lui Grigore. Fusese de atâtea ori înșelat în afaceri, în cât el, slab de

www.digibuc.ro

înger de felul lui, nu mai putea să refuze șarlataniei darul minunat al inteligenței și să n'o admire.

De la început, de când aflase că Tăvălescu este înființătorul și patronul unui mare serviciu barometric, el, omul care se fripsese în negoțuri ilustre, simți generoasa undă a admirației îmbogățindu-i sufletul. De atunci îl admira pe borțos, cu toate valurile clocotite ale urii ce-i băteau în piept, știindu-se victima lui.

Percepția se ținu de cuvânt; îi vându din casă puținele lucruri scumpe ce mai avea. Mizeria își rupsese masca: rânjea ca la ea acasă. Sofia vorbise cu rudele ei, se pregătise de plecare din casa bărbatului nedestoinic. Hotărîtă, cum era, să plece, căutând să ascundă clipa în care va pleca, femeia își împietri inima și nu mai spuse un cuvânt de mustrare bărbatului, în camerele pustiite.

Pe de altă parte, el își cocoloșea în suflet necazul limbut, uimit și mulțumit oare-cum că Sofia tace. Se așteptase s'o audă bocind ca la mort, după lucrurile vândute de percepție, se pregătise să'i primească ocările, or cât de aspre, or cât de rușinoase. Tăcerea ei, îl făcea să simtă, ceeace uitase: câte i-a răbdat ea și cât însemna că-l iubește ființa asta așa de îndurătoare.

Abia târziu, după ce plecase nevastă-sa din casa lui, își deslușì de ce tăcuse femeia în ziua posomorâtă și jalnică a jafului casei lor.

www.digibuc.ro

A doua zi după vânzarea lucrurilor, Grigore Diacu veni la prânz acasă din oraș, din plimbarea năucă pe care de-un an o făcea regulat dimineața și: nu găsi pe nimeni în odăi. Întâi nu băgă de seamă și șezu visător cu capul în palme, cu ochii către fereastră. Tăcerea neclintită din odăi îl surprinse și se duse în bucătărie.

Rămăsese pustiu. Nevastă-sa nu luase din casă de cât garderoba ei și-a copiilor, atâta câtă fusese. Pat, masă, două scaune, lucruri de bucătărie, nu luase. Îi lăsase o cratiță plină cu lapte și o pâine. In coșul cu pâine găsi și 3 lei.

Până să intre în odaia lor din bucătărie, stăvilarul stăpânirii de sine se rupse și un plâns cu hohote, bogat în lacrimi, izbucni din făptura fărâmată, răsună ca un lătrat în încăperea săracă.

Plânse mult părăsitul, lacrămile nu mai conteneau pe obrajii lui, tot privind în prejuru-i, doar va afla pe care-va din ai lui. Îi plecaseră copiii, poate fără să regrete. Sofia, pe care vedea și de astădată cât o legase de viața lui, cât i se simțea de rob, se îndurase să plece și să-i ia și copiii! Negreșit că-i păruse rău că se desparte de el, dar așa i se păruse ei că face mai cuminte.

O îndemnaseră și rudele, îl ponegriseră. Ticălosul de el nu mai era în stare să-și hrănească copiii, să-i țină la școală! Așa era! Tâlharul acela de Tăvălescu! Iată unul care

www.digibuc.ro

n'avea nici un fel de îndurare! Nu iubea femee, nu iubea copii, n'avea de cât un frate, pe care îl folosea la nevoe. Ce inimă de înger avea Sofia! Îi lăsase trei lei, o pâine și o oratiță de lapte! Se gândise cu milă la el, plânsese și ea plecând din casă! Și cum n'ar fi plâns? Când și unde s'a mai auzit să fie o femee nevoită să-și lase bărbatul, ca să nu piară copiii, cu el și cu ea cu tot! Și-a zdrobit inima și a plecat!

O cucernică adorare pentru nevastă-sa își clădi altarul în inima lui Grigore. Gândindu-se la Tăvălescu, nu mai simți pentru el de cât ură înverșunată.

Toată nenorocirea lui i se trăgea de pe urma acestuia. Cu treizeci de mii de lei, câte n'ar fi fost în stare să facă, dacă nu încăpeau în ghiara borțosului. Dricăria nu-i mersese rău. Visase și mai mari câștiguri, râvnise la sute de mii de lei. In ajunul înființării societății, își plăsmuise o imagină fermecătoare. El, într'un cap de masă, nevastă-sa în celălalt, copiii de jur împrejurul mesei; toți privindu-l pe el. Cu o foarfecă mare, lucioasă, Diacu, el, sfâc, sfâc, tăia cupoane! Imaginea asta, acum supăra peste măsură. Își aducea cu necaz aminte că o zugrăvise și nevesti-si. O izgonea, dar ea îl urmărea, îl obseda, se vedea răsturnat în jeț, foarfecele țăcăneau. Tot trebuia să-i ceară socoteala într'o bună zi sceleratului care'l înșelase! Tăvălescu!

www.digibuc.ro

În curând, proprietarul, căruia nu-i plătise chiria, îl dădu afară din casă și îi opri biata mobilă, atâta câtă rămăsese.

Diacu s'ar fi putut împotrivi, dar n'avea putere.

Scrâșni neputincios, ca totdeauna, plânse în taină, căci i se slăbiseră stăvilarele lacrimilor, alergă fără nici o țintă, frământându-și în van mintea, cum ar putea să scape mobila aceea, pe care Sofia trebuia s'o găsească în fericita zi a reîntoarcerii ei.

Deși n'avea planuri de urmărit, slujbă în care să avanseze, mădăjduia în vremuri mai bune, când copiii și nevasta îl vor înconjura ca pe un părinte dorit și bogat. „Cine știe?“ își zicea el, nevăzând nimic deslușit înainte, „cine știe?“

Când rămase 'n stradă cu doi-trei gologani în buzunar, nu crezu că'i adevărat. Servitoarea proprietarului i-a repetat de mai multe ori:

— Domnule Diacu, să nu crezi că'i glumă! diseară să nu mai vii aici! Să știi că ai veni de geaba! Casa asta nu mai e a dumitale!

Lui parcă i-ar fi spus că numai în seara aceea n'are voe să doarmă acolo. Că mobila, că încăperea odăilor acelora nu sunt ale lui, asta n'a priceput-o.

Chiar din prima noapte, Diacu n'a avut unde să doarmă. A hoinărit ca un băiețoi, el om de peste 40 de ani, care dormise sub mătase, pe puf, în paturi de bronz. Și-a trecut

www.digibuc.ro

noaptea prin cafenele, dându-şi aere că se interesează de o partidă de biliard, de un joc de table. Către ziuă n'a găsit adăpost de cât în cafeneaua precupeţilor, din hală, care e toată noaptea deschisă. I s'au împăenjenit ochii, dimineaţa, pe o bancă în Cişmegiu şi, de câte ori, frângându-şi gâtul, a dat să aţipească, l-a deşteptat gardistul, pus acolo anume ca să nu lase vagabonzii să doarmă pe bănci. Galben, aiurit, cu faţa trudită, nespălat, s'a trezit înfiorat sub ochii dispreţuitori ai trecătorilor grăbiţi. Ruşinea l'a cutremurat ca spaima şi a plecat şi de acolo.

In ziua aceea a căutat şi l'a găsit pe prietenul la care nu îndrăznise să se împrumute odinioară.

Nu şi-a dăstăinuit mizeria, bine înţeles, şi a avut norocul să dobândească douăzeci de lei, fără rugăminţi.

Dimineaţa nu mâncase, era pe la prânz. Şi-a luat mai întâi o cameră la hotel, s'a spălat acolo, s'a dus să prânzească. A mâncat cu nesaţiu şi pe alese, ca în vremurile bune, şi a venit întins de la birt la hotel, ca să doarmă.

A doua zi însă nu mai avea în buzunar de cât zece lei. Cu mintea limpezită de somn, se gândi adânc, privindu-şi banii pe sponci. Pricepu că n'are adăpost! Cu tot ce avea el în palmă, n'ar fi putut găsi în Bucureşti o cameră mobilată. Şi apoi nu putea să-şi dea tot avutul, mai trebuia să şi mănânce din el.

www.digibuc.ro

Ce era de făcut? Să se mai împrumute, n'avea de la cine. Zece lei, banii ăştia, era tot ce putea nădăjdui el în viitor. De unde alţii? Lucrul strălucea ameţitor de limpede.

Până atunci încăputase nevastă-sa nevoile casei. Omul ştia lămurit cum. Diacu se înspăimîntă, gîndindu-se cît e de sărac, cum nu'l mai aşteaptă nimic, nimic, în viitorul plin de speranţe pentru toată lumea. Cu zece lei trebuia să trăiască toată viaţa lui! Cine ştie cît mai avea de trăit! Şi par'că eri, alaltăeri, trăise bine! Era beat? Nu! Vedea limpede tot pustiul vieţii, om părăsit până şi de nevastă şi copii, cu zece lei pe viaţă! Se putea trăi cu zece lei? Mai lesne se putea muri uşor, muri frumos şi răzbunat pe borfaşul de Tăvălescu! Asta era de făcut!

Ca să nu-şi schimbe cumva gîndul, cumpără un revolver. Îl costă opt lei, îi rămaseră doi. Cu revolverul în buzunar, se sui într'o trăsură, pe care o opri în faţa unei berării. Plăti un leu birjarului şi ceru o bere la o măsuţă de pe trotuar, ca să privească lumea fericită de pe calea Victoriei, lume care şi mîine va trăi. După ce-şi bău berea şi dădu bacşiş patruzeci de bani chelnerului, deşi băuse numai o halbă, plecă la o cofetărie. Privind lumea, care şi ea îl privea ca făcând parte din lume, se gîndea că habar n'are ea de fapta care peste două ceasuri are să facă vîlvă. Chelnărului care-l servise, căruia îi dase bac-

www.digibuc.ro

şiş cu galantonomia omului care n'are nevoie de mărunţiş, nu-i trecuse nici lui prin cap, de şi îi auzise glasul, îi privise ochii, gîndul grozav şi vitejesc al sinuciderii.

Mâncând din prăjitură, se gândea că-şi ia adio de la toate bunătăţile pământului. Îşi aduse aminte de nevastă şi copii. Hotărît că de la ei, tocmai de la ei nu putea să-şi ia adio. Jalea îl sfâşia, îl îneca, cu ochii umezi lăsă pe masa cofetarului ultimii gologani ce-i mai avea în pungă.

Trebuia neapărat să-l ucidă pe Tăvălescu. Poc, poc! i se părea că aude pocnetul revolverului; vedea pe borţos cercînd să fugă şi nemai putând fugi, şovăind pe picioare, lovit în cap şi'n inimă. Trupul gros cădea pe scînduri, ca un trunchi. Atunci cu mîna hotărîtă, îşi trăgea sieşi un glonţ în tîmplă. Nu va simţi nimic? Poate numai o arsură prin creer, atît.

Pusese revolverul în buzunarul hainei, ca să'i fie la îndemînă.

Mereu cobora mîna dreaptă, cu care'şi tot strângea bărbia, în buzunar, ca să-l simtă. Suferinţele din ultimul timp ale nevesti-si trebuiau răsbunate. Copiii tot mai aveau vreme să guste viaţa, bucuriile ei; viaţa mumei însă fusese distrusă pe tot-deauna.

Când ajunse la punctul din care se zărea casa societăţii, simţi de data asta o mare mulţumire. Fusese laş într'un rînd, când venind să se împrumute cu o sută de lei, ca să plă-

www.digibuc.ro

tească percepția, cotise la stînga, speriat de turburarea lui, rușinat de ceea ce s'ar fi putut întîmpla. Dar acum își luase adio de la toate întîmplările viitoare. Venea pentru ultima oară, și avea să sfîrșească și cu Tăvălescu și cu el!

Intră prin coridor ca să dea peste care-va și să întrebe cine se află în birou. Doi spioni ai Funebrei ședeau de vorbă pe o bancă.

Trecu peste ei cu privirea lui rătăcită, era să răzbiască drept spre ușa sediului, cînd și-aduse aminte că Tăvălescu se putea să nu fie singur. Cei care ar fi fost cu el, se putea să n'aibă grabă, așa ca să-i lase singuri.

— Domnul Tăvălescu e singur înăuntru? întrebă el clipind și plecîndu-și privirile ca să și-le ascundă.

— Puteți intra, zise unul din spioni.

Dar celălalt spion își trase tovarășul de mănecă. Fără să știe, Grigore vărîse iar mîna în buzunarul hainei, iar spionul care tăcuse, urmărindu-i mîna cu ochii, din întîmplare, zărise mînerul revolverului.

— E multă lume la dînsul, zise el. Așteptați să văd.

Spionul se ridică de pe bancă și intră în birou. El știa că Diacu e un gros păgubaș. Veni cu îndrăzneală la urechea șefului și-i șopti:

— A venit domnul Diacu. Văd că are un revolver în buzunar. Nu pare în toate mințile.

www.digibuc.ro

Vrea să vorbească cu dumneata... între patru ochi.

Tăvălescu nu se îndoi deloc, pricepu. Îl ştia pe drojdii, „pe dric". Îi mulţumi spionului cu privirea, şi spuse tot încet:

— Să nu-l laşi să între înăuntru. Spune-i că e lume multă.

„Am să vorbesc cu frate-meu să-l ridice...

El intră numai de cît în cabina telefonului, chemă poliţia, chemă pe Tăvălescu, frate-său, şi-i spuse :

— Dragă, trimite pe cine-va de acolo, doi agenţi mai bine, ca să nu se facă vîlvă. E un nebun pe sală, un acţionar... nu ştiu ce vrea de la mine. Aud că e armat! Fără sgomot însă...

După ce vorbi la telefon, se gîndi că e nevoe să înştiinţeze pe cine-va de venirea agenţilor. Ar fi trebuit să crape uşa, să scoată capul pe coridor şi să cheme pe omul de-adineaurea. Dar ar fi dat cu ochii cu Diacu! Cine ştie dacă smintitul nu s'ar fi repezit, sau n'ar fi tras un foc de revolver... Era mai cu minte să bată în uşe. Cei din sală, oamenii lui, au să priceapă că-i chiamă. Tăvălescu bătu în uşe şi se dădu isteţ după unul dintre cei care se aflau în birou şi care nu ştiau ce se petrece.

Acelaş spion intră.

— M'aţi chemat? întrebă el.

— Bravo! te-ai priceput! clipi din ochi şeful şi-l bătu pe umăr cu dragoste.

Se apropie apoi de urechea iscoadei:

www.digibuc.ro

— Poliția e la doi pași! Ai să vezi de grabă doi inși, cred că doi; apropie-te de ei, uită-te bine; n'ai să greșești tu! și arată-le pe neghiobul acela cu revolverul. Pricepi? Du-te... Fii om! Ajută-i la nevoe...

Strângând bărbia în palmă, Diacu privea în stradă, cu picioarele răşchirate înfipte în pragul sălei, cu spatele încovoiat. Din când în când se smulgea de pe prag, trezit de năluca faptei ce și-o făgăduise, se plimba cu pași mari, asvârliți, prin coridorul scurt. Atunci măsura vremea și i se părea că stă de ceasuri acolo. Se întreba dacă va fi în stare să tragă, dacă nu se va da de gol. Fapta i se părea de-o clipă și asta îl liniștea. Îi părea rău însă că nu mai simțea în el, ca în momentul sosirii lui acolo, ura caldă și rea care bea lacomă răsbunarea. Gloanțele trase în clipa aceea, ar fi fost mult mai satisfăcătoare, ca și cum ar fi rupt mai cumplit, ar fi scos mai mult sânge din carnea unui mai mare mizerabil.

Și acum Diacu era sigur că are să tragă în „borțos", dar numai pentru că se hotărîse mai nainte, pentrucă avea revolverul în buzunar, pentru că'i ajungea faptei numai o clipă.

Doi inși se subțiară pe lângă el, pe când sta în pragul sălii, și, peste un minut, simți o mână pe umăr și altă mână în buzunar, trăgându'i revolverul. Pe dată fu luat de subțiori de doi inși, de doi civili, ușurel, care'i spuseră încet:

www.digibuc.ro

— Vino cu noi la poliție.

— De ce? întrebă el!

— Nu știu. Te chiamă domnul prefect; spuseră rece cei doi.

— Nu-l cunosc pe domnul prefect! se răsti Diacu, în vreme ce se lăsa dus. De ce mă chiamă?

— Nu știu, răspunse calm unul din cei doi.

— Poate că te cunoaște dumnealui! spuse zâmbind celălalt.

— Își bat joc de mine! se gândi Grigore, înțelegând zâmbetul agentului. Poftim, ce prost sunt! Mi-au scos revolverul din buzunar, și întreb ce vrea prefectul cu mine! Am vrut să omor, nu se poate tăgădui! O să mă întrebe ce căuta revolverul la mine!.. Ce-o să spun? Cum vor fi răsărit oamenii ăștia la spatele meu? Ah! Tăvălescu e tare, e de nedărâmat, e indestructibil ca de cremene.

Diacu a trecut prin lume, a mers pe calea Victoriei, dela care își luase adio, între cei doi agenți ai siguranței.

Se grăbea mai mult de cât ei, ca să sfârșească odată grija și nedeslușitul în care înnota, și să înfrunte primejdia ce îl aștepta în cancelaria prefectului.

La urma urmei, se gândi el, cum eram eu hotărît să mă sinucid, de ce nu mi-ași spune că am murit și că Grigore Diacu de acum e altul?

www.digibuc.ro

În loc să fiu înmormântat, voi fi în pușcărie, în ocnă. Fie ce o fi!

Când intrase pe poarta poliției, era pregătit pentru ori ce acuzație, pentru ori ce soartă.

Dar agenții siguranței nu l'au dus în cabinetul domnului prefect, ci în al domnului Tăvălescu, înalt funcționar al poliției. Unul din agenți a pus pe birou revolverul, spunând solemn:

— Inculpatul nu poate tăgădui crima, căci i s'a găsit revolverul în buzunar.

Bietul Diacu privea speriat, știa pe cine are în față. Să-l instruiască însuși fratele omului pe care voise să-l ucidă, era un noroc putregăit, stupid, cum numai el putea să'l aibă!

Ce tare era Tăvălescu! „Nu seamănă unul cu altul la chip" se gândea Diacu privindu-și destinul îngropat într'un scaun, cu coatele pe biroul lui. „Sunt frați, totuș".

Androne Tăvălescu făcuse un semn subalternilor, să-l lase singur. Câteva minute l'a privit lung pe vinovat. Apoi a început să vorbească tare, cu sine'și.

— Cel puțin zece ani de ocnă!.. La ocnă un fost industriaș! Un fost negustor! La ocnă un om bine crescut! Și n'are barem circumstanțe ușurătoare! La ocnă! Păcat! De!.. trebue!

Grigore îl asculta, ca lovit cu un par în frunte. Nu putea să-l întrerupă, n'avea noimă să răspundă.

Androne își continua monologul, aranjân-

www.digibuc.ro

dă-şi hârtiile pe birou, la răstimpuri privind pe vinovat lung, lânced, aproape cu milă. Grigore nu mai putu:

— Dommule Tăvălescu, am vrut să-l sperii! Numai să-l sperii am vrut! Am fost om de două sute de mii de lei şi n'am astăzi nici preţul unui corn cu sare! Sunt disperat, sunt nenorocit, poate şi nebun, dar nu sunt în stare să fac o crimă! Crimă? Doamne fereşte! Vream să obţin de la dânsul o slujbă, ca toţi ceilalţi dricari... Fratele dumitale, îndrăznesc să spun, a fost nedrept faţă cu mine. Celorlalţi le-a dat câte o îndeletnicire, le-a dat o leafă, mie nimic! L'am rugat; n'a vrut să mă asculte!

„Am vrut să-l ameninţ... sperând să obţin ceva... Mă rog... Gândiţi-vă: sunt un om de ocnă? Intr'un an mor; nu vedeţi ce slab sunt?

Androne Tăvălescu tăcea, se gândea, cobora în trecut. De mic, frate-său se arătase destoinic în afaceri. Fără bani, îndrăzneţ şi priceput, de pe când era un băeţandru, ştia să'şi facă pavăză din altul, şi să se strecoare spre noroc.

„E un păiajen afurisitul! se gândea Androne. Işi întinde pânza nevăzută, şi musca proastă cade în cursă. Pe câţi i-a supt, licheaua! Ăsta, se gândi el, ridicându-şi ochii spre Diacu şi plecându-i repede, ăsta era să-l dea de gât. I s'ar fi aflat toate matrapazlâcurile, bietului Mitică. Noroc că mi-a căzut în

www.digibuc.ro

palmă, *asasinul!* N'are mutra de asasin. De asin! tare-i găgăuţ! Ce-am să râd cu ticălosul de frate-meu! Dar am să-l rog să fie prevăzător. Victimele astea idioate, când le mai laşi puţină viaţă, sunt în stare să te sugrume! Ar fi cuminte să-i dea o slujbă...

Androne Tăvălescu se ridică şi spuse hotărît:

—Te las liber, dar vei fi urmărit deaproape! Pricepi? Mi-e milă de dumneata şi am să încerc să capăt dela frate-meu ertarea dumitale. Poţi să pleci. Nu încă... Unde stai?

— N'am locuinţă, răspunse după o şovăire între bucurie, pentrucă se vedea scăpat, şi ruşine, pentrucă n'avea domiciliu.

Atunci n'ai să pleci, am să te închid într'o cameră colea şi să fii sigur că nimeni n'are să ştie că te afli aici.

Ca la două ceasuri a stat singur Diacu, într'una din odăile poliţiei. Apoi a fost luat şi dus iarăş la Androne. Acesta părea vesel şi'i spuse:

— Ca să mă ţii minte şi să înţelegi cât de mărinimoasă e familia Tăvălescu, pe care ai voit s'o distrugi, îţi fac cadou şi-ţi poruncesc ca unui prizonier al meu, să primeşti douăzeci de lei. Să'ţi închiriezi o cameră mobilată la mahala, şi de mâine ai să fii funcţionar al societăţii Funebra, plătit cu nouăzeci de lei pe lună. Pricepi? Gândeşte-te că, în nebunia dumi-

www.digibuc.ro

tale, trecuseşi pragul ocnei şi noi te salvăm. Eşti liber. Te rog nu'mi spune nici o vorbă.

Diacu, firește, ar fi vrut să spună ceva, să mulţumească din toată inimirea şi duioşia lui. Tăvălescu însă îl împingea uşurel de spate pe uşa căscată larg.

A doua zi îi fu strașnic de greu să se îndrumeze către sediul societăţii, al cărei funcţionar devenise. Gândul că va da ochi cu Dumitru Tăvălescu nu'l lăsase să doarmă toată noaptea.

Işi găsise locuinţa, o arvunise cu bani daţi de Androne, şi se şi mutase în ea. De pe înserate se culcase ,ca să rumege în liniște tot ce avea în cap. Ar fi fost mai bucuros să doarmă adânc şi să se trezească a doua zi tocmai, la ceasul slujbei, fără să se gândească la el. In toată viaţa lui nu simţise o mai mare stânjeneală ca aceea a revederii omului, pe care vois să-l ucidă.

A doua zi totuş, fu printre cei dintâi veniţi la birou. Acolo însă se mai linişti, căci nu i se păru nimic schimbat şi nu-l iscodi nimeni cu vorbe cât de pe departe.

De-acum începu pentru el o viaţă de slugărnicie, o altă viaţă, a altui om decât acela care fusese. Ca să alerge cu limba scoasă, om vârstnic! pentru aducerea unei veşti; ca să stea, ca o şopârlă la soare, ceasuri întregi neclintit, în arşiţă, pentru ca să'i spună un servitor: „Domnul a murit, dă fuga!“ el, Diacu, era cel mai răbdător.

www.digibuc.ro

Ce folos! nu putea să fie preţuit! N'avea un pic de şiretenie, nu se pricepea să spună o minciună, dacă o spunea era prins, când era prins nu ştia s'o dreagă. Aşa fiind simţea şi el cu umilinţă, că cei nouă-zeci de lei pe lună abia îi merita.

De cum îşi sfârşea slujba, venea acasă, scotea masa şi un scăunel în curte şi stă în coate, visând ceasuri întregi.

Câte odată cânta, pe semne de dorul nevestei şi-al copiilor. Cu ochii uzi îşi scutura capul, ca şi cum ar fi vrut să-l scuture de amintiri. Însemnătatea şi fericirea lui de odinioară şi le închipuia mult mai mari de cât fuseseră.

Nu mai învinovăţea pe nimeni. Păstra în fundul sufletului ideia că Tăvălescu l'a ruinat, tără să'l mai poată urî, admirându-l tot în taină. Se deprinsese să judece lucrurile mărunte, care'l priveau sau nu, şi lăsa în drojdia inimii grijea, dorul de ai lui, în afară de speranţă.

După slujbă, ca unul care s'ar plimba pe neturburata limpezime a unui lac singuratec, sub bătaia lunii, el se lăsa să plutească pe speranţa lui cea nouă: că va câştiga lozul cel mare al loteriei Statului.

Putea să câştige cu o jumătate de loz: patru sute cincizeci de mii de lei! Asta nu-i ieşea din cap! Biet trepăduş, plătit cu numai nouă-

www.digibuc.ro

zeci de lei pe lună, plătea pentru lozuri în șease luni, optzeci de lei!

La asta visa el cu coatele pe masă, cu privirea perdută, de cum își isprăvea slujba. Iar ceasurile acestea de visare le dorea toată ziua, în toiul și în nedeslușitul muncii lui.

Până și noaptea se visa scoțând din odăiță scaunul și masa pe care 'și sprijinea coatele.

Loteria se trăgea mereu, clasele se succedau lunar, fără să'i aducă un câștig cât de mic. Svonuri despre îmbogățiri neașteptate, prin jocul la loterie, soseau până la el. Diacu și le săpa în minte, ofta și aștepta încrezător.

Vecinii lui îl întrebară unul doi, la ce se tot gândește până noaptea târziu. Fostul bogătaș avusese slăbiciunea să le spună.

— S'a tras iar, domnule Diacu! striga tipograful sosit dela lucru. Ai câștigat ceva?

— S'a tras clasa doua, zâmbea el. Or mult, or nimic; la a șeasea să vorbim!

In ajunul tragerei clasei a șeasea, vecinii, cari îl aflaseră ce tot învârtește în cap, îl întrebară:

— Ei, mâine, ce zici domnule Diacu?

Drept răspuns, el ciocăni cu vârful creionului în masă, tacticos, ca un om care, în curând, se va deosebi mult de ei:

— Zilele astea!

Loteria trecu, fără să'i aducă un ban, dar jocul nu se curmă. Diacu era tot nepăsător și urma să joace, dar acum mai răsucea și alte pla-

www.digibuc.ro

nuri. Se gândea mult la cei 30.0000 de lei, pe care'i vârâse în dricărie. Se întreba ce-ar fi putut face cu ei, un om dibaci ca Tăvălescu, Se întreba ce-ar fi făcut acum el însuși cu ei, și'și răspundea plin de experiență. Scotea câteva foi de hârtie pe masă și socotea:

10 cai buni	5.000 lei
grajdul cailor	1.500 „
întreținerea lor anuală	3.500 „
5 butoae mari, ultimul model	10.000 „
diferite și cheltueli neprevăzute	10.000 lei
Total	30.000 lei

Da, cu banii ce-i perduse, cu 30.000 de lei, i-ar fi făcut o cumplită concurență lui Tăvălescu. L'ar fi silit să cadă în faliment, sau să vină frățește ca să încheie cu el o pace onorabilă. 30.000 de lei, sumă mică pe lângă 450.000 de lei, care 'i așteptase dela loteria Statului! I se părea lui Diacu, că or când ar putea să-i câștige la loterie, și'i aștepta liniștit.

Fiu-său cel mare isprăvise studiile comerciale și reușise să intre ca ajutor de comptabil într'o bancă. Când și când, obișnuia să vină să-și vadă părintele. Într'o zi de toamnă i-aduse două cămăși mai groase și două flanele de bumbac. Grigore încercă să le refuze, dar nu fu chip; bucuria darului și nevoia ce-o avea de el, îi slăbeau vocea, îl înduioșaseră.

Între acestea omul îmbătrânea. Dusese 'o viață mai bună, mai plină. Junghi, tuse, aiu-

www.digibuc.ro

reli de cap cu vâjituri, libneli, fiori prin oase; rând pe rând îl vesteau că va încăpea şi el într'unul din sicriele pe cari le tot lucra tâmplăria societăţii „Funebra".

— Du-te la spital, omule, nu vezi că nu eşti sănătos, îi spunea Tăvălescu, pe semne ca un fost prieten. Du-te la doctor, întreabă-l!..

Nu, nu voia să se ducă la spital. Ştia că doctorul, ca toţi doctorii, are să-l povăţuiască să lase munca pentru câtva timp. Ştia bine că dacă va lăsa-o, Tăvălescu, cel care-l sfătuia să se ducă la doctor, are să-l înlocuiască pentru totdeauna.

Într'o zi când feciorul său veni să'l vadă, îl găsi pe pat, întins, paralizat de toată partea stângă a trupului.

In odăiţă intrase frigul ca într'o magazie de scânduri, pereţii erau ca nimşi.

Băiatul a făcut mai întâi focul în sobă, apoi a dat fuga să cumpere ceai şi zahăr.

Zidurile îmbibate de gef au început să plângă, de cum a început să se încălzească văzduhul odăii. Băiatul a pus mereu lemne pe foc, până se făcu cald. Când i-a dat lui tată-său ceai, cu linguriţa, ca la copii, bătrânul, înduioşat l'a mângâiat pe cap cu dragoste şi, cu şiroaie de lacrimi pe obraji, i-a spus:

— Am ceva pentru tine... Am pătimit multe şi ştiu...

A vârât mâna sub perne, clipind din ochi cu

www.digibuc.ro

bunătate și iubire, și-a întins o hârtie băiatului.

— Când vei avea 30.000 de lei, ține minte Alexandre, ia-te după biletul ăstal! Are să fie bine de tine; auzi?

Alexandru își aruncă ochii uzi pe fîșuica de hârtie și citi în gând:

10 cai buni	5000 lei
Grajdul cailor	1500 lei
Întreținerea lor, etc., etc.	

Grigore Diacu a murit în spital, curând după ce se paralizase, și-a avut norocul să stârnească în inima nevesti-si și a copiilor lui, păreri de rău mult mai mari de cât îi merita moartea. A fost dus la groapă cu un dric al adversarilor societății Funebra.

www.digibuc.ro

WERTHER AL LUI GOETHE

Cele două pistoale ale lui Albert, aduse de cu ziua, împrumutate fără să dea de bănuit, aşteptau încărcate pe masă. Werther se simţea mereu hotărît, înţeles pe deplin cu sine, dornic de moarte.

Însăşi iubita, frumoasa Lotte, le dăduse servitorului, privindu-le, cu gândul la el, la Werther. Cele două viduri negre ale ţevilor i se păreau nefericitului îndrăgostit că privesc prietenos, pentru că şi ea le privise.

Şi nici nu mai voia să se gândească acum la altceva decât la moarte. Încercase cu gândul de atâtea ori să trăiască viaţa altui om, printre alte împrejurări, printre alţi oameni şi într'o ţară depărtată, dar nici cu gândul nu putuse călători mai mult de un minut fără Lotte. O dusese şi pe ea pe alt tărâm, pe lagunele Veneţiei, prin munţii Norvegiei, în America închipuirii. O despărţise pe Lotte de bărbatul ei, ca un seducător de rând, uitase că ea îşi iubeşte soţul, ca o femee cinstită şi că el însuşi, Werther, nu se credea nici mai frumos, nici

www.digibuc.ro

mai curat la suflet decât Albert. Când putea să cugete drept, Werther se ruşina de neînfrânarea dragostii lui, ca de un incest. Şi pentruca iubirea aceasta vinovată să piară, trebuia nimicit cuibul ei, inima în care intrase ca un cariu, ca să se umfle ca un arici.

Nefericitul osândit mângâe cu drag mânerele pistoalelor. Lampa împrăştia în odae o lumină slabă. Hotărît lucru, peste un ceas, peste un sfert de ceas, poate peste un minut, avea să se gândească pentru ultima dată la Lotte.

Werther tresări. Un sgomot de paşi asurziţi înconjurau casa, pe când liniştea începuse să semene cu a binecuvântatei morţi. Tânărul ascultă emoţionat. Auzi lămurit un zăngănit de arme, un şopotit ca de hoţi, în dreptul ferestrelor lui. Era o pregătire afară de oameni armaţi, se auzeau răsuflări oprite şi scăpate o clipă, ca iar să se oprească.

Werther îşi aduse aminte de venirea lui în sat, şi revăzu satul cu ochii primei zile: ca pe ceva nou, şi înţelese acum abia, că era învecinat de lume necunoscută, străină, abia bănuită. Într'adevăr, viaţa lui putea să pară sătenilor, celor săraci mai ales, de om bogat şi leneş. Pe când ţăranii munceau din zori pînă'n noapte, ca să locuiască un bordei şi să mănânce o pâine neagră şi vârtoasă, el, fără nici o trudă, hoinărind şi visând, era „domnul Werther".

www.digibuc.ro

Cei de afară se pregăteau de atac. Werther nu era fricos și putea, din fericire, cu cele două pistoale, trage în cîte doi deodată. Auzea, auzea deslușit voci groase, bărbătești, hotărâte, și simțea îndesându-i se în piept bătăile inimii. Se gândi o leacă să deschidă ușa, să iasă în curte și, împroșcând gloanțe în dreapta și în stînga, să fugă!

Dar cuibul, casa lui, i se părea mai sigur. Putea, dosit după un perete, să-i lovească de la distanță, rînd pe rînd, fără primejduirea vieții lui, la adăpost de gloanțe și de ciomege, pe toți cei cari-i voiau moartea.

Deodată geamul ferestrii sări în țăndări. Werther, în neștire, îndreptă pistoalele către fereastră, și trase! După zgomotul asurzitor urmă o tăcere adîncă. Werther se înfricoșe. Era pîndit de tîlhari dibaci. Cu pistoalele în mâni, se ascunse în unghiul casei, de lângă fereastră. Se auzeau zeci de glasuri afară, depărtate, mulți pași în fugă pe aproape. Hoții fugeau, vecinii îi veneau în ajutor.

....Și Werther nu s'a sinucis.

---

www.digibuc.ro

SISINICA

Taică-seu, dacă-ar fi trăit în vremea aceia, n'ar fi lăsat-o să se mărite cu un tânăr de douăzeci de ani! Nici maică-sa m'o îndemnase, şi nici una din rude, să se căsătorească cu un muoos. Dar flăcăul primăvăratec se arătase aşa de aprins, că se înduplecă să-l ia de bărbat. Nici el m'avea tată, îi murise de curând, iar maică-sa îl lăsa, amărîtă şi plictisită, să facă ce i-o trăzni prin cap, să se însoare şi pace!

Flăcăul nevrâsnic, odată însurat, căpătă dreptul majorilor de a'şi stăpâni singur moştenirea rămasă de la părintele lui: patru case, la mahala, cu venit bunişor.

Şi într'o zi de Duminică, cu popi, cu chef, cu lăutari, domnişoara Sisinica Ionescu, se făcu doamna Eufrosina Topolescu.

Văduva Ionescu, boafele ei, Miţi şi Coto, (pisica şi cotoiul), precum şi Bijulică, se strămutară cu toţii, în casa cu geamuri la stradă a răposatului Topolescu, de-odată cu Sisinica: fiica, stăpâna şi mângăierea lor. Mobilele vechi ale miresei se strecurară sfioase prin

www.digibuc.ro

ungherele celor patru odăi ale noului gospodării; pe când mobilele ginerelui, atunci cumpărate, se lăfăiau lustruite, la larg.

Vestea cununiei lor răsturnase pe foc multe tingiri și dăduse cumetrelor de meliţat o săptămână. Se știa că mireasa nu avea nici un fel de zestre; că nu era vrednică să dreagă un borș, să croiască un capot, să înseileze un șorț, să calce o fustă; și că nu se spăla pe gât, cumsecade, decât Sâmbăta. Că avea noroc cu mă sa, pe care o purta de nas, cum vrea, și că o îngenunchea la toate treburile și la toate obidele.

Mumele cu fete de măritat aveau și de ce să se supere pe „destin“; dar aveau și un strop de nădejde. „Dacă s'a măritat și aia, pe care o știu și sergenţii de stradă, că o văzuseră ziua și noaptea cu câte unul pe pod, dacă și ea găsise omul!..“ puteau trage nădejde, mumele și fetele.

In căsnicia lor era liniște. Vecini, neamuri, soacra ei, se ţineau departe. Pentru că Sisinica era mai în vârstă decât Petre, bărbatu său: ea vorbea! ea râdea! ea hotăra minutul culcării și felurile de bucate.

— Am cinci ani de judecată mai mult decât tine! ridica degetul arătător soţia. Să taci când vorbesc eu! Râzi în faţa mea ca un prost!

Petre tăcea. Râsul contenea, într'o strâmbătură.

După câteva luni Sisinica înţelese, desamă-

www.digibuc.ro

gită că nu avea ce cârmui. O gură mai mult la masă, un tovarăș la pat, două trei sute de vorbe mai mult pe zi — și atât! Petrecerile, nelămurit întrevăzute când se gândea că va fi cucoană, nu căderau în șiragul zilelor ei, ca și când nu existau. Ca să iasă cu bărbatu-său la braț pe calea Victoriei, unde atâția ochi afurisiți o săgetaseră, o întrebaseră, o tachinaseră: pe calea Victoriei unde culesese atâtea „ce drăguță domnișoară..“: n'avea nici un farmec acum. Și desamăgirea ei crescuse până la suferință, când înțelese că nu e măcar pizmuită. Încercase să facă vizite, — nașului, soacrei, unui domn funcționar, care fusese la nuntă. Ce mai vizite! să adormi! La alt cineva la cine ar fi putut-o duce Petre? Cunoscuții lui, prietenii lui, erau băeți, încă pe băncile școalei. Cu oameni însurați mai de mult, or într'o vreme cu el, cu tineri gospodari întemeiați, Petre nu se cunoștea. Prietenii lui îl strigau de pe trotuar, el își lua pălăria și alerga afară din casă, și pleca cu ei la cafenea, ca să joace biliard, sau în Cișmegiu. Veniseră și în casă prietenii, cu aere nepotrivit de serioase, și se așezaseră la joc de cărți, fumând toți, pe întrecute. A doua zi toată casa mirosea a cafenea, iar covoarele erau cenușii de scrum de țigară și arse pe alocuri.

Ce rost putea să aibe cârmuirea, de care era vrednică Sisinica?

Tânăra nevastă închisese ușa mosafirilor.

www.digibuc.ro

Își lăsa bărbatul slobod să hoinărească, dacă avea chef; iar ea sta acasă, trândăvită de deziluzii, cu florile din ghivece, cu pisicile și fereastra dela drum. Până și grija tinerei case o lăsase lui Petre și măsii. Urâtul o trăgea la somn, ca o căldură neschimbată și moleșitoare. Moda, chiar moda nu era în stare să destrame pânza de păiajen întinsă cort peste viața ei.

Muma Sisinichii, pentru că gătea, târguia și deretica toată casa, ea singură, avea cu ce speria somnul și ce să dea de mistuit ceasurilor de lucru ale zilei. Iar când îi abătea putea să stea și de vorbă cu cele două bătrâne chiriașe din aceiaș curte, și cu care fata ei nu se împăca.

In vre-o două rânduri, Petre plecase să se plimbe la țară cu prietenii, și stătuse puțin. Odată o dusese și pe ea, la mătușa lui de acolo, femee nepotrivită cu treapta pe care se credea cocoțată Sisinica. Tânăra nevastă nu mai voia să audă de plimbări de acestea ostenitoare, fără tovărășie aleasă. Tânțarii o prăpădiseră. Ii rămăsese în urechi orăcăitul broaștelor și vedea înaintea-i sărăcia colibelor învelite cu stuf, bune pentru cuibarul berzelor. Arșița îi pârlise fața, iar praful îi tăiase respirația.

Și nu se certa, totuș. Poate că înțelesese că suferința nu se simte, decât atunci când în-

www.digibuc.ro

cepi să te plângi, să te frământi. Nu scărpina buba, că trezești durerea.

Bunătatea și mila, prea mărea ei singurătate în mijlocul Capitalei, o înduplecară ușor să nu se împotrivească bărbatului ei, când el îi spusese că ar vrea să găzduiască, în casa lor pe un bun prieten. Prietenul se găsea fără slujbă deocamdată, era de vârsta lor și împrejurările îl lipsiseră până și de locuință. Avea să vină în ziua aceia, către seară; avea să mănânce cu ei, și, pe neobservate, să rămâie și să se culce într'un pat făcut anume, în odaia de lângă iatac.

Tânărul Emanoil Popescu, blond, cu părul creț, cu nasul slav, cu ochii cenușii, deșirat, părea că se împleticește, de politeță și de turburare, intrând în casa lui Topolescu, ca să fie recomandat și să-i sărute mâna doamnei Eufrosina Topolescu. Măgulită, doamna îl pofti să șeadă, ștergând în taină mâna jilăvită de sărutare. Emanoil se așeză, departe, într'un unghi al odăii, cu picioarele ascunse pe cât putea, sub scaun. Acolo era pricina stingherelei lui. Avea ghetele rupte, căscate la vârfuri ca doi crapi însetați. Popescu se mai ferea de asemenea să aibă pe cineva la spate, când se încovoia: turul pantalonilor avuseseră ochelari și se spărseseră și dumnealor.

A doua zi după prânz, după o mică sfătuire între soț și soție, Petre își încălță prietenul cu o pereche de ghete vechi, dar nerupte. Stin-

www.digibuc.ro

ghereala caspelui încetă vădit. Picioarele lui Popescu se lăsau văzute și-și lăsau proprietarul slobod să se miște de ici colo prin casă.

La drumuri lungi, la plimbare, la cafenea, Petre își lua amicul cu el. La inceput; vreme de-o lună. Mai apoi, fie din pricină că Topolescu trebuia să cheltuiască pretutindeni pentru doi, fie pentru că începuse să-l privească drept om al casei lui, îl lăsa frumos acasă și pleca singur. Aminteri îi purta de grije: îi dase nu costum întreg de-al lui, două cravate, îngrija să nu-i lipsească tutunul și forța — pe lângă masă și casă.

Popescu nu pleca la plimbare, pe când Petre începu să lipsească une-ori, ca înainte vreme. Sisinica nu era, de felul ei, supărăcioasă. I-ar fi fost greu să stea la masă pustie, numai cu maică-sa, ea, femeee măritată! dar dacă nu se putea altfel, sta bucuros și cu Popescu.

— Să-i spăl și lui albiturile!.., parcă nu știu cum îmi vine!... se plânse muma către fiică-sa, într'o zi.

— De ce nu le-ai spăla? Parcă nu's tot ca ale lui Petre? Tot de bărbat!

Și soacra lui Petre Topolescu tăcuse, zâmbise, înțelesese ceva.

Parcă și ea prinsese un fel de pică pe ginere-său, care nu'i plimba fata, n-o scotea în lume, n'o distra, și tot așa cum îl apucase era: fără mustăți sub nas, frumos aminteri, dar fără foflenchi. Până și golanul adus de

www.digibuc.ro

el, îmbrăcat în hainele lui, părea mai bărbat, era mai vorbăreț, își putea trece Sisinica vremea, stând la taifas cu el.

— Vezi să nu se întâmple ceva... o nenorocire!.. șoptise muma, într'o zi când știa că Petre pleacă la țară, la mătușe-sa și se întoarce peste două zile.

Vorba mumei fusese spusă într'un ceas rău. Petre plecase de cu seara. A doua zi, dis de dimineață, chiar el, tot el, plecatul din ajun, intră pe poartă, zori către ușe. Soacra era în curte. Înțelese primejdia și, voioasă cum nu'l primise ea nici odată, strigă să se audă'n iatac:

— Petrică! Ai venit Petrică! A venit Petrică!

Dar Petre n'avea timp să se îmbrățișeze cu soacră-sa. Ușa era descuiată. Intră, iute și liniștit, dădu în lături ușa iatacului. Din pat săriră în două părți nevasta și amicul. Amicul se îmbrăca, se îmbrăca fript. Tăcere mare, Peceți pe gură, parcă-ar fi costat un milion cuvântul! Numai fâșiitul fustelor și-al hainelor se auzia.

— Imbrăcați-vă mai iute! reuși să poruncească, galben la față, tânărul bărbat.

Ușor de zis. Cei doi ibovnici tremurau. Mâinile lor nu nemereau, jucau nesupuse. Popescu fu cel dintâi gata. Pândea ușa, să se repeadă afară. Petre îl pricepu, își ținea ochii pe amândoi, lupește, dureros de atintiți.

— Dumneata, se răstu el, pune mâna ici!

www.digibuc.ro

Stăpânul casei apucase o mobilă veche și voia s'o scoată din cameră. Prietenul necăpătuit se supuse.

Duseră mobila în curte și se întoarseră, amândoi, să ia alta.

— Mobilele astea sunt ale dumitale! Și dumneaei, arată Petre către nevastă-sa, tot așa! Să ți le iai de-aici!

Bărbat și amant duseră împreună o masă, un dulap, un garderob, în curte. Dar Topolescu nu mai putu răbda în fața lui — fața prietenului.

— Du-te și adu'ți o căruță! izbucni el, vânăt.

Ochii lui Popescu sträluciră, o lespede grea îi căzuse de pe piept. Pieri pe ușe, și nu se mai întoarse.

Sisinica se îmbrăcase; aștepta. Două lacrămi se legănau în genele ei. De plâns, de deslușiri, Petre simți și silă și teamă. Se trase din din naintea nevesti-ei în altă odaș. Frânturi de gânduri, amintiri mai mult nepotrivite, o jale neagră, țeseau în el ca'ntr'un război. Totuș, înțelese că Emanoil Popescu n'avea să se mai întoarcă. O mânie aproape de furie își răsuci cleștele în inima lui. Eși în curte, — un olteanu căuta mușterii pentru zarzavat. Telinele stăteau în coșuri ca niște hârci de pisică.

— Lasă'ți coșurile și caută'mi o căruță. Na un franc bacșiș!

Olteanul nu zăbovi mult. Căruța trăsese la poartă, pe trotuar.

www.digibuc.ro

— Ureă săräciile astea, căruţaş!

Hotărît acum, Petre se duse'n bucătărie. Găsi acolo pe mumă şi pe fată, şopocăindu-şi.

— Babo! răcni el, ia'ţi catrafusele! Haide repede!

Şi tot el începu să care vechile lucruri din zestrea neveste-si.

Mumă şi fiică eşiră'n stradă; păşiau trist, cu capetele plecate, în urma căruţei încărcate cu boarfe.

Vecini, pe-afară, prin uşi întredeschise, prin ferestre, priveau cu ochii holbaţi la spartul casei lui Topolescu.

Peste câte-va minute fu văzut şi el, Petre, părăsindu-şi casa, cu fruntea sus, cu buzele strânse. Vecinii îl priviră până se perdu după colţul străzii.

Ca vulpile se strecurară numai decât cumetrele în curtea cu scandal, ca să iscodească pe cele două chiriaşe.

— Aţi văzut ce s'a întâmplat? le întâmpină chiriaşele, care aşteptau pe ghimpi să istoriască.

— Din pricina ăluia pe care'l primiseră'n casă?

— Fireşte! Trăia cu el de mult! l-a prins în pat!

— Da ce văzuse la el, om fără căpătâi?... întrebă o tânără. O fi fost frumos...

— Aş! l'am văzut din ziua'n care le-a călcat pragul! Ce frumos? N'avea ghete'n picioare!

www.digibuc.ro

MOTANUL UCIGAȘ

In Bucureștii neistoviți de petreceri, în Capitala străbătută la tot ceasul de tot felul de vehicule, în orașul acesta care, de departe, aue ca un ghioc uriaș, sunt totuș uliță tăcute ca zăvoaiele codrilor, sunt case cu porți negre de lemn deschise rar, cu ferestre zăbrelite, cu înfățișeri posace. Iarba crește pe străzile acestea, printre pietrile drumului de care și pătlagina își lățește foile, nesupărată. Tinerii spulberatici și nestatornici ocolesc, fără să-și dea seama, ulițele acestea; iar bătrânii, dornici de patriarhalul lor trecut, oftează, calcă rar și târzielnic pe lespezile trandafirii ale caldarâmului.

Viața nu e pretutindeni aceiaș, decât pentru ochiul celui care nu o cercetează cu de-amănuntul. Discursurile marilor noștri oratori, căderea guvernelor, ultima opinie publică, nu încălzesc deopotrivă pe toată lumea și nu pătrund, nici ca zvon măcar, în multe lăcașuri.

Pe de altă parte, sentimente neobișnuite, în-

www.digibuc.ro

tâmplări ciudate, tragedii necunoscute autorilor de teatru, pâlpâe, pârjolesc și nimicesc, fără sgomot, între zidurile de sihăstrie mohorîtă.

Într'o asemenea casă, pe o stradă potrivită ei, trăiau pe vremuri nu depărtate foarte, cucoana Masinca, servitoarea ei Rada, și un motan.

Femeile, amândouă bătrâne, par'că nu aveau nici rude nici cunoscuți, în București, așa nu se vedea nimeni intrând, repezind poarta în urmă-i, în după amiezile lungi de nelucru. Nici ele nu ostenau țâțânile porții, care părea veșnic zăvorită. Puținii vecini curioși să-i vadă pe cei dinăuntru, ca pe unii care s'ar fi putut să nu mai fie printre cei vii de pe o zi pe alta, nu pătrunseseră cu nici un prilej în cămările cu mobilă veche; nu fuseseră poftiți în cerdacul, întreg cu fața către curte, și nu știau decât dela factorul poștal, iscoditor și guraliv, că cucoana avea un nepot la Galați. Atâta tot.

Pe bătrâna Masinca o văzuseră vecinii: o bătrână mică, ușoară ca o pană, albă toată, cu părul ca un caer. Vecinilor li se păruse că plutește toată, dusă de capul ei alb, cu păr mult, ca un fulg luat de vânt. Pe Rada, pe servitoarea, o văzuseră de mai multe ori: bătrână ca și stăpână-sa, veche în toată arătarea ei, ca și casa, și mută și ursuză.

Cucoana Masinca nu citea gazete și carți, nu croșeta și nu făcea la ciorap, nu deretica și nu

www.digibuc.ro

da mână de ajutor Radei la bucătărie, nici la dulciuri și dulcețuri nu se amesteca, și nici patima nevoadă a pasenței n'o avea. Numai cafeluța și-o fierbea singură la spirt de câte trei-patru ori pe zi. Își petrecea vremea șovăind între bluzele, ciorapii și fundele ei: pe care s'o pună? și cu motanul.

Animalul era adevăratul stăpân al casei. Pentru el, pentru că'l enervau cu strălucirea lor, sau când îl mângâia cucoana bătrână, zăceau în bisactea inelele de preț și pâună și verigheta. Din pricina lui stătea goală și chiseaua de tutun, și se lăsase de fumat stăpâna maniacă. Și numai sburdălnicia lui sălbatică isca nevoia deretecatului în fiecare zi. Cotoiul, când își lua vânt în petrecerea lui de fiară bine hrănită și răsfățată, țâșnea năpristan, ca ezii, pe masă; de acolo pe crivatul înfățat cu mătase, din pat îi abătea să sară pe rama poleită a unei cadre, sus, în țipetul de frică și de admirație al cucoanei Masinca.

Motanul era vărgat la blană cu negru, cu galben, cu alb. Ca un tigru mic, așa se frământa de cu putere și sbucnea într'un salt, de pe covorul moale al podelelor pe spătarul fotoliilor vechi.

In joaca lui nebună avea opriri bruște; părea uneori că țintește ceva, că o intenție precisă și neașteptată îi fixează gândul. Ochii lui de piatră rară, de soare galben, mari, se

www.digibuc.ro

rotunjeau, și ca două securi iradiau în miezul lor jucăuș o pulbere fosforescentă.

Stăpâna împreuna mâinile în adorația frumuseții lui, iar el, par'că știa și căuta să profite sau să'și bată joc: sfâșia o broderie, spărgea un vas de porțelan, destrăma ca o furie un ciucure de aur sau de mătase. Cucoana întindea spre el mâini desmierdătoare, ca să-l liniștească, și-l certa frumos, și-l strângea la piept, înfiorată de bătaia zorită a inimii lui.

Și Rada împărtășea dragostea stăpânei, pentru năstrujnica lighioană. Dar iubirea ei nu se putea desbăra de neîncredere și teamă. „E năsdrăvan! e dracul gol!“ își făcea cruce țăranca, în al cărui suflet dormitau superstiții și spaime strămoșești. Pentru nimic în lume, Rada n'ar fi mâncat în același timp, la masă, cu pisica. I s'ar fi părut că săvârșește un păcat față de sfințenia pâinii și a trupului ei creștinat prin botez. Atâta cinste omenească nu i se hărăzește unei mâțe, unei jivine cu coadă, ca diavolul, și cu nouă suflete nebotezate.

Cucoana Masinca nu se lăsa înrăurită de purtarea și de părerile slugii. Ea mânca la o masă cu motanul, veșnic în sufragerie, ca alături de un mosafir ales, de un copil al ei. Privelișlea ce o înfățișa, merita să fie văzută: într'un cap al mesei întinsă ca pentru șease persoane, o bătrână albă la chip, cu o față cât podul palmei de mică, cu ochi albaștrii și ca

www.digibuc.ro

de porţelan, cu părul colilie şi foarte bogat, cu gâtul împresurat în dantele albe; în celălalt capăt, faţă în faţă cu bătrâna cochetă cu ea însăşi, pe un scaun făcut anume ca să vină până în dreptul mesei, o pisică uriaşe, vărgată pe spate, cu pieptul alb, ca o veste curată, de gală, linchind cu delicateţă din farfuriile puse dinainte-i ca la oameni, de pe taler, mâncări aidoma ca ale stăpâne-si.

Rada, singurul martor al tovărăşiei acesteia şi al respectului neobişnuit faţă de un dobitoc, se deprinsese şi ea, şi uitase dela o vreme să bombăne, iar mai apoi să se crucească de cum linge de frumos din strachini, afurisitul de cotoi. Animalul îi impusese.

Ai fi zis, văzându-l, că pricepuse onoarea ce i se dăruise, şi că, pentru că fusese în stare să pară om, era plin de semeţie şi pătruns de însemnătatea dreptului cucerit.

Era vrednic de văzut. Aştepta, nemişcat de pe locu'i, schimbarea vaselor şi aducerea altui rând de bucate, fără să se plimbe pe masă, fără să sară jos şi iar să se urce, nici măcar întorcând botul, cu nas aşa de lacom de mirosuri aşteptate, către uşa pe care veneau bunătăţile. Plin de cugetare, îşi făcea toaleta, între feluri, sau visa. Mustăţile lui, mânjite de sosuri, îngreuiate de creme, şi le ştergea cu iscusinţă şi repeziciune.

Poamele nu le gusta, firește, dar rămânea pe scaun, până când stăpâna se ridica, scoţân-

www.digibuc.ro

du-și șervetul dela piept, semn că ospățul s'a terminat.

O siestă îndelungată urma fie-cărei mese, pentru cotoi. Mânca pe semne prea mult, și de-aceia poate cheltuia atâta vigoare, când îi abătea, în jocurile lui sălbatice. Pe de altă parte, belșugul de hrană nu numai că-l împuternicise, dar îl și crescuse, îl făcuse urias printre semenii lui.

Se întâmpla să nu aibă chef nici de joacă, nici de prețuitele mângâeri ale stăpânei. Prietenia îl supăra, și căuta să pună spațiu între el și turburători. Se ghemuia tot, cu capul sus însă, și treaz, închidea ochii, strângea cu încăpățânare ploapele deprinse să stea epurește de veghe, și arunca o scântee de aur oricărui sgomot, drept replică vie. Astfel, împresurat de o voită singurătate, își torcea cu spor firul caerului cenușiu de vise. Cucoana Masinca îi respecta reveria, semn de maturitate la el, zilnică dela o vreme și tot mai îndelungată.

Intr'o zi, în sfârșit de roate și 'n tropot de cai, două birji, una după alta, ca legate între ele, intrară pe strada liniștită și se opriră lanț în fața vechiului sălaș boieresc al cucoanei Masinca.

In prima trăsură era o pereche, un tânăr ofițer și nevastă-sa, iar în a doua numai bagaje.

Neprimitoarea poartă neagră de lemn nu era închisă cu zăvorul.

www.digibuc.ro

Ofițerul coborâ, spuse câteva cuvinte nevesti-si, privi numărător birja plină cu geamantane și, după o șovăială ușoară, deschise poarta și intră.

Stătu ca la cinci minute înăuntru, dar se întoarse vesel, fără chipiu și fără sabie, cu fața limpezită de grija care i-o umbrea la coborârea din trăsură. Era acum urmat de bătrâna servitoare, de Rada.

Adormita uliță se trezise. Evenimentul a două trăsuri de-odată, sosite, după cum se vedea bine, dela gară, oprite la una din locuințele cele mai singuratice și mai caracteristice, pusese multe capete la ferestre, pe după storuri și perdele. Pinteni, sabie, tresă, culori vii, bagaje, o pereche tânără: erau atâtea lucruri neobișnuite.

Locotenentul Căpițeanu, nepotul cucoanei Masinca, fusese mutat din garnizoana Galaților, la București, și-avea nădejdea să stea, cu soața lui cu tot, la mătușe-sa, până la găsirea unei case potrivite pentru gospodăria lor și în aproprierea cazărmii de roșiori. Deocamdată își lăsase ordonanța la Galați, cu grosul lucrurilor, cu mobila.

Casa mătușii era destul de încăpătoare. Paturi, perne și plăpumi erau berechet. Bătrâna cucoană se bucurase de venirea tinerilor oapeți, singurele ei rubedenii. În camera în care avea să fie iatacul mosafirilor se înjgheba îndată un lovoar. Obosită, perechea de oameni

www.digibuc.ro

avea mai ales nevoe să se spele. Era pe la zece dimineața, fuseseră în tren toată noaptea și nu putuseră dormi. Să se culce în ziua aceia, să se odihnească, nu sperau. Ofițerul avea să dea ochii cu un camarad, chiar la ceasurile trei, în după amiaza zilei aceleia; ofițereasa, trebuia mai întâi să dea o mână de ajutor la bucătărie, unde, pentru că nu se vestiseră, nu se gătise mâncare pentru patru, iar după prânz trebuia să scoată lucrurile ghemuite, suferinde prin geamantane, și să orânduiască iatacul după pofta ei.

Când își văzuse nepotul, singurul neam pe care 'l avea, în strălucitoarele haine de ofițer de roșiori, cucoana Masinca scăpase cotoiul din brațe, se rezemase cu o mână de fotoliu și, într'un hohot de plâns, cu neputință de înfrânt, căzuse în brațele lui, larg deschise.

Mirat, nemulțumit, cotoiul sărise de pe jos pe masă, ridicase din sprâncenele'i japoneze, privise adânc și arzător la cele ce se petreceau.

După multe sărutări, după ștergerea ochilor împerdelați de lacrămi și de amintiri, când stăpâna casei înțelese că nevasta nepotului așteaptă afară, în stradă, ca să fie primită, încă moale de bucurie, cucoana bătrână se repezi, uitându-și anii și puterile, după nepot.

Ofițerul cu pașii lui mari, se depărtase bine, i se auzeau pintenii scoborând treptele către curte.

Când să iasă pe ușe, în pridvor, cucoana

www.digibuc.ro

Masinca se izbi cu putere, era să dea în genunchi: de motan! Animalul părea că voeşte să fie dumerit asupra celor ce se întâmplă, şi se încurca printre picioarele şubrede ale protectoarei lui.

Se petreceau lucruri de mirare, ce'i drept: toate uşile erau deschise în lături, deşi era răcoare de toamnă; doi necunoscuţi călcau ca stăpâni prin încăperi; lucruri necunoscute, lăzi şi geamantane veneau pe sus din uliţă, şi nimeni nu da nici o atenţie pisicii răsfăţate, adevăratului stăpân al întregei case bătrâne.

Dar oricât de mult îşi iubea cucoana Masinca motanul, nu găsea prilej, nici vreme acum să-l mângâe, să-l deslueşască oare-cum, să-l deprindă cu noua situaţie, de altfel trecătoare. Vederea nepotului trezise sufletul şi mintea stăpânei la viaţa trecutului şi înodase iarăşi legăturile cu oamenii.

Avea să doarmă, firește, cotoiul în odaia ei, ca totdeauna, pe perina lui aşezată pe fotoliul de către fereastră; dar la masă nu se putea să ia parte, între nepot şi nepoată, faţă 'n faţă cu stăpâna casei. De astă dată, şi câtă vreme avea să fie mosafiri, mâţa avea să mănânce undeva, pe jos la urma-urmei, singură.

Fără să 'şi mai întrebe stăpâna, Rada nici nu pusese la masă înaltul scaun, care venea până 'n dreptul mesei şi de pe care mânca aşa de frumos motanul alintat.

Cucoana Masinca şi motanul se aşezau la

www.digibuc.ro

masă de obicei după ce pendula din sufragerie bătea douăsprezece bătăi sonore. Așa de răspicat și de răsunător glăsuia ornicul, că era auzit și din bucătărie. Rada începea să aducă pe rând bucatele, ca la comandă.

De astă dată însă prânzul întârzie cu nu mai puțin de două ceasuri. Nerăbdător, motanul deschidea ochi mari și plini de întrebare și îi plimba în juru-i, bănuitor. Intra în sufragerie se plictisea acolo în așteptare nerodnică, trecea în altă cameră să iscodească, măsura cu mers încet coridorul de legătură al odăilor, ca iar să se întoarcă în sala de mâncare goală...

Când, în sfârșit, masa fu pusă și, în svonul de pinteni ai ofițerului, în sbucnirea de glasuri tinere, neobișnuită, a oaspeților, scaunele fură trase în dreptul multelor tacâmuri: cotoiul înalță capul, foarte intrigat.

Scaunul lui fusese pur și simplu dat afară din sufragerie. Il urmărise chiar el, cu ochii, tot mai rotunzi și mai sclipitori. Prin capul lui încolțurat trecu întrebarea: „unde mi-e scaunul?“ Și, fiindcă'l văzuse duspe ușa dinspre coridor se îndreptă într'acolo.

Cucoana Masinca încă nu se așezase la masă. Se dusese și ea, ca nealtădată, să vadă ce și cum se pregătește la bucătărie. Când bătrâna gazdă veni în sala de mâncare, voind să închidă ușa după ea, simți că strânge, că strivește ceva; un fior îi trecu prin inimă, se uită și văzu pe motan între ușe.

www.digibuc.ro

— Rado! strigă ea, ia vezi de pisica asta!

— Frumos motan! făcu de la locul ei, doamna Căpiţeanu, ofiţereasa. Un pui de tigru!

— Extraordinar! zise locotenentul de roşiori, care-l văzuse şi el. Şi are o privire omenească.

Cucoana Masinca se înveneţise la chip, par'că ea şi-ar fi strivit un deget în uşă. Dar faţă de mirarea, plină de laudă, tocmai pentru pricina durerei ei, pentru motan, bătrâna Masincă zâmbi. Îi trecuse prin minte să le istorisească nepoţilor viaţa ei, închinată toată animalului acela fără de pereche. Dar se răsgândi.

Rada culese pisica de pe jos şi-o închise deocamdată într'o odae. Avea de gând să-i dea mai apoi de mâncare, după ce vor fi isprăvit boerii.

Odaia în care Rada întemniţase cotoiul, închisă cu cheia, — pentrucă mâţa ştia să deschidă uşile, sărea pe clanţă, — avea o fereastră deschisă. Pusă la arest după ce nu fusese poftită ca de obicei şi servită la masă ca stăpânăsa, răsgâiata pisică sări pe fereastră şi, dând ocol casei, se urcă în taină tocmai în pod.

În bezna pătrunsă de privirile ei, în podul singuratic, lighioana şezu până pe seară, nemişcată. Nu se clinti din întunecime, nici nu sgomot venit de departe sau de desubt, din casa înduşmănită acum, nu-i ciuli urechile. Par'că auzul ei, fără seamăn de bun, ar fi fost plin

www.digibuc.ro

de svonul gândurilor turburi ce bâzâiau în capu-i triunghiular.

Călcarea unei vechi deprinderi, lasă în sufletul omului ceva așa ca o așteptare, ca o grije. Mosafirii își vedea gazda plecată spre tristețe și se întreceau s-o înveselească, să spună care mai de care lucruri noi și vechi, suveniruri și nostimade.

Copleșită de amintiri, ținută de vorbă, nevoită să țină hangul, când Radei, când ofițeresei în gospodărit, pentru ca să se poată mânca și ședea cumsecade în casa ei, virtute boerească și națională, intrată'n sânge, cucoana Masinca, deși își aducea aminte din când în când de cotoi, la masă și printre treburi, nu avusese timp să se gândească serios la mulțumirile lui, ea care zilnic numai cu el și pentru el își trecea veacul.

Se însera, și cucoana Masinca nu-și văzuse dela prânz , când o strivise cu ușa, odrasla de mâță. Indatoririle de gazdă o ținuseră cu tânăra ofițereasă, al cărei bărbat plecase și era așteptat din moment în moment.

Intrând în odaia ei de culcare, te miri de ce, gazdei i se păru, așa ca o năzărire, că motanul ei stă cocoțat sus tocmai în capul oglinzii, cea mai mare oglindă din toată casa. Era să se uite aiurea, când se auzi strigată de ofițereasă. Voi să iasă pe ușe, când, din odăiță, oglinda se porni spre podele și se prăbuși cu sgomot, de odată cu cotoiul, care sări în lături. Fusese

www.digibuc.ro

într'adevăr cocoțat acolo. Era vădit o ispravă de-a lui, înadins făcută. Ochii-i sticleau, parcă doi deavoli se dădeau tumba în ei, iar gura cotoiului părea că rânjește cu mustăți sbârlite.

La sgomotul fărămării marei oglinzi, ofițereasa alergă să vadă ce s'a întâmplat. „Semn rău!“ spuseră într'un glas și gazdă și mosafir, gândindu-se fiecare la sine. Câte visuri nu alimenta în fantesie, tânăra femee, cu prilejul fericit al mutării bărbatului ei în capitala țării. Ministerul de Răsboi, părintele înaintărilor în grad, balurile curții regale, teatrele și modele, nu sunt oare la București.

Rada alergase și ea, spăimântată, așa cum era: cu sticla de lampă în mână și cu bățul cu care se slujea la curățitul cilindrelor de sticlă. Era ceasul când se aprind luminile.

Semn rău și pagubă serioasă. Stăpâna mâniată, luă din mâna slugii varga subțire și fără vorbă, sigură că motanul prăbușise cu vrere din locu'i oglinda scumpă, îl arse de câte-va ori cu sete. Încolțit, față de trei făpturi omenești, dintre care una cu totul streină, cotoiul răbdă loviturile, fugind de ici colo, dar fără să miorlăe, mârâind înfundat.

După aprinsul lămpilor, adunând cioburile de oglindă, Rada zări ochii de foc galbeni ai motanului, sub pat.„Ce-i fi zicând? bombăni femeia. Prea te omenea și te cinstea! Ce-i fi zicând în capul tău? Ne urgisești diavole! Del“ și bătrâna servitoare plecă îngândurată, pă-

www.digibuc.ro

trunsă în suflet de o neliniște. Privirile motanului o săgetaseră.

Tânăra pereche se deșteptă foarte de dimineață, în iatacul strein. Ideia că sunt în Capitala țării, vis de multă vreme desmierdat, schimbarea de așternut, ca și obiceiul trezirii în zori, ofițeresc, deschiseră ochii tinerilor, care bucuros ar fi vrut să mai doarmă.

Pela orele opt, roșiorul fusese văzut stând în poarta larg deschisă, cu aerul omului încântat de el, de tot ce vede, de ce va veni pe mâine pe poimâine. Liniștea străzii, iarba dintre pietre, lipsa de trecători, nu-l mirau pe tânărul venit dela Galați, port în decădere, oraș adormit lângă Dunăre. Puținele capete care-i spionau de pe la ferestrele bucătăriilor și iatacurilor îl mulțumeau.

Nevasta ofițerului, urându-i se în iatac, venise și ea la poartă mai apoi, și fredonau amândoi, soții, un cântec vesel, la modă pe-atunci în provincie. Rada îl văzuse, zâmbise, și aștepta să se deștepte și stăpâna ei, ca să le servească tuturora, la olaltă, cafeaua cu lapte.

Pela ciasurile nouă, flămânzi, ospeții cutezară s'o îndemne pe slugă:

— Ia vezi, Rado, poate că nu-i e bine mătușichii..

Rada se îndrumă spre camera de dormit a stăpânei. Tinerii așteptau în curte, plimbându-se.

Dreaptă, țeapănă, cu pași mari, cu ochii

www.digibuc.ro

holbaţi, servitoarea veni la tânăra pereche:

— Cucoana!... Cucoana e moartă!

Cei doi scăpară braţele'n jos, ridicară capetele, o priviră pe bătrâna slugă şi se priviră.

Rada urmă:

— Şi nu e de moarte bună!

— Vai de mine! isbucni tânăra femee.

Ofiţerul se repezi pe trepte, intră în coridor, pătrunse în iatacul mătuşii. Călcase, îşi aruncase picioarele ca într'o besnă, până să ajungă în lumina curată ca de borangic streveziu a dimineţei de toamnă proaspătă. Se clătina podeaua cu el şi par'că ochii aveau să i se strâmbe în cap, să şaşiască.

Chilota cu care se acoperea bătrâna de cum se răcorea vremea, era jos pe scânduri; un picior descoperit în întregime, alb, gras, carne femeiască, ţipa să fie văzut. Spăimântată, cu ochi sgâiţi, cu mâinile ca încleştate de cârcei, după ce sfâşiaseră cămaşa cu dantele: aşa murise gazda. O mare spaimă încremenise pe faţa ei galbenă, de mort acum. Stârvul era rece. Beregata era strivită? tăiată? mâncată? nu se putea şti, fără o cercetare de aproape.

Ofiţereasa venise şi ea şi rămăsese în pragul odăii, fără putere să-l păşească. Bătrâna, care o plăcuse, care 'i dase să 'nţeleagă destul de lămurit că ar fi încântată să rămână totdeauna sub acoperământul ei, pentrucă este singură pe lume şi se simţea streină, era acum un stârv respingător, un picior îi sta cu nerusi-

www.digibuc.ro

nare gol, cămașa îi eraruptă pe coaste, o mamelă atârna moale, ficăție, ochii ei blajini priveau fără de ploape, spăimântați, răi, dușmănoși. Bătrâna Rada, plângând mereu în liniștea grozavă a muțeniei de moarte, smulgându-și părul, se apropie în neștire de cadavru, cu o vagă speranță că-și va vedea stăpâna dând un semn de viață. Mai apropiată de ea decât neamurile, decât oaspeții, și prin vârstă, ea o înveli cu dragoste, și apoi, toți cei trei privitori ai groaznicei priveliști se traseră spre ușe, părăsiră camera în neștire și temere.

— Trebuie să vestim autoritățile, poliția! Pe unde o fi intrat ucigașul? striga și îngăima pe rând, roșiorul.

Doamna Căpițeanu, coprinsă de friguri, clănțănea din dinți, bărbia-i juca, sărea nestăpânită. Se rezăma de pereți, de plimbul scării, în neștirea pașilor impleticiți.

— Cine chiamă poliția? întrebă Căpițeanu.

Servitoarea, amuțită, în plânsul ei domol, plin de lacrămi, fără gânduri, dădu din umeri. Stăteau toți trei în curte, sub cerul tot albastru, se frământau în zadar, privindu-se unul pe altul, pe când frunzele a șase plopi deșirați în văzduh cădeau legănându-se, galbene.

Locotenentul se hotărî să se ducă pe stradă, să întrebe pe oricine, unde e comisariatul, și să anunțe acolo toată cumplita năpaste. Chipiul, sabia ofițerului erau în casă. Căpițeanu pregeta să intre, părea că întreabă depărtările,

www.digibuc.ro

pământul pe care-l călca, feţele schimbate, strâmbate din juru-i. Dar n'avea încotro. Cu un fior între spete, urcă treptele şi pătrunse în camera lui de dormit, vecină cu a răposatei. Dar sabia nu era acolo. O întrebă pe Rada, din privdor, şi sluga îşi aduse aminte unde o văzuse.

— E la cucoana!.. Eri seară, dumneata voiai să pleci, când te-a poftit cucoana la o cafea. V'aţi luat la vorbă, şi n'ai mai plecat. Şi cum erai încins şi pentru că te-ai răsgândit, te-ai descins în iatacul cucoanei şi ai rezemat sabia de perete...

— Haide cu mine, s'o luăm! se rugă ofiţerul, necutezând să înfrunte singur priveliştea asasinatei.

Intr'adevăr, sabia sta proptită în ungherul de lângă uşe, aşa precum îşi aduse aminte ofiţerul că o aşezase în ajun. Marele motan al casei, pe fereastră, tresări, deschise mari ochi şi-i închise repede, văzând pe cele două cunoştinţe ale lui. Dar nimeni nu-i da atenţie. Căpiţeanu şi Rada, grăbiţi, după ce fără voe cuprinseră patul cu ochii, neorânduiala lui şi pe veşnica odihnită, se şterseră pe uşe.

Comisarul locului mai întâiu, poliţia de siguranţă mai apoi, şi în sfârşit judecătorul de instrucţie, procurorul, veniră buluc în tăcuta casă. Uliţa paşnică, de provincie tristă, învia. Oameni mulţi, de toate breslele, aflaseră dela secţie despre săvârşirea unei crime şi dădeau

www.digibuc.ro

ocol sălașului, urzicați de curiozitate. Cei mai mulți se mulțumiră să treacă așa, să privească adânc, să stea gură cască o vreme, și să-și închipue omorul misterios. Unii căutau să pătrundă în încăperi, prin oameni de-ai poliției, prin gazetari cari veniseră și ei să iscodească.

Dela primele cercetări, până să nu vie medicul legist, Căpițeanu și nevasta lui fură declarați arestați și fură duși. Rada era și ea păzită, pe loc. Judecătorul întrebase dacă s'a clintit ceva din iatacul răposatei. Servitoarea spuse că nimic altceva decât sabia, pe care d-nul ofițer o uitase de cu seară acolo.

Procuror și judecător se crezuseră în dată pe o urmă sigură. Crima li se păruse dintru început săvârșită de oameni de-ai casei, întru cât fereastra ce se deschidea pe dinăuntru, nu fusese deschisă și nici o urmă nu se afla în juru-i. Pe de altă parte, iatacul gazdei nu corespundea decât cu iatacul tinerei perechi găzduite, printr'o singură ușe. Până și oglinda, rămasă numai ramă, credeau ei că e o dovadă, că a fost scotocită pe semne, întru cât se știe că unii bătrâni, mai ales, păstrează bani și acte după privazul ei. Sabia fusese oprită ca un corp al delictului. Ofițerul nepot al moartei, mutat la București, aflase poate din gura bătrânei că nu era el moștenitor al averii ei și, împins de nevoi, ucisese. Poate că pusese mâna pe testament și-l nimicise. Procurorul căutase urme de cenușe prin sobe. Toate bănue-

www.digibuc.ro

lile erau cu putinţă. Rada poate că era amestecată. Totuş, medicul legist avea cuvântul.

— Crezi dumneata, o întrebaseră magistraţii pe servitoare, că ofiţerul a ucis-o pe mătuşe-sa?

Bătrâna holbase ochii, pe când judele urma:

— Ca s'o meştenească mai de grabă!

— Ferit-a sfântul! aşa oameni! îşi muşcă buzele biata femeee. Mare păcat faceţi!

Medicul, om vârstnic, vechiu în meseria lui, după ce constată moartea, stătu îndelungă vreme aplecat asupra rănii dela gâtul cadavrului. Nedumerit, enervat, se dădu în lături în cele din urmă şi, întorcându-se către judecătorii de faţă, întrebă:

— Dumneavoastră aţi găsit ceva? Aveţi oarecari presupuneri?

— Da, răspunse procurorul, crima a fost săvârşită cu o sabie, pe care stăpânul ei a avut grija s'o ia de-aici, înainte de venirea noastră. Dar sabia e acum în posesia instrucţiei. Asasinul e un ofiţer de roşiori....

— Crima n'a fost făptuită cu sabia, ci cu dinţii! Şi dacă ofiţerul a comis crima, trebue să aibă nişte dinţi mici ca mărgăritarele şi foarte ascuţiţi. E ciudat! e ciudat! Sunt medic legist de douăzeci de ani şi aşa ceva n'am mai întâmpinat.

Urmă o tăcere de reculegere. Bătrâna servitoare lăsată liberă în interiorul casei, pe care însă nu avea voe să-o părăsească, răsări în

www.digibuc.ro

pragul ușii, căutând cu ochii cu tot dinadinsul.

— Ce cauți, mătușe? o întrebă procurorul izbit de înfățișarea ei, streină cu desăvârșire de crimă și de vinovăție.

Rada își aduse aminte de pisică. Nu-i dase de mâncare de două zile. Sluga credincioasă era cu lacrămi în ochi, gândindu-se cât ar fi dojenit-o cucoana pentru greșala ei: să-l lase pe cotoi flămând! Cât de iubit și alintat fusese motanul! Nu-i rămăsese Radei în sarcină purtarea grijii lui? Nu era datoare față de sufletul cucoanei, să-l iubească, să-l ocrotească și să-i dea de mâncare? Sufletul moartei poate că încă plutea în odaia aceia...

— Il caut pe motanul nostru! zise ea. Un motan mare, mare și frumos, cum nu s'a mai pomenit de voinic și de frumos! Așa-l iubea stăpână-mea!.. Dacă mă credeți dumneavoastră, mânca cu el la o masă!

Și bătrâna plângea, aducându-și aminte de viața tihnită de odinioară, de nu mai departe de trei zile. Il căuta mereu și vorbea.

— Și de când a venit nepotul cucoanei, l'a uitat toată lumea! Nici mâncare nu i-am dat.

Ascultară cu toții, distrași, spusele bătrânei, când o văzură că se pleacă la pământ, ca să se uite sub pat. Rada se așezase pe brânci, ca să poată vedea mai bine. Cotoiul era sub crivat. Sta acolo, sburlit, cu ochii peste măsură de căscați, strălucitori, fioroși. Doctorul se plecase iarăș deasupra hoitului, în cercetarea ră-

www.digibuc.ro

nii ciudate dela gât. Se pleca mereu şi nu se dumirea.

— Sunt dinţi ascuţiţi ca de motan... Moartea se prea poate să fi provenit şi din spaimă. Rana nu e adâncă, ea singură n'ar fi putut aduce moartea. Sgârciul gâtlejului n'a fost străpuns prea tare, n'a cedat, nu s'a spart ca un tub.

— Pisica cucoanei, pisică! chema bătrâna stăruitor. Ce urât se uită!

Judele de instrucţie tresări, auzind deodată şi spunele medicului şi ale mătuşii. Simţi un frig în spate, se scutură, şi cuprins cu totul de gândul care-l copleşise de-odată, îl luă de braţ pe procuror şi-i şopti ceva.

După ce şopăcăiră împreună, îl chemară şi pe doctor între ei. Bătrâna sta să plece.

— Mătuşe! strigă judele de instrucţie. Pe unde ţi-a dormit craiul de motan, ieri noapte şi astă noapte?..

Şi judele se prefăcea că zâmbeşte.

— Cine-a mai ştiut de el, mititelul? Aici lângă stăpână-sa, că nu se despărţea de ea niciodată!

— Bine, mătuşică! făcu magistratul şi o lăsă să plece.

Rămaşi singuri, vorbiră totuşi încet; toţi trei se priveau şi vorbeau cu sprâncenele îmbinate, cu feţele prelungi şi palide. Aflaseră fără să întrebe anume, dela bătrâna servitoare, obiceiurile casei, dragostea filială a ră-

www.digibuc.ro

posatei pentru motanul ei, spargerea oglinzii, bătaia pe care o îndurase mâța, ca nealtădată, dela stăpână-sa, după ce că nu fusese poftită și servită la masă ca oamenii, ca de obicei. Pătrunși de aceeiași senzație de mister, se gândeau cu toții la mijloacele de cercetare posibilă.

Procurorul părea nemulțumit de ușurința cu care ceilalți doi presupuneau că motanul e ucigașul.

— Un om ucide, zicea el, are interese, speră în violenia lui, are putere; dar un animal plăpând, o pisică? Ce va zice lumea? Cine poate crede?

— Constatarea medicală e de față! se sbuciuma judele de instrucție. Nu sunt urme omenești...

— Nici strangulare, nici înăbușire, urmă doctorul, nici urmă de funie, nici de mâni omenești. Sunt dinți și ghiare de pisică!

— De ce'și lăsase ofițerul, întrebă procurorul, sabia aici, și de ce a avut grije să și-o ia înainte de venirea noastră? Poate că a omorât-o cu garda săbiei? Dumneata, doctore, spuneai că bătrâna a sucombat mai mult de spaimă... Când l'a văzut pe locotenent noaptea, cu sabia în mână... Nu trebue să uităm interesul pe care-l avea roșiorul, ca să moară baba mai de grabă. Ii trebuia o casă în București...

Judecătorul de instrucție zise:

— Ofițerul a trebuit în dimineața crimei să dea alarma. Un ofițer însă nu poate eși fără

www.digibuc.ro

sabie pe străzi. Că şi-o lăsase în ajun în odaia mătuşe-si,—nimic mai lesne de admis!

— Cât despre gardă, urmă legistul, nu este o potrivire între gardă de spadă şi ghiarele de pisică, ori nişte dinţi.

Desbaterea urma dârje. Procurorul bătut în argumente, începea să se lase convins.

— Poate că e la mijloc, doctore, spuse el, hipnotism, sugestie. Poate că animalul a fost numai o armă a locotenentului... Un om poate hipnotiza un animal şi să-i poruncească? Te întreb pe d-ta?...

— Un diavol de pisică? făcu medicul, imposibil!

*

In sfârşit judecătorul de instrucţie se înviorase: întocmise o capcană. O spuse în şoaptă tovarăşilor de cercetare. Ei o primiră şi în cumpenele speranţei, se mai înviorară.

Se asigurară mai întâi că pisica e tot sub pat. Cerură bătrânei Rada o sfoară lungă şi bâtul cu care fusese bătută lighioana bănuită. Medicul puse în mâna dreaptă a moartei bâtul, şi legă braţul cu sfoara adusă. Deschise fereastra care venea aproape de căpătâiul cravatului şi petrecu lung sfoara până afară, pe fereastră.

Urmă iarăş o lungă conversaţie între cei trei bărbaţi, singuri ei de faţă.

După ce se înţeleseră, cele două personagii judecătoreşti eşiră din încăpere şi veniră în

www.digibuc.ro

dreptul ferestrei deschise a odăei mortuare. Doctorul, în vremea asta rămas singur, privi mai întâi în toate părțile, ca nu cumva motanul, eșit de sub pat, să fi văzut ceva, să le urmărească mișcările. Apoi medicul trase de lângă fereastră sfoara legată de mâna dreaptă a moartei, mână pe care reușise s'o ridice în sus, amenințătoare, mai cu seamă că strângea în pumn bățul cu care Rada se ajuta la ștersul sticlelor de lampă. Magistrații priveau manevra curioși. Mulțumiți, aprobau dând din ap, păstrând tăcere. Bățul din mâna țeapănă, ridicată 'n sus, se sbătuse în aer, ca și cum o mână vie, o mânie adevărată îl scuturau în văzduh.

Apoi medicul legist eși din cameră, închise ușa după el și veni să privească alături de judecători.

Stăteau toți trei ascunși după fereastră, dar așa ca să poată zări și urmări, nevăzuți, ceiace presupuneau că s'ar petrece.

Nu așteptară prea mult. Rămas singur cu răposata, motanul vărgat, uriaș, după ce se asigurase, de sigur, că nu mai e nimeni în odaie, țâșni în cârca spătarului înalt al unui vechi fotoliu. De acolo, ca un demon, domina toată încăperea. Ochii sălbătăciunii, enormi, rotunzi, plini de foc galben și de ură, se opriseră asupra moartei.

La vederea bățului ridicat, a nuelei amenințătoare, părul de pe motan se ridicase țepos,

www.digibuc.ro

ca ghimpii ariciului. Bățul se mișcă, bătu aerul, tras de sfoara al cărei capăt era afară, în mâna judecătorului de instrucție.

Șase ochi urmăreau lacom jarul privirilor pisicii. Dintr'o țâșnitură, motanul trecu prin văzduh ca o părere și se prăbuși în crivatul moartei. Cu botul întins se repezi la gâtul bătrânei, pe când mâna bățâia, înviată de cei de afară, trasă de sfoară. Ca un mârâit de câine, ca un răget de fiară, mică față de furia clocotitoare, imensă, se înăbuși în beregata bătrânei. Și ghiarele scurmau în carne, și sgârciurile gâtlejului trosneau.

Judecătorul de instrucție nu se mai putu stăpâni, și sări în casă pe fereastra deschisă.

Asasinul fusese fără îndoială descoperit.

www.digibuc.ro

ÎN MICA CEASORNICĂRIE

Ca să intri în ceasornicăria lui Herşcu Blum, trebuia să treci prin ceainăria lui Iţic. Ceainarul închiriase lui Herşcu o fereastră privitoare la drum şi la marginea localului, până la peretele care privea prin fereastra aceia. Un zid, adică mai de grabă un paravan de scânduri nevopsite, abia geluite şi o uşe aninată în două bucăţi de piele, despărţeau cele două negustorii, atât de deosebite.

Dealminteri, în cartierele evreeşti sărace, tovărăşia a doi şi a trei inşi, în aceaş odae, fiecare cu negustoria sau meşteşugul lui, e lucru obicinuit. Intr'un restaurant, de pildă, sunt două trei capitaluri necontopite, trei tejghele, trei inşi, — pe seama unuia sunt supele şi mâncările cu sos, pe a altuia fripturile, iar un al treilea ţine cârciumă şi rachiuri cu vinaţ. Din trei, unul dacă are noroc, le merge tuturora bine. Lipsa i-a dăruit cu superstiţii şi i-a povăţuit să se unească.

Herşcu Blum era un omuleţ slab, îmbătrâ-

www.digibuc.ro

nit de timpuriu. Fata lui veştedă, boţită toată, mărturisea o vecinică enervare, o silinţă de toată clipa, nerodnică şi tristă. Ochii nu-l slujeau bine şi el avea mereu nevoe de ei. Mânile îi tremurau pe micile unelte, şi el numai cu acestea lucra toată vremea. Blum se strâmba toată ziua, purtând într'un ochi lupa, ca pe un monoclu monstros şi se chiordărea avan de-asupra mesuţei lui de ceasornicar.

Singurul geam al prăvăliei lui Blum era aşezat spre soare răsare. In dimineţele de vară, lumina nestăvilită şi bogată năvălea pe sculele mărunte, pe căpăcelele de metal, pe rotiţele şi pe sticlele lucitoare.

Razele dădeau în ochii fără gene ai omului, îi ardea fruntea; puţinii peri roşii de pe capul pleşuv păreau că ard, ca nişte văpaiţe; lumina involburată şi nepăsătoare scotea scântei şi raze jucăuşe din toate lucruşoarele de pe masa îndărătnicului lucrător.

Putea Herşcu să lase magherniţa şi să plece unde 'l îmbia şi 'l isgonea tot deodată lumina? Omului nevoiaş nu 'i ardea de plimbare. De mic copil muncise ca să trăiască—numai pentru atâta ce'i drept!—şi nu era în stare să priceapă măcar dorul de odihnă. Nu privea în stradă de cât supărat de sgomotul care'i turbura liniştea.

După prânz fierbintele soare de vară îşi muta bătaia pe celălalt trotuar. Dar Blum nu era mult mai folosit. Toţi drumeţii începeau a tre-

www.digibuc.ro

ce pe unde era umbră. Şi forfotea prea multă lume pe Calea Văcăreşti! Mesele ceainării se întindeau până la fereastra lui, în faţa căreia câte o ceată se aşeza şi sta de vorbă, dând din mâini, strigând şi sbuciumându-se, câte un ceas. Plecau unii, veneau alţi! Şi avea mare nevoe de lumină şi de linişte adâncă, ochii şi nervii lui Herşcu Blum.

Gras, cu bustul puternic şi cu picioarele scurte, ceia ce'l făcea mic şi borţos, Iţic, încet şi rar îşi muta capul de pe un umăr pe celălalt, de pe la douăsprezece ziua, până la trei patru dimineaţa, când în sfârşit închidea prăvălia. Sta pe scaun, la bufet, sau îşi târa papucii de la o masă la alta, cu atât se îndeletnicea.

Multă vreme între Blum şi Iţic n'a fost nici un fel de prietenie, Ceasornicarul era sărac. îşi castiga cu mult necaz pâinea lui, a nevesti-si şi a lui Adolf, băiat de şaptesprezece ani.

„Pentru flăcăul meu mă chinuesc! spunea cu mândrie Blum clienţilor lui. Adolf al meu e tare învăţat pentru vârsta lui! Zău, mi-e şi frică, ia gândeşte-te: ştie nemţeşte, ştie franţuzeşte, româneşte, le scrie şi le vorbeşte toate ca pe limba lui!

Vestea deşteptăciunei lui Adolf ajunse într'o zi la urechea ceainarului. Iţic veni de câte-va ori în îngrăditura de scânduri a ceasornicăriei şi, prefăcându-se că priveşte la uneltele de pe lângă fereastră, trase cu urechia. Adolf, ghemuit şi el şi un altul, băiat de liceu, în fun-

www.digibuc.ro

dul încăperii strâmte, da lecții de limba franceză.

Ceainarul nu avea nici un copil, Avea însă un frate în Huși, cărător de apă cu cofele pe la casele oamenilor. De multe ori se gândise la el, și cu dragoste și cu greață, ca la un frate netrebnic, care nu fusese în stare să se ridice în rândul negustorilor. Iar fratele acesta avea un fecior, un flăcău ca de douăzeci de ani, care nu știa carte.

Iţic s'a gândit o zi, s'a gândit două, și-a spus și neveste-si părerea, iar peste două săptămâni nepotul său din Huși era la București, ca să învețe carte. Profesor, bine înțeles avea să-i fie Adolf. Nepotul nu avea când să învețe limbi streine și științe înalte și folositoare, dar cititul, scrisul și socoteala, neapărat că trebuia să le deprindă de la fiul ceasornicarului.

Herșcu Blum sta drept de mândrie și ochii îi străluceau ca două pietre prețioase, pe când ceainarul, proprietarul dughenei lui se tocmea cu fiu-său și hotăra ce anume va avea de învățat nepotul de la Adolf.

Nepotul era un vlăjan nalt și trupeș, cu umerii pătrați, cu pieptul ca o masă. De multe ori luase și el meseria lui tată-său, cărase apă cu cofele, cu o umbră de pălărie pe creștetul capului, desculț. Rândaș la cai, covrigar prin târg, abia aducea la casa părinților câțiva gologani. Când părinții lui primiseră scrisoarea rubedeniei din București,—un vecin de trea-

www.digibuc.ro

bă le-o citise,—plânseseră şi, strălucind cu toţii de bucurie, n'au pregetat, ci l'au trimes pe flăcăul lor la Bucureştii cei bogaţi, ca să înveţe carte, până nu va împlini douăzeci şi unu de ani, până avea să tragă sorţii.

In fundul chichineţei ceanornicarului, nepotul se trudea cumplit, să ţină degetele lui grosolane pe subţirile condeie de piatră. Şi tot aşa de greu i se părea să ţină minte: că pântecele literii *d* de tipar, vine la mâna stângă, pe când al lui *b* vine la dreapta, iar că p, deşi seamănă leit şi cu b şi cu l, e cu coada în jos. Literile de tipar mari, litere de tipar mici, litere de mână mari, litere de mână mici, atâtea şi atâtea semne mărunţele ca nişte picioruşe de gânganie, toate asemănăte între ele, i se păreau fostului rândaş peste putinţă de ţinut minte, ca să le scrie şi să le ştie botezul fără greş.

Era iarnă. In ceasornicărie nu se făcea foc şi nici n'ar fi fost loc de o sobă. In latura aceia a ceainăriei toată ziua era frig. Ceasornicarul lucra după o veche deprindere, încălzindu-şi mâinile la răstimpuri mari cu suflarea gurii lui Adolf suferea de frig, mai mult şi de cât elevul lui, acesta fiind obicinuit să îndure îndelung până şi pleznele crivăţului. Nici lumină nu era destulă la măsuţa celor doi. Ceasornicarul sta ca un perete în fereastră, ca să poată întrebuinţa micile lui scule la dresul ceasornicelor.

Odaia lui Iţic era întunecoasă ca un beci,

www.digibuc.ro

şi la ea nu se gândise ceainarul, pentru că simţise că nevastă-sa, care avea şi ea neamuri sărace de pricopsit şi nu făcea nimic pentru ele, nu-l vedea cu ochi buni pe nepot. In cafenea mesele erau puse pentru negoţ; în cafenea era gălăgie şi era mai bine să nu ştie fite cine, ce fel de nepot are Iţic ceainarul.

Şcolarul se străduia amarnic să înveţe. Profesorul care ştia atâtea lucruri, stârnea în cugetul flăcăului un respect fără de pereche. Elevul se ferea să-l atingă cu gheata, ghemuiţi cum stăteau amândoi în fundul chiliuţei, cu picoarele sub masă,—şi n'ar fi fumat nici pentru un galben! Când vlăjganul se simţea stăpân pe încă o literă două, sau pe încă un secret al împreunării lor, (căci mintea lui subîmpărţea totul), şi lecţia se sfârşea, flăcăul puternic ar fi vrut să sărute mâna plăpândă şi galbenă, care scria pe placă aşa de frumos, grelele slove.

Iţic venea tot mai des la lecţii. Se mişca mereu, greu cum era, ceiace arăta mare neastâmpăr, între cele două mese, a ceasornicarului şi-a lui Adolf. Nu avea loc, ca'ntr'o cuşcă, şi, în sfârşit, întreba:

— Cum merge, domnule Adolf?

— Are să'nveţe!

Cu tot frigul, broboane mari de sudoare ţâşneau pe fruntea fostului rândaş la cai. Coditele slovelor se păreau peste putinţă de ţinut minte, chiar toate!

www.digibuc.ro

Intr'o zi erau de faţă toţi patru, cei cari erau interesaţi ca nepotul să înveţe carte. Lecţia se sfârşise. Iţic se rezemase cu spatele de şubreda uşe de scânduri. Nepotul, neavând ce face în clipita aceia, se apropie de calendarul din perete, îl privi cu uimire, nepricepând la ce poate fi bună legătura aceia de hârtioare. Îşi apropie ochii şi, văzând litere, citi tare, ca or ce şcolar de clasa întâia primară:

— „J - o - i. Joi!“ strigă el, din răsputeri, cu tot sângele suit în obraji, de teamă, de ruşine şi de fericire.

Intoarse capul în toate părţile, biruitor. Ceainarul râdea, mângâiat pe inimă, înduioşat, fericit.

— Să trăeşti, domnule Adolf! strigă el, şi nu se putu împotrivi sieşi: apropie cu o mână sfioasă capul profesorului şi'i sărută fruntea.

— Are să înveţe! are să înveţe bine! bolborosea Adolf, mirat, mişcat, luptând ruşinat cu înduioşarea lui, pe când tată-său îşi ştergea ochii cu mâneca.

www.digibuc.ro

MOARTA

Preoteasa îşi culcase mai de vreme copiii şi nu se deslipise de lângă patul lor, până'i furase somnul. Clătina din cap muma tristă, frântă şi buzele i se mişcau în neştire, fără să rostească, fără să murmure; iar sufletul şi mintea ei, ca învăluite erau într'un zăbranic des.

Sănătoşi erau amândoi copilaşii, dar, cine ştie? mâine, poimâine molima care se întinsese în tot satul, se putea să dea o raită şi pe la casa preotului, precum intrase în căminul cu străjnicie apărat de belşug şi de orânduială, al moşierului.

Copii, oameni în putere, mulţi, prea mulţi pentru un biet sat, secerase lingoarea.

Nu! nu! nici popa, nici nevastă-sa, nu se bucuraseră de câştigul adus de atâtea înmormântări şi ar fi fost bucuroşi să aibă parte de nunţi şi de boteze.

Iată, aci era cimitirul, în prejma casei parohiale. Bocetele străbăteau până 'n odăi şi era destul să eşi pe prispă, să-ţi întorci mai tare capul, ca să zăreşti o sumedenie de cruci, de

www.digibuc.ro

noi moşoroae de cârtiţe cât ursul, de cununi şi mănunchiuri de flori vestejite de curând.

Părintele Miron şedea singur, aplecat pe masă, cu capul lăsat în palma mânii stângi. Preoteasa stătu în uşe, îşi privi îndelung soţul. Începuse să se înopteze. Ca sub o povară, preotul părea tot mai apăsat în scaun şi ai fi zis că nu vede nimic înainte'i.

Nevasta pricepu că omul ei nu poate înlătura din naintea ochilor priveliştea din ziua aceia: a fecioarei de optsprezece ani, fiica moşierului, albă ca de ceară, frumoasă ca o cadră, şi-a părinţilor ei. Muma şi tatăl răposatei îşi eşiseră din minţi. Voiseră să fie îngropaţi de vii, cu moarta. Cu ochii uscaţi, cu feţele frământate şi strâmbe, parcă şi cu ele priviseră cât-va din marginea gropii, neînţelegând vădit ce se petrece. Apoi ca o furie îi apucase, şi a fost nevoe de multe braţe tari, care să-i ţină departe, când bulgării de pământ au început să cadă pe sicriu. Pe când preotul citea, plângând, în casa moşierului, tatăl şi muma fetei o gătiseră pe moartă, zâmbind, — încât îngheţase lumea care îi privea,—cu toate giuvaericalele lor, ca şi cum moarta ar fi putut să se bucure de strălucirea aurului, a diamantelor şi-a mărgăritarelor.

Atât copil avuseseră şi-l iubiseră fără seamăn. Fără el, nu mai pricepeau bieţii oameni de ce dăinuesc pe pământ, de ce au agonisit; de ce mai este lume, soare şi Dumnezeu,

www.digibuc.ro

Covârşit de tristeţe, încătuşat în cugetări asupra nestatorniciei binelui pe pământ, era părintele Miron. I-ar fi priit să plece din casa lui, alăturată bisericii şi ţintirimului, să vadă drumul pe care trec oameni nepăsători, să vadă zări depărtate, verdele câmpiei. Dar se lăsase noaptea şi se făcuse întuneric orb. Cerul era tot înorat fără semne de ploae. Nici o adiere nu chema auzul. Ostenit, se ridică oftând şi trecu de-adreptul în odaia de culcare.

De când cu molima, satul avea doi gropari. Aceştia văzuseră multele inele de pe degetele moartei, diadema de nestemate aşezată pe creştet, un colan de mărgăritare. Li se umeziseră şi lor ochii la o vreme, răzbiţi de jalea tuturora; dar gândul că o avuţie întreagă va fi îngropată şi că ar putea să fie a lor, fără ca să afle vreodată cineva, li se încuibase în minte, de cum începuseră să acopere cu pământ cosciugul de brad. Lumea plecase toată, ducând cu ea, târând mai mult pe părinţii moartei, istoviţi, sfârşiţi şi măuci.

Rămaşi singuri, groparii încetiniră lucrul, uitându-se unul la altul, iscodindu-se. Îşi ghiciră lesne gândurile, aceleaşi la amândoi.

— Nu-i păcat să zacă aicea atâtea scule... nestimate?

Celălalt zâmbi dintr'un colţ de buză, gânditor:

— Parcă fata ar mai putea să se fudulească cu ele!...

www.digibuc.ro

— De! făcu cel dintâi. Boerii ăştia pe semne că n'au văzut niciodată ce s'alege din om, dacă'i mort!..

— N'au nici o chibzuială!.. ăştia chiar că-şi pierduseră mintea...

— Parcă i-am face vr'un rău sau vr'o pagubă răposatei.

— Nici lor...

— Nimănuia, adevărat. Numai nouă bine. Am trei fete de măritat şi tu ai două... De la o fată moartă, ar trăi cinci vii.

— Şi la câte să venim? Să lăsăm pământul mai afânat...

— Ca să ne fie mai lesne treaba... După miezul nopţii. Trec eu să te iau de-acasă.

— Da... Oare n'o să dăm de bănuit?

— De mine, ar pune părintele mâna 'n foc!..

Până într'amurg, groparii îşi făcură de lucru pe lângă proaspătul mormânt. Nimeni, nici preotul nu se mai abătu în ziua aceia prin lăcaşul morţilor şi se lăsă noaptea, neagră.

Cortul cerului de nori se mai spărsese peste noapte; lumina stelelor răzbătea până jos, arunca o searbădă paloare în văzduhul nemăsurat.

Cu un ceas mai nainte de miezul nopţei, veniră groparii în cimitir, zoriţi să înceapă şi să sfârşească înainte de zorile zilei, scoaterea lutului mult din groapă şi punerea lui la loc, ca nu cumva să dea de bănuit.

Dibuiseră locul, pipăiseră cu mânile lor bă-

www.digibuc.ro

tătorite marginile gropii, şi începuseră să dea pământul afânat în lături, cu cazmalele. Rare ori, în bezna dintre trupurile lor apropiate, aplecate, li se atingeau cazmalele, înfiorând tăcerea grea. Nu auzeau decât un ţârâit de greer departe şi răsuflarea lor, stăpânită.

Aveau spor la lucru. Dumnezeu îi ajuta. Slab luminata noapte le era prielnică. Ar fi fost nevoie de mai multă lumină. Se rugau în gând de Maica Domnului, să 'i ocrotească. Puterea cu care lucrau îi încălzise, îi asudase, ca şi înţelegerea isprăvei lor groaznice. Munceau fără preget însă, plini de râvnă.

Era mult mai uşoară munca asta, de cât cea de peste zi, când săpau în ţelină vârtoasă. In două lungi ceasuri ajunseră să dea de sicriu. Se opintiră să scoată numai decât capacul, cu degetele căngi în dreapta şi în stânga lui. Dar nu săpaseră bine de jur împrejurul cosciugului. In fundul gropii, amândoi, cu răbdare, pipăiră. In partea de către picioarele răposatei era mult pământ pe cutia de lemn. Parte îl scoaseră afară, parte îl dară în lături, orbeşte, zoriţi.

N'aveau loc unul de altul, ca să tragă dintr'o singură parte capacul, din partea unde odihnea capul moartei, amândoi.

Cu picioare răschirate, un picior în dreapta, altul în stânga, apropiaţi tovarăşii unul de altul, traseră de capac cu putere, cu fărâmarea dinţilor strânşi cu desnădejde.

www.digibuc.ro

Cuele cu care bradul era prins în brad, scârţâiră, scrâşniră, în desprinderea de la locul lor. Groparii stătură câtva înlemniţi, cu bătăi de inimă pripite în piept. Cumplită ispravă săvârşeau! se gândea fiecare din ei. „Ajută-ne Doamne! nu ne lăsa! ce-i foloseşte moartei o avere?“

Şi mâna unuia din ei se întinse spre celălalt, ca să-l simtă că e acolo, ca spre un sprijin.

— Tu m'ai atins? întrebă tovarăşul.

— Mă! oftă înăbuşit celălalt. Mă, hai încă odată, că izbutim...

Şi traseră iarăş, cu degetele de astă dată pe sub capac, ajutorate.

Capacul eşi din cue pe o mare întindere, căscat tare în partea dinspre creştetul moartei, dar rămase bine prins în celălalt capăt, unde încă mai era mult pământ deasupra.

Acum aveau să cotrobăiască în sicriu, s'o vadă pe răposata şi s'o prade. Or cât ar fi cine-va de obişnuit cu duşii de pe lume, îi trebue mult curaj ca să'i despoae, de ceeace li s'a hărăzit, chiar în groapa lor, în tăcere şi noapte... Oamenii îşi aşezară spinările, mişcându-şi-le, ca să-şi pună muşchii la loc;—se spetiseră trăgând.

Chiteau să treacă pe după sicriu, făcuseră anume loc cu sapa, şi să se chinceaască aşa ca să poată scotoci. Ca să culeagă tot ce era de preţ pe braţele şi la gâtul moartei, aveau să aprindă o făclioară păstrată din săptămâna

www.digibuc.ro

Patimilor. Dintre pereţii apropiaţi ai gropii, lumina firavă n'avea să dea afară, să fie zărită.

Erau încă în picioare, hotărîţi, când un gemăt porni din cosciugul deschis. Un gemăt!

Groparii se izbiră cu spatele de pereţii gropii, cu mintea oprită scurt, înţepenită. Un oftat omenesc purcese din sicriu, încă odată.

Profanatorii, ca repeziţi de locul pe care călcau, ţâşniră afară din mormântul adânc de un metru, prin partea unde se repauzau picioarele moartei.

Sgomotul călcării lăcaşului său de scânduri şi al scurgerii de pământ de sus, în mormânt, ajunse într'un fel la urechea celei care fusese numai leşinată.

Trecu o vreme, fără ca îngropata de vie să se mişte, să murmure, să ofteze. Aerul rece al nopţei pătrundea până la ea; pieptul începuse a se mişca, faţa a se înviora de nevăzuta mişcare a vieţei.

Capacul sicriului se mai închisese puţin, de când hoţii îl călcaseră.

Ca un fior străbătu corpul sortit putrezirii. Mădularele îşi simţiră parcă legătura dintre ele. Porunca minţii sosea greu, în istovirea de îndelungată zăcere şi de somn sub ţărână.

Fără judecată, sub înrâurirea numai a aerului, trupul se mişcă încet pe locu-i şi simţi de odată nevoia să se ridice, la mai mult aer. Viaţa biruia singură, fără călăuzitor. Ochii

www.digibuc.ro

se deschiseră; dar nu văzură de cât negru, şi atunci mâna se întinse ca să afle de ce este atâta beznă înaintea văzului. Pipăitul înţelese că e o piedică. Atât,—care? n'o ştia! Simţurile se ajutau între ele, ca doi beţivi căzuţi într'o hrubă, în nedumerire şi buimăceală.

Tot mai mult, pentru tot trupul, cu fiecare clipă ce trecea, respirau plămânii. Şi precum se face totdeauna mai mare întunericul pe lume înainte de ivirea treptată a zorilor, aşa fu coprins trupul de o nouă şi totală nesimţire, zăcere, până să se trezească mintea.

Pleapele căzură grele, mânile, întinse câtva moi, se odihniră iarăş dealungul trupului, fără pipăit. Numai respiraţia se urma, lung, înceată, sorbitoare.

Ca într'un beci o searbădă rază de lumină, începu să se lămurească în mintea copilei. Şi iarăş mânile se mişcară, simţiră vecinătatea tare a cutiei de brad, şi pleoapele se întredeschiseră.

Ca o nemulţumire începea viaţa. „Mamă...“ îngână copila. Şi întrebarea, semn că viaţa aceia avea un trecut pe lume, nu începea acuma, se ivi: „Unde sunt?...“

Şi îndată, trupul, tot sub porunca grijii, a minţii, prinse putere, se încordă destul de tare, se ridică pe jumătate. Capul împinse capacul aplecat şi îl deschise mai mult. Sunete se iscară: al cuelor ce se desprindeau lesne acum şi al ţărânii ce curgea stânjenită de pe capac.

www.digibuc.ro

„Unde sunt?...“ se repetă, cu tărie de astădată, întrebarea, şi, pentru că fata simţea mereu capacul la creştetul ei şi, nelămurit, închisoarea strâmtă în care se afla, se ghemui pe genunchi, scoase capul, dădu de pereţii reci, ciudaţi, se strecură în sfârşit afară, în groapă, pipăind mereu cu mânele pământul din juru-i, gâfâind, cu ochii în zadar holbaţi, căci nu vedeau.

Făptura omenească înţelese unde se află. Mintea ei fu năvălită dintr'o dată de amintirea zăcerii pe patul de moarte. Se prea putea să fi fost îngropată de vie, să fi fost crezută moartă! Par'că un an trecuse, de când zăcuse, de când ştia că este în casa părinţilor, în camera ei...

Tremurând din tălpi până în creştet, în picioare acum pe sicriul ei, gata să cadă mototol în mormântu'i, să moară! se încordă totuşi de spaimă, ca să iasă din groapă.

Era până la brâu eşită afară, în adierea de aer întremătoare. Intinsese braţele la moroc, căutând să apuce cu tărie ceva, ca să se tragă afară de tot. Nu găsea; gemea clănţănind din dinţi. Mormanul de pământ de lângă groapă cădea treptat, se scurgea sub braţele ei sbătute de-asupră'i şi ea îl simţea curgându-i peste rochie, intrându-i în pantofii albi de atlas, trecându-i de glesne. Ţărână măruntă, bulgări, cădeau peste fostul ei locaş de veci, cu sgomot înfiorător. Ea îşi trăgea mereu picioarele din

www.digibuc.ro

ţărâna ce i le îngropa şi, ajutată de sporul de pământ căzut peste cosciug, se înălţa.

In sfârşit mâna ei dreaptă găsi şi se prinse de un trunchiu de pom, gros abia de două degete. Mâna stângă veni şi ea să se prindă şi, sleindu-şi puterile greu încercate, fata izbuti să se tragă afară din mormânt.

Rămase câtva acolo, întinsă pe jos ca o scândură; era istovită. Dar şederea pe pământul reavăn, înrourat, în aerul viu al nopţii răcoroase, nu ţinu mult şi fata se trezi iarăş.

Copila se simţi pătrunsă de frig până la măduvă. Tremura ca sgâlţâită de friguri. Ştia limpede însă că trebue să fugă, să se ducă de-acolo, că acolo'i cimitirul. Fiorii care o cutreerau, puteriile cheltuite, nu'i îngăduiau să fugă precum ar fi vrut ea. Cu voia ei închidea ochii ca să nu vadă cum-va locul de spaimă.

Se sculă în picioare, slujindu-se ca de un razim de şovăelnicul pom, care îi folosise atâta. Fu nevoe de vedere: deschise ochii, ca să se îndrumeze. Noaptea nu mai era de tot neagră Fata începu să-şi dea seama în ce parte se află Recunoscu biserica împresurată de arbori, după turlele ei de întuneric; recunoscu numai de cât casa parohială.

Şi o speranţă, ca o bucurie, îi învălui mintea şi făcu să'i bată inima. Voi să se repeadă dar se clătină, se poticni în fusta ei de mireasă, căci era gătită ca de nuntă, şi o bucată mare din poale i se rupse dinainte.

www.digibuc.ro

Se rezemă de alt copac, înalt și puternic acesta. Se odihni. Frigul din oase i se părea că o va ucide. Incet, cu opreli dela pom la pom mereu către casa preotului, ajunse fata în prispa locuinței omenești.

Se gândi însă că oamenii din năuntru, către care ea venia ca la un liman de mântuire, n'aveau s'o primească, aveau să se sperie de ea. Să șadă pe prispă până la ziuă, ar fi înghețat, i se părea și s'ar fi îmbolnăvit de moarte. Să scapi odată, chiar din mormânt, și să te întorci de grabă de unde-ai plecat? nu! Avea să strige! In casă era lumină mică de candelă... Preotul era un om bun, cucernic.

„Părinte!“ strigă ea, culcată pe trepte, sprijinindu-se pe mâini, cu capul întins către ușe.

Dar vocea ei abea se auzea! „Părinte!“ dar nici de astă dată nu se auzi vocea, precum socotea că se poate auzi.

Ingropata de vie se târâ pe trepte, veni până la ușe. Ușa avea geamuri, după cari nu se vedea nimic înăuntru, în antreu fiind întuneric. Se rezămă de zid, și după o răsgândire, bătu cu degetele în geamul ușii. Ascultă. De foarte departe străbătea un scărțăit de car. Deci se auzea! nu asurzise în groapă. Din casă însă nu venea nici un răspuns, nici un sgomot.

Ciocăni iarăși mai tare. Genuchii i se înco-

www.digibuc.ro

voiau. Fata se simţea că leşină. Şi-acu parcă se auzea o mişcare în casa locuită!

Preoteasa se deşteptase la bătaia a doua în uşe. Se mirase, se întrebase cine să fie. Se putea foarte bine să fie un câine pe prispă — dar acesta n'ar fi ajuns până la geamuri. Ciocănea un om! Poate'l chema care-va pe bărbatu-său; un creştin trăgea să moară...

Femeia se frământa în pat, nehotărâtă, încă înfiorată de jalea şi de temerea, semănate în sufletu'i de îngroparea fiicei moşierului şi de primejdia tifosului.

Părintele Miron se trezi şi el.

— Ce'i? întrebă dânsul.

— Parcă-a bătut cineva la uşa din faţă.

In clipa aceia se auzi deslușit o bătaie. Inviata ciocănea a treia oară.

— Vezi cine e... făcu Miron.

Preoteasa se dădu jos din pat, îşi luă în picioare papucii puşi la îndemână. Intră în antreul care avea geamuri spre drum. Ochii ei cercetători găsiră la prima aruncătură pe mosafirul de noapte.

Repede femeia închise uşa la loc, ţipând, dând buzna înapoi peste bărbatu-său.

— O stafie, Miroane!

— Taci, că sperii copiii! se răsti bărbatul.

Noaptea tocmai începuse să'şi înălbească zăbranicele negre.

Părintele se sguduise la ţipătul soţiei, dar se împotrivi pe dată fiorilor şi rosti certăreţ:

www.digibuc.ro

— Muerea'i tot muere!

— Am văzut-o Miroane! Nu te duce!

Se făcu tăcere. Părintele pregeta, trăgea cu urechea. Ca un geamăt slab veni de afară.

— Auzi! Nu te duce!

In lumina de candelă din iatacul lor, soţii se vedeau unul pe altul. Preotul era întunecat, gânditor, dar îmboldit să nu stea locului, ci să vadă ce este. Ca să tacă nevastă-sa şi să audă scâncetul dureros de afară, el puse un deget la gură: „sst!“ Intoarse apoi capul către icoană făcu două cruci şi cu paşi mari se îndreptă către antreu.

Deschise uşa fără şovăială, cu capul întins înainte.

— Cine'i? bubui vocea lui aspră, tare, îngroşată de temere.

Şi în gându-i, preotul zicea:

„Doamne, tu eşti stăpânul cerului şi al pământului şi al duhurilor rele, iar fără voia ta nimic nu se face..“

Părintele văzu stafia albă. Nu mai păşi, se simţi încleştat locului, în antreu. Dar numai decât îşi aduse aminte de îngropata din ajun, fata moşierului. Erau oare pe lume stafii?

Arătarea se sleise de uşe, gemea slab. Cine şi ce putea să fie ea? Ziua începea să se arate, cântaseră cocoşii... Totuş, cu tot ajutorul Domnului în spirit, părintele Miron şezu un crâmpei de vreme ca o stană de piatră, în antreul cu geamuri.

www.digibuc.ro

— „Pă... rin...“ deslușì bine auzul încordat.

Preotul se repezi afară; era chemat ca slujitor al Domnului, așa cum Satana și duhurile rele nu cutează a chema într'ajutor, iar vocea era hotărît omenească și jalnică.

Ochii lui scormonitori se înfipseră asupra stafiei. Se putea să fie Mioriţa, fata moșierului.

— Cine ești? întrebă răgușit, preotul.

Mânele lui se grăbiseră să prindă trupul arătării și să aducă încredinţarea că e om cel cuprins de ele. Răspuns la întrebarea lui nu venea, stafia cădea istovită! capul i se frângea pe spate.

Un strigăt grozav eși din pieptul parohului, de o bucurie în care încă era spaimă, și de cumplită nedumerire. Braţele lui cuprinseră trupul fetei; îl ridicară. Omul puternic sufla ca înăbușit și, ţinând strâns la pieptu-i trupul copilei, izbuti, în sfârșit, să strige:

— Marando! nevastă! Dumnezeu a făcut o minune! E Mioriţa!

— Vai de mine, Miroane! se spăimântă soţia, care șezuse pe aproape.

— Este ea, și e vie! Numai să trăiască...

www.digibuc.ro

DRAGOSTE DE ÎNGER

Limba de pământ, dintre gârla Slănicului şi iazul morii, era destul de încăpătoare, ca să aibă loc pe ea şcoala comunei Pecinega şi stor[1]ştea oilor boereşti. Ba chiar, printre şcoală, cu ogradă în faţă, şi storişte, despicându-se din soseaua satului, un drum de care trecea, iazul pe pod şi gârla prin apă, către Sărăţeii.

De-alungul gârlei, dealurile se ţineau lanţ, când depărtate, când cu poalele în apa sărată şi cu undele plumburii.

Şcoala şi storiştea se priveau, se priveau singure, răsnite de sat pe limba ceia de pământ neted, între ape şi'ntre dealuri.

Revărsatul zorilor zilei, rumene ca macii; rozalbe ca florile merilor, nu se puteau vedea de-acolo. Lumina, după ce se vestea voioasă în câmpie, departe, unde şesul cu cerul se îmbină, se cernea alburie în albia strâmtă a Slănicului, ca de sus, din senin. Amurgul şi el, ca fără părere de rău, nesărbătorindu-şi plecarea cu maldăre de roşii trandafiri, scuturaţi, pierea de-odată pentru cei din valea îngustă,

[1]) Această nuvelă este publicată aci în formă definitivă.

www.digibuc.ro

după vr'o muche de colină, ca tras de cine-va după un perete. Mâhnit rămânea văzduhul deasupra văii, parcă presărat cu cenuşe.

Primăvara, dela cinci dimineaţa, uşa şcoalei se deschidea, şi învăţătorul, cu un şervet într'o mână şi o bărdacă cu apă într'alta, ieşea pe pridvor; privea curtea, drumul de care, storiştea şi dealurile. Se apleca înainte dela mijloc, îşi turna în pumn cu ulcica, se spăla. Se ştergea pe obraz, pe mâni, intra iar în casă, ca să-şi ducă bărdaca şi prosopul, şi venea să se înţepenească în cerdacul năltuţ. Slujba lui începea. Copiii, de cum intrau pe poartă, puneau bărbia în piept, înaintau, drept şi stângaciu, ca pe o bârnă îngustă, spre profesor, până la zece paşi de el, şi strigau:

— Bună dimineaţa!

Făceau toţi aşa, fără dragoste, fără plăcere. Dascălul, fără să clipească, tăcea şi privea nu'i scăpa din ochi pe nici unul.

După ce dau ziua bună, băieţii se trăgeau spre poartă şi stăteau acolo, umăr în umăr, pe două rânduri, jos pe pământ, cu cărţile în mâni. La răstimpuri, glasuri piţigăiate de-ale şcolarilor se auzeau de pe podişca iazului.

Atunci, numai atunci, învăţătorul tuşea, întindea gâtul, întorcea într'acolo capul, cu ochii măriţi, fulgerători, şi aştepta. Copiii din curte îşi îngropau mai adânc capetele în ceasloavele deschise. Dacă sgomotul nu se potolea până la poartă, vocea învăţătorului, groasă şi răstită,

www.digibuc.ro

plină de fiori pentru ortacii lui, se desfăşura lungă şi tunătoare:

— Ce 'i acolo? Care turbură linişte? Care?

Larma se stingea ca un cărbune cu o găleată de apă. Vinovaţii veneau tremurând până la zece paşi depărtare de profesor şi, mai tot totdeauna, cel mai vinovat rostea un „Bună dimineaţa!“ plin de plâns, după care era cunoscut ca vinovat, oprit în pridvor şi pus pe loc în genunchi, acolo sub ochii judecătorului aspru.

In storiştea oilor nu se aflau decât două clăi mari de pae de grâu şi patru căpiţe de fân ţuguiate, îngrădite toate pe sfârşitul limbii de pământ, unde iazul se împreuna la loc cu gârla, după ce trecuse pe sub roata morii. Averea asta era despărţită, printr'un gard de nuele ghimpoase, de storişte, pe care nu se afla nimic alta decât o colibă prăbuşită, stând, ca în două cârji, în doi stâlpi ai prispei. Mai se aflau acolo un adăpost de ploae lung, numai coperiş, fără îngrăditure pe de laturi, un puţ cu cumpănă, un uluc pentru adăpatul vitelor.

N'apuca să se ivească ziua, să se limpezească văzduhul, şi Pârvu Văduva, oierul, îşi făcea de lucru.

Când îşi pornea turma din „arman“, cum îi zicea el storiştei, păsările îşi deschideau ochii prin cuiburi, şi 'i închideau iar, înfrigurate de roua multă a dimineţii şi speriate de schimbarea din neagră în vânătă a nopţii

www.digibuc.ro

Pârvu, șchiop de nu mai ținea minte de când, își aduna și 'și fugărea din urmă oile, șontâc, șontâc, cu măciuca în mână. Fusese bouar, tot la boer ca și acum, optsprezece ani, și se deprinsese să 'și spargă pieptul răgind și să dea cu ciomagul ca la fasole. Totuși, îl înduioșau și pe el micii mici șubrezi, abia fătați, și 'și vâra câte doi în sân, la trecutul oilor pe deal, la pășune. Dar parcă lua anume cu el mielușeii de cari îi era milă, ca să n'aibă ce'l mai înfrâna, ci mai cu sârg și mai vârtos să răcnească și să zorească oile.

Așa cum îi venea lui să bată, n'avea pe cine, decât numai pe măgar. Dar măgarul era vrednic de toată cinstea înălțimii lui printre oi; nu era nici odată codaș, nici pentru vr'o tufiță de iarbă mai răsărită, nici pentru vr'un braț de fân mai verde. Pârvu Văduva avea mai des prilej să 'și svinte câinii în bătae. Măgarul era botezat Domolea, dar câte odată, spre ușurință sau din repezeală, numai Molea.

De obicei Domolea se cucuia pe vârful dealului de peste gârlă și din fața școalei, când turma păștea pe aproape.

Inconjurat ca un hoge, de o lume pitică de drept credincioși cu fruntea la pământ, el sta nemișcat. Ceasuri întregi nu 'și clintea copitele din loc, nu 'și muia grumazul. Uita pe semne să mănânce, dobitocul, cufundat în gânduri. Nu'și ascuțea, nu 'și încorda privirea, căci netăgăduit că era destul de înțelept, ca să

www.digibuc.ro

nu aibă nici o curiozitate și să priceapă zădărnicia cunoașterii pe de-asupra a lucrurilor. Nelămuritul din sufletul lui, cu acela al sufletului firii, se făceau una, contemplându-se între ele. El era acelaș totdeauna, ca o oglindă a coprinsului, a gârlei care curgea fără să 'și clintească pietrișul, a dealurilor de pe care rar se rostogolea și curgea în apă o pânză de țărână, o mână de nimic. Urechile lui drepte și lungi și-le închisese aproape, și-le făcuse două suluri, parcă înadins, ca să n'audă orce svon i-ar abate întâmplării să-l scornească și să 'l poarte.

Câte odată ai fi zis, în sfârșit, că gândul lui Molea cearcă să sboare, atât de drepte și ca niște aripi ale capului i se întindeau urechile. Dar de grabă și-le înțepoșa iară, plictisit. Rareori își împrospăta privirea de brahman cu două trei clipiri de pleoape, când mușchele îi veneau în gene.

Intr'o zi Pârvu, care luase năravul să călărească măgarul, se duse călare la o stână din apropiere. Avea ceva de pus la cale cu bacîul Manole, din partea locului.

Acolo, la stână, Domolea făcu o cunoștință neașteptată, poate nici bănuită. E de crezut că el se socotea singur pe lume, în felul lui. O măgăriță cenușie ca și el, înconjurată de un norod de oi, adâncea aidoma lui, nesfârșitul pustiu.

Molea o ochii de două trei ori, mai de de-

www.digibuc.ro

parte, i se așeză apoi în față și o privi lung, cercetător, duios și plin de pătrundere, precum nu mai privise nimic până atunci, nici pe el, în oglinda fugară a plumburiilor ape ale Slănicului.

Pârvu, după ce 'și isprăvi vorba cu baciul, încălecă și, pentru că 'și socotea lung drumul, își zori cu călcâele vita. Când ajunse la oile lui, se înserase. Câinii lui păziseră bine, dârji. De-a călare, șchiopul își adună turma o coborî pe deal. Oile poposiră în cositele de apă ale gârlei, se adăpară, linseră sare pe pietrele uscate și albe, ca ninse. Ca să nu se risipească turma, ciobanul își repezea mereu dobitocul, și 'și îndruma oile către storiște. Când închise porțile armanului, noaptea se lăsase printre dealuri, ca într'un hamac de hodină.

A doua zi, după ce'și urcă turma, ca 'n de obște, pe deal, Pârvu se așeză mai la o parte, ca să 'și lege nojițele opincilor. Îi venise 'n gând să 'și mute oile de-acolo, și se întreba unde. Movilele mai toate erau sterpe, sărate și nisipoase; pășunea grasă lipsea.

— La cârd, mioară! zise el unei oi lățoase, care nu se înbulzea în celelalte.

Uitându-se așa peste turmă, pe tot dealul, nu'i veni să 'și creadă ochilor, nevăzându-și măgarul.

Nu 'l găsi nicăieri pe Domolea. Scotoci tot satul, întrebă garda primăriei, în zadar! Nu știa încotro să alerge și pe cine să întrebe, de

www.digibuc.ro

nu l-a zărit. Sta şi fluera a pagubă, cătrănit, căci nu era de glumit, măgarul fiind boieresc. Işi alunga Pârvu din minte gândul, că s'ar fi putut duce dobitocul lui până la stâna baciului Manole. Văduva era şi greoi şi şchiop şi ostenit de alergătură; dar nu avu cum să cârmească, vedea bine că tocmai acolo putea să găsească vita boerului, pierdută.

Dacă l-ar fi putut căuta pe Molea, călare pe Domolea, ce călcâe i-ar fi tras! Se mângâe cu gândul că, la întoarcere, n'are să mai vie pe jos, ci călare, şi că are să 'i tragă o bătae!...

— Măi Pârvule, îl primi baciul de pe un ţugui de colină, ţi-a învăţat socru-tău drumul

— Aicea e? întrebă ciobanul, suflând greu.

— Aici!

Dobitocul boieresc sta faţă în faţă cu noua lui cunoştinţă, cu măgăriţa. Neclintiţi şedeau amândoi, ca într'o visare tristă, după o istorisire dureroasă.

Pârvu, când ajunse la măgar, îl croi de-a-lungul trupului cu măciuca. Molea se mişcă din loc, păstorul îl croia mereu, să-l răstoarne, să-l nimicească. Apoi îl încălecă, îi dădu călcâe şi se depărtă spre casă, fără să' şi ia ziua bună.

A treia zi, cu toată bătaia suferită, Domolea pieri iar. Pârvu când a luat seama, îşi smulgea părul de pe cap, de necaz şi răgea ca un turbat. Pe drum se mai potoli, gândin-

www.digibuc.ro

du-se că măgarul e boeresc şi că de-acum n'are să 'l mai lase slobod.

— Dobitocul tot dobitoc, Pârvule, nu înţelege de bătae.

— De ce'i place lui mai mult aici, hai?

— Unde nu e singur!

— Atâta numa?

— Atât! Dar nu-l bate aici, căci te pomeneşti că nu te mai duce.

— Se poate?

— Păi!

— Măcar cu pumnii!

Ciobanul se repezi cu pumnii în coastele vitei, şi înghioldi atât, până când îşi juli pielea de pe încheeturile degetelor. Işi luă ziua bună de la baci, încălecă şi plecă.

Cum ajunse acasă, luă măgarul la bătae. Cu ciomagul lui noduros, îl lovi de-a lungul şi de-a latul peste coaste, peste şira spinării, pe pântece, peste şolduri. Animalul fugea prin storiştea îngrădită, zăpăcit de lovituri, de durere. Pârvu şonticăia după el, şi da de istov.

Păruiala ţinu multă vreme; omul parcă înebunise, scrâşnea din dinţi, înjura cumplit, răgea dezmetic. Câinii începuseră şi ei să urle, văzând că se petrece lucru neobişnuit, văzându-şi stăpânul fugind, auzindu-l urlând. Domolea sbiera din răsputeri, da din picioare, ca să scape sau să 'şi izbească duşmanul.

In sfârşit, ud de năduşeală, sleit de putere, ciobanul se mulţumi să înjure. Apoi intră în

www.digibuc.ro

colibă, din care aduse o funie. Legă pe Domolea, care se ferea de el, de un par înfipt în mijlocul arnanului.

A doua zi, la mânatul oilor către păşune, Pârvu deslegă măgarul, dar luă frânghia cu el, şi mai luă un ţăruş şi bâta lui de totdeauna. Când încălecă pe spatele căptuşit de lovituri, Molea se înfioră până la copite, tremură, sbieră de durere şi de frică, dar îl purtă cuminte pe stăpân.

La păşune, pe deal, ciobanul descălecă, bătu ţăruşul în pământ şi legă de el cu funia pe măgar.

— Ţi-am venit de hac! zise el vitei şi o privi pe trup: amândouă şoldurile îi sângerau, jupuite pe os.

Dar chiar în ziua aceia, încăpăţânatul Domolea roase odgonul cu dinţii, şi se duse. Pârvu făcu spume la gură, când îi văzu lipsa. Pentrucă era spre seară, nu putea pleca îndată după el, şi-apoi ştia că nu'i pierdut, ca să-l mai caute. Ştia unde se află.

A doua zi, Pârvu era încă departe de stâna baciului Manole, când auzi sbieretele măgarului lui.

Molea îşi privea nefericit rubedenia, cu tot sufletul în ochi. Era o dragoste scump plătită, o iubire adevărată şi neprihănită, ca a unui înger, în corpul umflat de ciomăgeli, al măgarului.

Nu e de loc de crezut că el nu înţelesese din

www.digibuc.ro

care anume pricină îndură ruperea oaselor. Şi totuş, venea să stea în apropierea căuzaşului de rele, dar care era semenul lui drag. Şi poate că fiecare bătae primită, era prilejul şi „subiectul" unei spovedanii. Fiecare schingiuire, el da fuga s'o istorisească prietenei sale, care poate că'l mângâia cu graiul ochilor sau cu sbieratul ei.

Când baciul Manole îl văzu pe Văduva venind, îi eşi înainte şi'i spuse-dojenitor şi prietenește:

— Nu te lua după mintea lui îndărătnică; prea l'ai ciondănit!...

— A ros fumia boaita!

— Leagă-l cu un lanţ...

Ciobanul, posomorît, încăleca măgarul, şi plecă. Ajuns acasă, nu se putu înfrâna, şi îşi sără mânia pe şalele vitei, cu încă o droae de măciuci.

Dar pielea lui Molea nu mai era suferitoare, coaptă cum ajunsese de umflături. Vita sbiera, parcă tăia cremene cu un fierăstrău ruginit, da din picioare, se apăra desnădăjduit.

Pârvu făcu rost de un lanţ lung de fier, cu care să lege pe încăpăţânat de ţăruş. In storiște, ca şi la păscut, măgarul era priponit ca un ţap. Răcnetele lui jalnice sfâşiau tăcerea dealurilor.

Când ciobanul se încumetă să-l încalece, el îl duse numai o bucată de drum şi îl trânti să'i rupă junghetura. Bine înţeles, suferi altă

www.digibuc.ro

bătae. Ca să'şi răzbune, Pârvu nu'l priponea pe deal, pe muche, unde ştia că'i place lui Domolea, ci pe coastă, în mijlocul oilor.

Dobitocul încercase să roadă fierul lanţului, dar fără folos! Muştele se adunau purcoae pe pielea lui sfârticată, pe care şi-o înfiora şi şi o cutremura de-a surda.

In zadar se încăpăţâna el neîncetat să se îndrumeze spre prietena lui neuitată; lanţul nu se rupea, nu se rodea, ţărusul nu eşia din pământ. Ştiindu-i povestea şi privindu-l cum şedea priponit, înţelegeai că singur nu mai poate trăi! De multe ori ostenea, tot stând în picioare, şi se trântea jos. Trimetea departe strigătele'i caraghioase şi privea în nepătruns, adânc.

In a cincea zi de pripon, de suferinţă, de lipsă de libertate, îşi dete sufletul, cu capul în spre stâna dorită.

Netăgăduit că din puţina lume de oameni şi dobitoace cari trăiau pe limba aceia de pământ, Domolea era făptura cea mai de soi.

Avusese un suflet Domolea! In mijlocul norodului îmbulzit al oilor, mereu în căutarea mănunchiului de iarbă grasă; în mijlocul câinilor supuşi prosteşte lui Pârvu Văduva, ca şi altuia, pentru un codru de mămăligă; de-asupra şcoalei, în care dascălul îşi înţelegea meseria pe dos, Domolea a murit de dor şi de suferinţă.

— SFARŞIT —

www.digibuc.ro

CUPRINSUL

	Pag.
1. Pentru părerea lumii	3
2. Ulmul bunicului	23
3. Tovarășii	28
4. Sinistra farsă	33
5. Blana	39
6. Indoliatul	50
7. 30.000 de lei	55
8. Werther al lui Goethe	102
9. Sisinica	105
10. Motanul ucigaș	114
11. In mica ceasornicărie	135
12. Moarta	146
13. Dragoste de înger	160

www.digibuc.ro

Cărți apărute în Editura Librăriei SOCEC & Co., Societate Anon.
BUCUREȘTI

Dr. George Fischer, Ciuma, cele mai noi cunoștințe asupra boalei . . . . . Lei 2.—
Dr. Ettinger, Ingrijirea copilului mic, sănătos și bolnav . . . . . „ 7.—
I. Botez, Aspecte din Civilizația Engleză . „ 14.—
I. Botez, Studii și Observații . . . . . „ 12.—
G. Topârceanu, „In ghiara lor", Amintiri din Bulgaria și Schițe ușoare . . . . „ 6.—
Ion Peretz, „Mila Iacsici", Dramă în 5 acte în versuri . . . . . „ 9.—
L. Dauș, „Valea Albă", Poem dramatic în 3 acte . . . . . „ 5.—
Victor Eftimiu, „Prometeu", Tragedie în 5 acte în versuri . . . . . „ 6.—
Victor Eftimiu, Inșir'te Mărgărite! . . . . „ 6.—
Ion Pillat, „Grădina între ziduri", Poezii. . „ 5.—
George Caïr, „Tainele lor", Nuvele . . . . „ 5.—
E. Lovinescu, „In cumpăna vremei" Note de Război . . . . . „ 5—
Profesor Stelian I. Constantinescu, „Atenția", Psyhologia și Patologia ei. Rolul în educație și Instrucție . . . . . „ 9.—
Guy de Maupassant, „Șali și alte nuvele", traducere de Renè Pop . . . . . „ 6.—
M. Eminescu, Poezii, cu o notiță Biografică de T. Maioreseu . . . . . „ 12.—
Soveja, „Oameni dela Munte" . . . . . „ 7.50
I. Rusu Abrudeanu, „Pacostea Rusească" . „ 20.—
Regina Maria, Dor Nestins . . . . . „ 12.—
V. Pop, „Americana Indrăgostită" . . . . „ 9.—
Blasco Ibánez, Cei patru Cavaleri ai apocalipsului, Roman, traducere de *G. B. Rareș* „ 10.—
François Coppée, O idilă în timpul asediului, Roman, traducere de *G. B. Rareș* . „ 7.50
Rasputin, Călugărul criminal . . . . . „ 6.—
Andrei Braniște, Suflet de Femee, nuvele și schițe „ 8.50
Tolstoï L. Nuvele și Povestiri, traducere de *Nicolae D. Michail* . . . . . „ 5.50

www.digibuc.ro